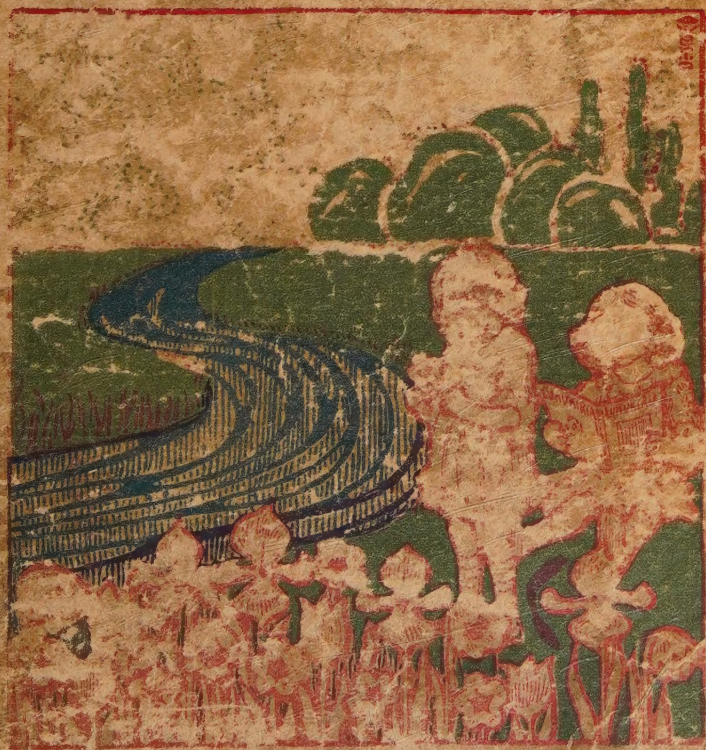

LUKUKIRJA

AMERIKAN SUOMALAISILLE LAPSILLE

II

19
Sylvia Wargelin
Hancock Mich.
1103 Minn. St.

Philip Wargelin

Donated by Kaarina R. Wargelin

LUKUKIRJA

AMERIKAN SUOMALAISILLE
LAPSILLE

II

TOIMITTANEET

ALMA HAAPANEN, LYDIA KANGAS, K. H. MANNERKORPI,
MIINA PERTTULA, B. V. RAUTANEN.

Suomi-Synoodin 25:nneen kirkolliskokouksen valitsema komitea.

Kuvitettu ja varustettu Suomen kartalla

HANCOCK, MICH., 1916
SUOM.-LUTEERILAINEN KUSTANNUSLIIKE

Digitized by the Internet Archive
in 2024

Sisällysluettelo

I. Runoja ja kertomuksia.

1. Äitini	7
2. Miten voi hillitä itseään	9
Nauruhermojensa herra. Uneliaisuuden her- ra. Vihansa herra.	
3. Presidentti Lincoln	13
4. Mestarinäytteitä	15
5. Pää pystyyn!	18
6. Puhtaus	19
7. Pois kirous maastamme	21
8. Mitä tupakka tekee, ja mitä meidän tulee tehdä	23
9. Maamme	27
10. Imatralla	30
11. Hämäläisen laulu	32
12. Kymmenen virran maa	34
13. Savolaisen laulu	36
14. Karjalaisten laulu	39
15. Kansalaislaulu	41
16. Koivuisen kanteleen synty ja Väinämöisen soitto	43
17. Gezelius	48
18. Kärshivällisyys	50

II. Kertomuksia Amerikan suomalaisista.

1. Suomalaiset Minnesotan erämaita asuttamassa	53
2. Amerikan suomalaisten tärkeimmät asutuk- set ja elinkeinot	59
3. Amerikan suomalaisten henkisiä pyrintöjä ja harrastuksia	65
Luterilainen kirkko. Koulut. Raittiusseu- rat. Sanomalehdet ja kirjallisuus.	

III. Mäkelän kesämatka Suomessa

71

IV. Piirteitä Suomen historiasta.

1. Suomalaisten tulo Suomen niemelle	116
2. Katsaus suomalaisten tilaan pakanuuden ai- kana	117
3. Kristinuskon tuonti Suomeen	120
4. Uskonpuhdistus	124
5. Kuningas Eerik XIV ja Juhana herttua	128
6. Katolisen opin viimeinen ponnistus Ruotsissa	130

7.	Kustaa II Aadolf ja hänen aikansa	132
8.	Kreivin aika Suomessa	135
9.	Gezelius piispat	137
10.	Henkinen elämä Suomessa 1600-luvulla	139
11.	Ruotsin mahtavuuden loppu	141
12.	Vapauden aika	143
13.	Suomen eroaminen Ruotsista	145
14.	Silmäys Suomen uusimpaan historiaan	150

V. Silmäys suomalaiseen kirjallisuuteen.

	Johdanto	166
1.	Valmistava aika	166
2.	Perustava aika	168
3.	Uudemman realismin aika	177
4.	Uusin suomalainen kirjallisuus	184

VI. Suomalaisen muslikin edustajia

189

I. Runoja ja kertomuksia.

1. Äitini.

1. *Mi lempi kaikissa vaiheissamme
kuin enkel' armias puolestamme
alati valvoo ja huolta kantaa,
ei mitään vaadi, vaan kaikki antaa?
On joukossa ihmistunteiden
vain äidinrakkaus sellainen.*
2. *Kaikk' itsekkyyttä on lemmen luomat:
niin kuumat suutelot sulhon suomat,
hyväilyt hellimmät sisartenkin,
kuin maire tirskunta pienosenkin;
ja paras ystävä palkkojaan
uneksi, äiti ei milloinkaan.*
3. *Ei sure viettäissä vuosiansa
hän kyneleitään ja murheitansa,
ei nuoruuttansa, min vaivat kalvoi,
ei öitä, jotka hän huollen valvoi
vuoks' lapsen, jok' on sen rakkaampi,
mit' enemmän sille hän uhraavi.*
4. *Niin harvoin lahjojaan muistelemme.
On hältä aikaisin aatoksemme,
ja ensi rukous hennon kielen*

ja ensi rakkaus nuoren mielen,
ens' neuvo totehen, oikeaan,
hyveeseen, lempehen synnyinmaan.

5. Ja mitkä lahjat hän meiltä saapi?
Murheita, jotka hän unhottaapi,
ja kylmän lemmen, min monet jakaa,
ja hoivaa hiukkasen aikain takaa.
Hän meit' ei nää edes lohtunaan,
kun yksin viettävi vanhuuttaan.
6. Mut' teillä maailman liukkahilla
hän seuraa lastahan aatoksilla,
ja eksyksissä kun harhailemme,
hän huutaa taivasta turvaksemme
ja onnen polkuja ikuisen
valaisee uskolla Kristuksen.
7. Oi äiti, siunattu on sun virkas!
Se murheen yössä on tähti kirkas
ja lohtu aikojen vaihteluissa,
kun itsekkäiss' elon taisteluissa
sen sydämehen saa liittyä
ja rakkaudesta saa lämmintä.
8. Sä, Herra, palkitse äidin vaivat!
Sun taimes' hoitoa hältä saivat;
sun suuren lempesi kirkkaudesta
nään säteen äitini katsehesta.
Siks' tuntuu päivä kuin maillaan ois',
tään silmän loiste kun sammuu pois.

Z. TOPELIUS, suom. Alpo Noponen.

2. Miten voi hillitä itseään.

Helposti ymmärtää jokainen, että itsensä hillitseminen on peräti tärkeätä jokaiselle ihmiselle. Tekin olette siinä asiassa varmaan samaa mieltä kuin minäkin, mutta samalla teette kysymyksen: "Miten on sitten käyttäydyttävä, jotta saavuttaisi tätä itsensä hillitsemistä? Mielellään sen taidon omistaisi, sillä ennenkuin osaa aavistaakaan, on joutunut vihanpuuskan valtoihin, tai on voittanut halu pistäytyä leipuripuotiin". Lapsina olemme lukeneet Mucius Scaevolasta, joka tyynenä piti käsivarttaan tulen päällä osoittaakseen roomalaista tahdonlujuutta. Se kuulostaa ihanalta, ja mielellään tahtoisi olla itseään kohtaan yhtä ankara kuin tämä muinaisaikainen sankari, mutta ei tiedä, miten pitäisi käyttäytyä.

Ei voi yhtäkkiä menetellä Scaevolan tavoin. Minä pyydän esittää teille muutamia harjoituksia itsenne hillitsemiseen. Koettakaa vain kaikessa hiljaisuudessa saavuttaa ensimmäiset voitot ruumiistanne. Joka siinä asiassa on kerran saanut maistaa voiton iloa, hän kärsimättömänä toivoo uusia voittoja.

NAURUHERMOJENSA HERRA.

Muistan leikin, jolla on varsin hyvä merkitys. Kaksi katsoo toisiaan silmiin koettaen olla ensiksi nauramatta. Siten voi päästä nauruhermojensa herraksi. Minä olen osoittanut teille, miten tärkeää monta kertaa on, että ihminen omaa tämän kyvyn. Muistan myöskin niiltä

ajoilta, jolloin semmoisessa leikissä olin osallisena, että koe kesti kauimmin, jos ajatteli jotakin toista asiaa. Leikkiä voi tehdä vaikeammaksi. Toinen ottaa kertoakseen hauskan jutun toiselle, ja molempien tulee koettaa pysytellä hyvin vakavina. Tämä on tavattoman vaikeaa, varsinkin jos on useita saapuvilla ja kertomus on todella naurettava. Mutta se on erinomaisen hyvää harjoitusta. Tämä harjoitus koituu vielä kerran maailmassa hyödyksenne, kun teidän pitää tehdä työtä melussa ja pauhussa, jossa ei muutoin voi toimittaa mitään, ellei ole kylläksi voimaa kootakseen ajatuksensa määrättyyn asiaan. Yleensä seuraa itsensä hillitsemistä se hyvä, että harjoittelu yhdessä suhteessa terästä tahtoa toisellakin alalla ja toisiinkin tehtäviin. Itsensä hillitseminen antaa korkoa korolle.

UNELIAISUUDEN HERRA.

Te olette varmaan kuulleet, että korkeille alppijäätiköille nousijan suurin vaara on vastustamaton uneliaisuus, joka äkkiä yllättää ihmisen. Silloin unohtaa kaiken vaaran, ja itse kuolemakin tuntuu yhdentekevältä. Ainoana haluna on, että vain saisi nukkua. Jos ihminen antautuu siihen uneliaisuuteen, on se hänen varma kuolemansa. Hän ei herää enää.

Käsitykseni mukaan meidän ihmisten pitäisi aina ajatella, että kaikki hillitsemätön uneliaisuus on tasangollakin ihmiselle paulaksi. Mukaavuuden halu synnyttää vähitellen ja huomaamatta enemmän onnettomuutta sekä turmiota kuin kaikki pahuus yhteensä. Ikuisella lumella yllät-

tävää uneliaisuutta seuraa äkillinen kuolema. Mukavuudesta johtuva kuolema tulee hiipien, huomaamatta, salaa. Se tappaa ensin ihmisen sielun, sitten ruumiinkin. Kuka lukee ne työt, mikä laiska ihminen jättää tekemättä, ne hukkaan menneet hetket, jotka hän jättää hyväkseen käyttämättä? Miten paljon hän valmistakaan häntä ja suuttumusta sekä itselleen että muille. Jos kerran voitaisiin laskea, miten paljon suuria onnettomuuksia, miten paljon sovittamattomia rikoksia mukavuudesta johtuu, niin kauhistuttaisiin ja kavahdettaisiin ylös uneliaasta laiskuudesta, kuten nukkunut vahtisotamies unestaan, kun kenraali häntä puhuttelee.

Miten siitä pahasta pääsee?

Harjoittelemalla! Harjoitusta vain. Sotajulistus, että tahtoo ottaa haltuunsa itselleen määrätyn kuningaskuntansa, ennenkuin se on myöhäistä. Aamusella on noustava määrättynä kellon lyömänä, vaikka patjat ja tyynyt olisivat miten suloiset tahansa. Noustua reippaasti pukeisiin ilman venyttelemistä ja kähnimistä! Pöydässä on istuttava tavallista suurempana, vaikka ruumis tahtoisikin mieluummin olla kaksinkerroin kuni kääntöpää veitsi. On käytävä kahta vertaa reippaammin, jos huvimatkan lopussa on hiukan taipumusta vetelyyteen ja löntystelemiseen. Ne ovat ruumiista saavutettuja hengen voittoja, jotka terästävät koko ihmistäkin. Jos on oikein väsynyt käymisestä, niin on kasvattavaa kulkea vielä pari kertaa oikein joustavasti portaita ylös ja alas. Silloin ei koskaan tapahdu, että äidille näytetään mopsinnaamaa, jos väsyneenä ollessa

on vielä mentävä hänen asialleen. Tunsin her-
ran, jolla oli hevonen. Matkalla talliin sitä oli
varsin vaikea ohjata, sillä niin iloinen se oli tal-
liin pääsystä. Mutta herrapa pakoitti sen kään-
tymään tallin ovella ympäri ja ratsasti sillä ta-
lonsa viereisen kadun kolmeen kertaan päästä
päähän. Semmoisia voimaharjoituksia on suo-
siteltava myöskin sille laiskalle hevoselle, jota
ruumiiksemme sanotaan.

VIHANSA HERRA.

Roomalaisella Caesarilla oli hyvä keino vihaa
vastaan. Kun hän vihastui, niin hän laski kah-
teenkymmeneen, ennenkuin vastasi. Tämä tuli
hänelle niin tavaksi, että hän jätti heti vastaa-
matta, vaikkei myöhemmin enää laskenutkaan.
Siten ei viha koskaan saanut häntä vastaamaan
mitään ajattelematta.

Vielä parempi varustus vihaa vastaan on, jos
hyvin tarkoin mietitään, eivätkö ne ihmiset,
jotka erittäin meitä härsyttävät vihaan, ole
jääneet elämässä monta etua vaille, jotka koh-
talo on meille suonut. Ehkä heiltä ennen
kaikkea puuttuu kärsivällisiä ystäviä. Käs-
ky: "Rakastakaa vihollisianne!" on ensimäi-
seksi askeleeksi monelle ehkä liian vaikea. Lä-
himmäksi apukeinoksi tahtoisimme suositella
seuraavaa: Pidä ajatuksissasi niiden puolta
jotka sinulle tahtovat pahaa ja suututtavat sinua,
muistele heidän hyviä ominaisuuksiaan. Sil-
loin tyynnyt, ehkä saat sydämeesi rakkauttakin
— kuvastuuhan taivaskin järvestä, kun aallot
asettuvat.

(Foersterin kirjasta "Osaatko elää?")

3. Presidentti Lincoln.

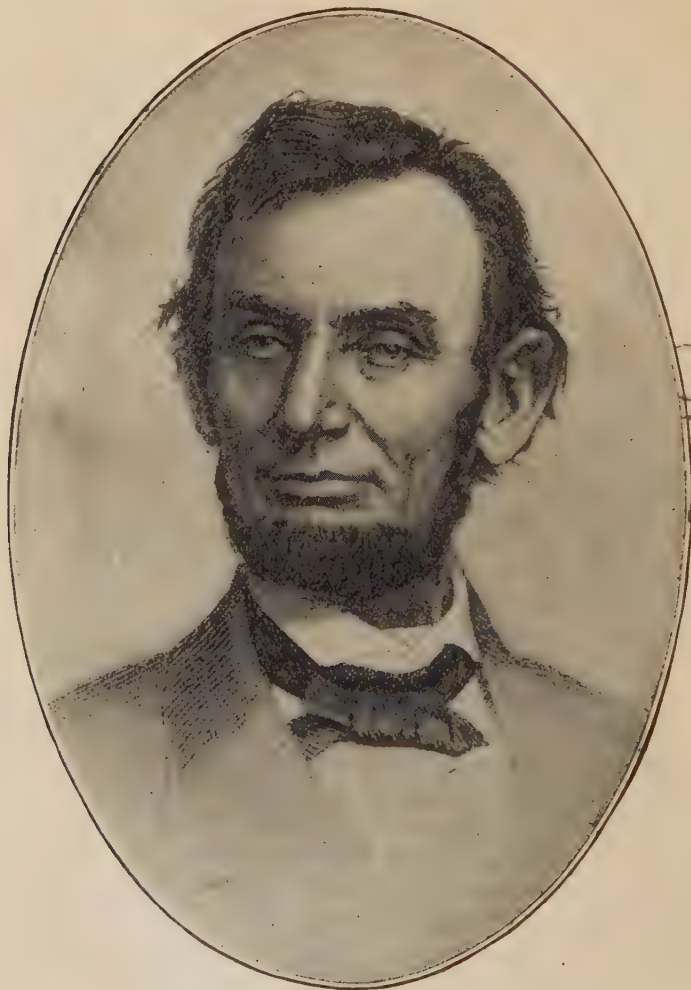
Kun Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen presidentti Lincoln kerran oli ratsastusretkellä asuin-kaupunkinsa Washingtonin ulkopuolella, hän näki sian, joka oli hukkumaisillaan vetelään liejukkoon, josta se ei kovimmillakaan ponnistuksilla voinut päästä ylös. Presidentti astui ratsultaan alas ja pelasti sian. Itse hän tietysti tuli kauheasti rapakkoon.

Tapaus tuli tunnetuksi, ja kaikki ihmettelivät, kuinka presidentti viitsi vaivautua niin paljon yhden sian takia.

Tähän hän huomautti: "Minä tein sen yhtä paljon itseni tähden".

Mitä tarkoitti hän sillä?

Aivan varmaan sitä, ettei se koske ainoastaan muita, olemmeko hyviä ja myötätuntoisia, vaan myöskin meitä itseämme, sillä omat voimamme vahvistuvat harjoituksen kautta, mutta heikontuvat velttoudesta. Niinpä tekisikin mieli antamaan jokaiselle ihmiselle seuraava neuvo: "Älä totuttele itseäsi välinpitämättömänä näkemään elävien olentojen kärsimistä". Kärsiä yhdessä on elämistä yhdessä, ja se, jolla ei ole myötätuntoa, hän ei enää eläkään. Jos Lincoln olisi antanut sian hukkaa, niin hän olisi vaimentanut sydämessään asuvan myötätuntoisuuden äänen sekä totuttanut sen vaikenemaan. Ja silloin hän kenties olisi antanut myöskin neekerien menehtyä kurjuuteensa eikä olisi poistanut orjuutta, sillä siinä vaadittiin paljon rakkautta ja myötätuntoisuutta voittaakseen kaiken siitä aiheutu-

ABRAHAM LINCOLN.

van epämiellyttävän sekä kestääkseen ne hetket, jolloin kaikki näytti epätoivoiselta. Henkilö, joka tahtoo ainoastaan voida hyvin, syödä hyvää ruokaa, juoda iltapäiväkahvinsa, polttaa sika-rinsa ja sitten ottaa pienen uinun, hän aivan varmasti totuttelee itsensä pois rakkaudesta ja myötätuntoisuudesta sekä kehittyy sääliittäväksi raukaksi.

(Foersterin kirjasta "Osaatko elää?")

4. Mestarinäytteitä.

"Sepä oli mestarinäyte!" sanotaan usein, kun kuullaan tai nähdään jotakin erinomaista, esim. uljas teko, tempaava puhe, kaunis taulu. Myöskin puhutaan luonnon mestaritöistä, kun tava-taan oikein kaunis ihminen, tai ihanasti kasva-nut puu.

Tiedätkö, mistä tämä sanontatapa on tullut?

Ennenaikaan piti kisällien päästäkseen mesta-riksi tehdä joku työ, joka jätettiin asiantuntijain arvosteltavaksi. Tällä työllä hänen tuli osottaa osaavansa jotakin. Semmoista työtä kutsuttiin mestarinäytteeksi.

Itsensähillitsemisen alalla useimmat ihmiset valitettavasti jäävät kisälleiksi koko iäkseen ei-vätkä koskaan pääse mestareiksi. Eikä kaikilla ole kykyä päästä edes oppipojiksikaan. He eivät aavista, miten äärettömän tärkeää on kaikissa ammateissa ja olosuhteissa, että ihminen hillit-see itsensä. Joka ei voi hallita luontoaan, on niinkuin ihminen, joka ei pysy vakavasti jaloil-laan, vaan lykkii muita ja muut häntä. Hän ei

tiedä, mihinkä hän lopulta joutuu, koska hänen puheillaan ja teoillaan ei ole mitään varmaa suuntaa.

Täytyi tehdä kauan aikaa työtä oppipoikana ja kisällinä, ennenkuin voi suorittaa mestarinäytteen, ja te lienette vielä liian heikkoja siihen, mutta minä tahdon kuitenkin kertoa teille pari mestarinäytettä.

Kalle oli eräänä aamuna herännyt liian myöhään, joten hänen täytyi kiiruhtaa vallan kauhasti ennättääkseen ajoissa kouluun. Mutta pukeutuessa kaikki tahtoi mennä hullusti. Saatuaan paidan ylleen, hän huomasi sen olevan nurin. Kengistä meni nauhat poikki. Saippua liukui käsistä ja vierä tomuiseen nurkkaan sängyn alle. Lopuksi ei mitenkään löytänyt laskentokirjaa. Sokeana raivosta hän ryntäsi läpi huoneiden, kaatoi ja rikkoi kukkaruukun. Siitä hän joutui vakaviin asioihin äitinsä kanssa, joka antoi pojan koota kukkaruukun palaset ja laasta mullan lattialta. Kalle oli haljeta harmista. Vihdoinkin hän pääsi menemään. Mutta portaille ennätettyään hänen täytyikin palata takaisin, sillä hän oli unohtanut aamiaisen. Hetken kulluttua hän taas juoksi hengästyneenä ja hätäisenä alas portaita. Mutta kun hän oli päässyt kadulle, akkuna avautui hänen yläpuolellaan. Huolehtiva äiti huusi sieltä: "Kalle tule heti ottamaan kalossit! Kadut ovat tänään kovin märät".

Mitähän nyt useimmat pojat sanoisivat ja tekisivät, jos olisivat Kallen asemassa? Ehkä on parasta jättää se sanomatta. Hyvin kasvatetut

olisivat kenties astelleet kiltisti ylös portaita — mutta kasvot syvälle sydämeen painetun raivon kivettäminä.

Mutta Kalle suoritti mestarinäytteen. Hän malttoi mielensä heti. Juoksi ylös. Iloisin kasvoin hän sanoi äidilleen: “Kiitos, rakas äiti, että muistutit minua kalosseista.” Hän pisti kalossit jalkaansa, sanoi ystävällisesti hyvästi. Kun hän sitte juoksi kouluun — tietysti suorinta tietä halki vesilätäkköjen — niin hän säteili iloa sen voiton johdosta, jonka oli itsensä hillitsemisessä saavuttanut.

Vielä toinen mestarinäyte.

Katri aikoo juuri istuutua pöytänsä ääreen työskentelemään, mutta tapaakin Yrjön uuden kartan siinä levällään. Hän antaa kartalle semmoisen sysäyksen, että se lentää lattialle, mihin se jää siksi, kun Yrjö tulee huoneeseen. Te tiedätte kaikki, mimmoinen näytelmä siitä tavallisesti seuraa. Niin kauan kuin maailman historia tietää kertoa menneisyyden asioista, on aina tapahtunut samalla tavalla: Kun joku käyttäytyy lurjusmaisesti, niin toinen maksaa kaksin kerroin samalla mitalla; seuraa hirmuinen melske, räiske ja sekasorto, huuto ja valitus; ja se, joka voittaa, luulee tehneensä mestarityön. “Kyllä minä annoin hänelle”, voittaja kehuu ylvästellen.

Mutta Yrjö oli kyllästynyt sellaiseen maailman historiaan. Jo koulussakin hän piti sitä ikävänä. Miksikä hän sitten kotona tekisi jotakin samanlaista? Vaieten hän ottaa karttansa lattialta, pyyhkii siitä tomun pois, tarkastaa, onko se vikaantunut, panee sen oikealle paikalleen sekä

sanoo Katrille: "Suo anteeksi huolimattomuuteni, kun jätin karttani sinun pöydällesi".

Mitä sanoo Katri siihen? Hän oli valmistautunut pitämään puoliaan, koonnut tarpeellisen varaston kaikenlaisia kiistasanoja. Olipa hänellä lähettyvillä lasi vettäkin. Ja nyt Yrjö sanookin jotakin odottamatonta. Katri käy aivan tulipunaiseksi eikä tiedä mitä vastaisi. Mutta jotakin uutta ja hyvää hänkin tekee ennemmin tai myöhemmin, sillä mestarityö antaa aihetta toiseen.

(Foersterin kirjasta "Osaatko elää?")

5. *Pää pystyyn!*

1. *Pää pystyyn vaan!*

*Sä olet mies, et halpa mato maan!
Mi kohtaakin, ei saa se sua sortaa,
ei saa se sortaa, saa ei maahan murtaa.
Pää pystyyn vaan!*

2. *Pää pystyyn vaan!*

*Niin Luo' on luonut parhaan luomistaan.
Inehmo, vaikka vaipuiskin jo huoleen,
katsahtaa voi tok' ylös taivaan puoleen.
Pää pystyyn vaan!*

3. *Pää pystyyn vaan!*

*Ei Herra jätä lastaan milloinkaan.
Kun kuorman raskahan Hän päälles luopi,
lujuuden, voiman, miehuudenkin suopi —
Pää pystyyn vaan!*

SUONIO.

6. Puhtaus.

Joka on tottunut varomaan, ettei saisi tahroja kasvoihinsa, käsiinsä tai vaatteisiinsa, hän tekee ilokseen tärkeän keksinnön. Niinkuin oma soittoimme vaikuttaa tyynnyttävästi ja ylentävästi sydämeemme, samalla tavalla on suuri vaikutus sisäiseen ihmiseemme sillä, jos totumme puhtauteen. Me rakastumme puhtauteen, emmekä vihaa tahroja ainoastaan takissamme, vaan inhoomme myöskin tahroja luonteessamme, inhoomme likaisia sanoja, jotka tulevat suustamme; emme myöskään suvaitse likaisia ajatuksia sielussamme.

Kun ajattelette tätä, niin ymmärrätte, miksi suuret uskonnonperustajat panivat niin suuren painon säännöllisille, hartauteen kuuluville pesuille. He tiesivät, että tämä tapa vaikuttaa myöskin sisäänpäin. Se auttaa ihmistä muistamaan, että on myöskin ajateltava ja puhuttava puhtaasti.

Toiselta puolelta on ulkonaisessa likaisuudessa suuri vaara, koska se vaikuttaa likaavasti sisäänpäin. Te tiedätte, että rikkihappotahrat ovat kovin vaarallisia. Ne ovat vaarallisia siksi, että ne eivät ainoastaan syövytä vaatteita, vaan voivat tunkeutua niiden läpi ja turmella ihmisruumistakin. Sama vaikutus on oikeastaan kaikilla tahroilla. Ne syöpyvät läpi ja tunkeutuvat ihmisruumiin sisimpään. Joka koko päivän saattaa kulkea kylässä poistamatta takistaan munankeltuaisesta tullutta tahraa, hän ei suurin välitä sisäisen ihmisenkään tahroista. Hän me-

nettää vastenmielisyytensä likaisuuteen. Hänen on helpompi elää tahraisena. Joka ei häpeä omia likaisia käsiään ja kynsiään, hän ei myöskään häpeä likaisia sanojaan. Lopuksi hän valitsee likaiset ajatukset jokapäiväiseksi seurakseen.

Hyvät ihmistuntijat ottavatkin ensin selvän ihmisen puhtauden rakkaudesta, ennenkuin uskaltavat lahjoittaa hänelle luottamuksensa. Eräs amerikkalainen neekeri, joka poikana oli orja ja myöhemmin oli suuressa arvossa pidetty opettaja ja puhuja Amerikassa, on julaissut elämäkertansa. Siinä hän kertoo, kuinka hän köyhänä, 12-vuotiaana poikana oli juossut kolme päivää perättäin päästäkseen oppilaaksi erääseen neekereitä varten perustettuun kouluun. Hänellä ei ollut yhtään rahaa, millä ostaa itselleen ruokaa ja koulutarpeita, mutta hän toivoi voivansa väliaikoina ansaita työllään toimeentulonsa. Kun hän johtajattarelta pyysi päästä oppilaaksi, niin tämä pani hänet ensin siivoamaan kaksi huonetta. Poika suoritti työn sellaisella huolellisuudella, ettei johtajatar voinut löytää mistään yhtään tomun hiukkasta. Silloin johtajatar suostui ottamaan neekeripojan oppilaakseen. Hän sai luottamusta poikaan ja ajatteli itsekseen: "Kun hän teki tämän työn noin oivallisesti, niin kyllä hän on kunnollinen kaikessa muussakin".

Samassa kirjassa tuo neekeriopettaja kertoo, että mustien kasvattamisessa ihmiseksi on ensimmäinen ja tärkein työ opettaa heitä käyttämään hammasharjaa. Se on tärkeämpää kuin lukeminen. Sillä niin kauan kuin he eivät opi perusteellisesti puhtautta, on heidän elämänsäkin

likaista ja epäsäännöllistä. Jos he ovat oppineet hoitamaan hampaitaan, niin se tottumus vaikuttaa vähitellen heidän koko käytökseensä, tehden sen vakavaksi ja huolelliseksi

Te huomaatte niinmuodoin, ettei puhtaus ole mitään asiaankuulumatonta. Moni poika ajattelee niin, että hänen edistymisensä ja onnensa riippuu vaikutusvaltaisesta sedästä tai rikkaasta tädistä, joiden avulla häntä työnnetään eteenpäin. Mutta minä väitän, että puhtaus on rikkain ja mahtavin tati maailmassa. Joka on hyvissä suhteissa siihen, hänelle se lahjoittaa paraat perintönsä. Sen suosittelut avaavat suurimpainkin herrojen ovet.

(Foersterin kirjasta "Osaatko elää?")

7. *Pois kirous maastamme.*

1. *Yks voima on, jota inhoan
niin syvään, kuin inhota voipi;
se kulkee henkenä kuoleman,
se ruttona ruhtinoipi,
maat raiskaa, kansat se katoon vie,
maan päälle hornia luo sen tie.*
2. *Sen tiellä vuolas on kyynelvuol,
tuho tuhanten onnelle koituu;
ei palaa laps' emon itkevän luo,
kodot rauhaiset raunioituu;
siell' ihmisyytehen iskee kyy,
saa perintömaan rikos, synti, syy.*

3. *Kas nuorukaista niin ylevää
elon toivojen toukosäässä —
maa vartoi valoista kypsyntää
teon täydessä tähtikäpäässä!
Miss' on nuo toivehet kaikki nyt?
Ken on ne sortanut, särkenyt?*
4. *Kas miestä, iässä miehuuden,
saman synkeän voiman orjaa,
hän omaa liettänsä ryöstäen
sen uhriksi kaikki korjaa; —
mut vaimo ja lapset surra saa
ja kärsiä puutetta katkeraa.*
5. *Ja katso suojia vankilan
niin kolkon kolkkoja vielä! —
Oi, kaikki surkeus maailman
on yhteen koottuna siellä:
kaikk' irstaus, valhe ja viekkaus
ja myöhäinen kalvava katumus.*
6. *Oi, kellä rinnassa sydän lyö,
mi riemuita voi ja huolla,
on tässä suuri, on pyhä työ,
min puolesta elää ja kuolla:
pois maasta tuoja se turmion,
pois viinan kirus pohjaton!*

Irene Mendelinin mukaan.

8. Mitä tupakka tekee, ja mitä meidän tulee tehdä.

Pienet ystäväni! Minulla on tänään mukana ni lehti, joka ei ole täysin yhtä leveä kuin kaalinlehti, mutta se on paljoa pitempi, ja sillä on turmiollisia eikä suinkaan ravitsevia ominaisuuksia. Luulen teidän kaikkien tietävän, mitä laatua lehti on, kun sanon, että siitä valmistetaan nuuskaa, purutupakkaa, polttotupakkaa, sikareja ja paperosseja.

Nuuskaa ei käytetä meidän päivinämme varsin paljon, mutta oli aika, jolloin kuninkaats ja kuningattaret lahjoittivat toisilleen jalokivillä koristettuja nuuskarasioita. Nuuskalla oli paikansa kansojen eduskunnassakin. Puhemiehen pöydän vieressä oli suuri nuuskarasia yhteisesti käytettävänä. Tapahtui, että suuri puhuja keskeytti puheensa kostuttaakseen siitä ajatuksiaan ja vasta sitten jatkoi puhettaan. Muistan, että poikavuosinani nuuskarasiat olivat sangen yleiset. Onpa niitäkin, jotka eivät tyydy siihen, että nuuskan vetävät nenään, vaan sitä pistävät suuhunkin, jossa se on multapenkinä. Tuo kaikki mielestänne ei ole siivoa eikä hauskaa.

Toinen muoto tupakan käyttämisessä on sen pureminen; onneksi ei tämä tapa enää ole niin yleinen kuin ennen. Toiset taas käyttävät tupakkaa siten, että polttavat sitä piipussa. Vieläkin toiset ja ehkäpä useimmat käyttävät tupakkaa sikarien muodossa, ja suuri joukko poikia ja valitettavasti miehiäkin käyttää sitä pa-

perosseina. Tupakka ei ole muu kuin rikkaruoho. Se, joka sen ensiksi huomasi, oli Columbus, kun hän 1492 saapui Amerikkaan. Sitä käyttivät intiaanit. Pian kyllä huomattiin tupakan oikea luonto ja sen vaikutukset, ja v. 1584 julaistiin varoitus sitä vastaan, ja paavi Urbanus pannan uhalla kielsi tupakan käyttämisen.

Sanotaan, että tupakka kuninkaallisilla julistuksilla on kielletty myöskin Persiassa, Turkissa ja Kiinassa. Todennäköisesti sen tuotti Englantiin Sir Walter Raleigh. Kerrotaan, että kun hän palattuaan Amerikasta, istui talonsa edustalla polttaen piippua ja hänen palvelijansa näki savupilven, tämä luuli, että isäntään oli tarttunut tuli, jonka tähden hän kaatoi vesiastian hänen ylitsensä. Olisi ollut onneksi, jos se vesi olisi sammuttanut kaikki tupakkapiiput, jotka ikänä ovat olleet olemassa. Muutamia vuosia sitten viljeltiin Yhdysvalloissa 500,000,000 paunaa tupakkaa, joka tekee noin $8\frac{4}{5}$ paunaa kutakin miestä, naista ja lasta kohden. Se summa, joka vuosittain Yhdysvalloissa käytetään tupakkaan, nousee yli 2,200 miljoonan markan. Se nousi vuonna 1880, jolloin näitä laskuja tehtiin, enempään kuin 50 markkaan (\$10) kutakin miestä, naista ja lasta kohti. Kun ajattelemme sitä suurta työtä, jonka Jumala on uskonut kristityille evankeliumin saattamisessa pakanain tykö kaikkiiin maihin, ja muistamme, että lähetyksen hyväksi uhrataan ainoastaan $\frac{1}{120}$ siitä, mikä tupakkaan kulutetaan, ymmärrämme, kuinka suunnattoman paljon rahoja tuhlataan semmoiseen, joka on hyödytöntäkin huonompaa. Paljoa

enemmän käytetään varoja tupakkaan kuin leipään.

Mitä vaikuttaa tupakan käyttäminen? Kerron teille, mitä se vaikuttaa poikiin ja tyttöihin, ja samaa se miehiinkin vaikuttaa. Sen vaikutus tietysti ilmenee selvimmin kasvamisen vuosina, mutta huonosti se kuitenkin vaikuttaa myöskin varttuneeseen ikään joutuneisiin.

Ei yksikään poika, joka polttaa sikareja tai paperosseja tai käyttää tupakkaa jossakin muussa muodossa, pääse siitä, että hänen ruumiinkehityksensä ehkäistyy. Tupakka tekee jänteet pieniksi, veltoiksi ja heikoiksi, eikä yksikään poika, joka jossakin muodossa käyttää tupakkaa, ole todellisesti terve ja voimakas. Kun ylenpalttisesti tupakkaa käytetään, se heikontaa näkökykyä. Erityisesti silmätauteja tutkineet lääkärit voivat suurennuslasin avulla, kun he suuntaavat valon silmäkalvoon, saada selville, tupakoitseeko henkilö, vai eikö. Tupakka niinkään vaikuttaa kuuloon heikontaen sitä. Tupakanpolttajat eivät voi kuulla yhtä tarkasti kuin tupakoimattomat. Tupakka heikontaa sydämen aiheuttaen sydämentykytystä, ja ylenpalttisesti käytettynä se saa aikaan n. s. "tupakasydämen". Ne, jotka paljon polttavat, tulevat hermostuneiksi ja ärtyisiksi. Omituista on, että tupakka tekee varttuneet miehetkin pelkureiksi. Lääkärit, jotka ovat tutkineet tupakan vaikutusta, väittävät, että se tuhoo miehekkään uljuuden ja rohkeuden ja saa pelkureiksi ne, joiden täytyy alistua leikkaukseen. Tupakka tekee hampaat rumiksi, hengityksen pahanhajui-

seksi, ja se ärsyttää ne rauhaset, joissa syntyy sylki. Tupakan käyttö on suuressa määrin syyinä huonoon ruoansulatukseen, alakuloisuuteen, kalpeaan ihoon ja riutuneeseen ruumiinvarteeseen. Se aiheuttaa pyörrytystä, verennousua päähän, sydämentykytystä, muistinheikkoutta ja maksatauteja. On laskettu, että se vuosittain hävittää neljännen osan ihmiskunnan miehisen osan tarmosta ja jaloimmista harrastuksista. Tupakanpoltto aiheuttaa usein syöpää; monet etevät miehet, esim. kenraali Grant, ovat siitä saaneet kuolemansa. Sitä paitsi se on paljon maksava tottumus.

Raamatussa ei löydy mitään kieltoa tupakanpolttoa vastaan; sillä tupakka löydettiin vasta tuhatviisisataa vuotta jälkeen Kristuksen. Mutta varmaankin jokainen siitä, mitä nyt olen sanonut, ymmärtää, että koska tupakka on vahingollinen ja kallis, se on siveelliseltä kannalta hylättävä.

Muistan kerran kuulleen puhuttavan pienestä koulupojasta, jonka opettaja pakoitti kirjoittamaan jonkun värsyn. Hänen opettajansa oli varsin tupakkaan menevä, ja poika kirjoitti värsyn tähän tapaan:

Tupakka on paha kasvi,
jonka paholainen kylvi.
Ruokoton on polttaja,
rahan kaiken tuhooja.

En tiedä, mitä siitä värsystä opettaja piti, mutta kaiketi tuhannet ihmiset ovat sen oikeaksi myöntäneet.

Toivottavasti kaikki tytöt täällä paheksuvat tupakan käyttöä, esiintyköön se sitten sikarina, paperossina tai jossakin muussa muodossa, niin ettei heistä kukaan ikinä valmista veljelle tai ystävälle tupakkakukkaroa, savutakkia tai sen semmoista. Jos naiset maassamme lakkaisivat sallimasta tahi edes suosimasta tätä tapaa niin se pian katoaisi.

Tahdon laskea sydämellenne, pojat, että elämä on suuri taistelu. Teidän täytyy viljellä ruumiillisia voimianne kestääkseen ja saadakseen mahdollisimman hyvän terveyden. Ja tarpeen on teille selvät aivotkin. On huomattu, että harvoin, ani harvoin tupakkaa polttava poika on ensimmäinen luokassaan.

Jos tahdotte omistaa selvän pään ja vahvan ruumiin, niin teidän täytyy karttaa tupakkaa. Jos tahdotte omistaa puhtaan suun ja puhtaan hengityksen, niin teidän täytyy karttaa tuota turmiollista kasvia. Jos tahdotte tulla kaikeksi, miksi Jumala on tahtonut teidän tulevan, teidän välttämättömästi täytyy olla polttamatta ja puorematta tupakkaa.

Kirj. *Sylvanus Stall, D. D.*

(Kirjasta "Mitä pojan tulee tietää".)

9. *Maamme.*

1. *Oi maamme, Suomi, synnyinmaa,
soi sana kultainen!
Ei laaksoa, ei kukkulaa,
ei vettä, rantaa rakkaampaa*

*kuin kotimaa tää pohjalainen,
maa kallis isien.*

2. *On Suomi köyhä, siksi jää,
jos kultaa kaivannet.
Sen vieras kyllä hylkää,
vaan meille kallein maa on tää;
sen salot, saaret, manteret,
ne meist' on kultaiset.*
3. *Ovatpa meille rakkahat
koskemme kuohuineen,
ikuisten honkain huminat,
täht' yömmä, kesät kirkkahat,
kaikk' kuvineen ja lauluineen
mi painui sydämeen.*
4. *Täss' auroin, miekoin, miettehin,
isämme sotivat.
Kun päivä piili pilvihin
tai loisti onnen paistehin,
täss' Suomen kansan vaikeimmat
he vaivat kokivat.*
5. *Tään kansan taistelut, ken voi
ne kertoella, ken?
Kun sota laaksoissamme soi
ja halla näläntuskan toi,
ken mittasi sen hurmehen
ja kärsimykset sen?*
6. *Täss' on sen veri virrannut
hyväksi meidänkin,*

*täss' iloaan on nauttinut
ja tässä huoltaan huokaillut,
se kansa, jolle muinakin
kuormamme pantihin.*

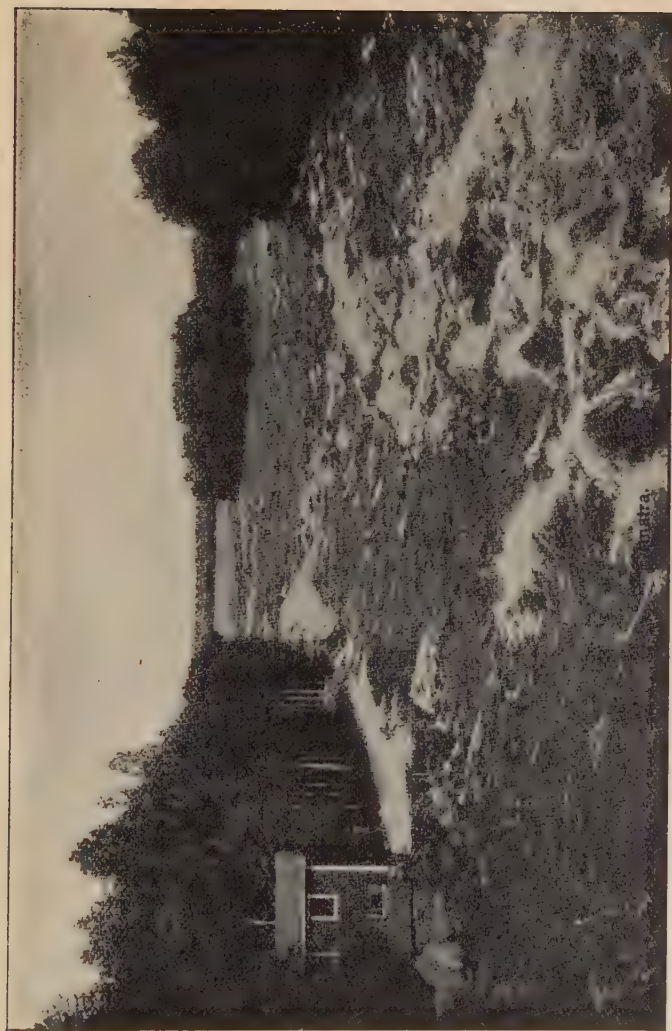
7. *Tääl' olo meill' on verraton
ja kaikki suotuisaa;
vaikk' onni mikä tulkohon,
maa, isänmaa se meille on.
Mi maailmass' on armaampaa
ja mikä kalliimpaa?*
8. *Ja tässä, täss' on tämä maa,
sen näkee silmämme;
me kättä voimme ojentaa
ja vettä, rantaa osoittaa,
ja sanoa: Kas tuoss' on se,
maa armas isäimme.*
9. *Jos loistoon meitä saatettais
vaikk' kultapilvihin,
miss' itkien ei huoattais,
vaan tähtein riemun sielu sais,
ois tähän köyhään kotihin
halumme kuitenkin.*
10. *Totuuden, runon kotimaa,
maa tuhatjärvinen,
miss' elämämme suojan saa,
sä muistojen, sä toivon maa,
ain ollos, onnees tyytyen,
vapaa ja iloinen.*

11. *Sun kukoistukses kuorestaan
kerrankin puhkeaa;
viell' lempemme saa nousemaan
sun toivos, riemus loistossaan,
ja kerran laulus, synnyinmaa,
korkeimman kaiun saa.*

J. L. RUNEBERG.

10. Imatralla.

1. *Hongat nuokkuu Imatralla,
luonto näyttää huokaavan,
pohjantähti taivahalla
on kuin silmä Jumalan.
Kun se loistaa,
surut poistaa,
viittaa: tuoss' on kallis maa,
sykkimään mi syömet saa.*
2. *Vesi kiehuu, koski pauhaa,
päilyilevät pisarat,
aalto aalloss' etsii rauhaa,
jylhät vuoret notkuvat.
Vuoksi jyskää,
riehuu, ryskää:
on kuin jumalattaren
kutsu taistoon vapauden.*

IMATRA.

3. *Miksi makaat suomalainen?
Herää, nouse unestais!
Taivas aukee loistavainen,
sua kutsuu Jumalais.
Hän jo sulle
valitulle
valmistanut kruunun on.
Nouse valon voittohon!*

ALEKSANTERI RAHKONEN.

11. *Hämäläisen laulu.*

1. *On mulle Suomi suloisin,
vaan Häme siitäi kallihin!
Sen tuskin tiedän vertaista,
niin kaunista, niin herttaista
kuin kulta Hämeen maa.*
2. *Lempeitä laaksoin lehtoja
ja lintuin laulupuistoja
ja marjaisia kankaitaan
en unhoittaa voi milloinkaan,
oi Hämeen kallis maa!*
3. *Oi Hämeen pellot viljavat
ja kasket kultan loistavat
ja tuhannet sen tuomistot,
sen niityt, norot, varjostot,
ei maata vertaistaan!*

4. *Kuin taivas tääll' on loistoisa
ja iltatähti kultaisa
ja ruskot yhtä runsahat,
syysöiden sähköt leimuvat
ja talvet suojausat!*
5. *Ei impee missään rakkaampaa,
ei siveämpää, jalompaa,
kuin Hämeen valkotukkainen,
tuo sinisilmä neitonen
on ruskoposkineen.*
6. *Ja kansaa kussa löytänen
niin jäykkää, kuin on Hämeen,
niin vakavaa, jok' auraltaan
ei suotta siirry milloinkaan,
halveksi säätyään.*
7. *Kun miestä missä tarvitaan,
maan eestä vaikka kaatumaan,
niin uljaita on uroita,
on järkeä, on kuntoa,
kun toimeen tarvitaan.*
8. *On mulle Suomi suloisin,
vaan Häme siitai kallihin!
Sen tuskin tiedän vertaista,
niin kaunista, niin herttaista
kuin kulta Hämeen maa.*

J. H. ERKKO.

12. Kymmenen virran maa.

1. *Maa ponteva Pohjolan äärillä on:
se on entistaistojen tanner;
niin rohkea, reima ja horjumaton:
se on muistojen mainio manner.
Se maa minun mieltäni innostaa:
se on Kymmenen virran maa.*
2. *Siellä Tellervo metsissä tanhuta voi,
veden Ahti kannelta soittaa,
mesipillit Metsolan siellä soi,
ja luonto ihmisen voittaa.
Se luomistuoreena uhkuu
tämä Kymmenen virran maa.*
3. *Revontulta sen talvinen taivas luo,
kun pakkaneen parhaana räiskää,
ja tunturilaaksojen vuolas vuo
se kallioseihin läiskää,
niin mieltäni nostaa ja juhlistaa
tämä Kymmenen virran maa.*
4. *Porot polkevat siellä laitumillaan
tuhatpäisinä laumoina vielä,
ja aarniohongat muistelojaan
ne kertovat sulle siellä.
Se muinaisaikojä muistuttaa
Tämä Kymmenen virran maa.*
5. *Kemi, Tornio, Ounas, Oulu ja Ii,
olen nähnyt uomanne aavat.
Ja mieleni laajeten lainehtii,*

*ja suoneni tarmoa saavat.
Jokes uljahat syäntäni suurentaa,
oi Kymmenen virran maa!*

6. *Olen nähnyt koskenne vaahdokkaat
ja niiden pauhujä kuullut,
ja kulkenut autiot tunturimaat
ja hiisiä nähneeni luullut.
Niin synkästi sieluni soinnuttaa
tämä Kymmenen virran maa.*
7. *Kesäaurinkos kanssa mä valvonut oon
ja viettänyt yötöntä yötä
ja vaipuen vienohon haaveiluun
vain katsonut Luojan työtä.
En tenhoas tuota voi unhottaa,
oi Kymmenen virran maa!*
8. *Olen nähnyt tuon suvisen sulosään,
jona päiväyt hehkuen päilyy:
miten tuokio tuottavi viljahan pään,
miten korret korkeina häilyy.
Suves ihmeet mieleni suosittaa,
oi Kymmenen virran maa!*
9. *Olen nähnyt uljahat poikasi nuo,
miten laskussa kuohuvan kosken
jalo urheus heihin tarmoa tuo,
miten hehkeäks luopi se posken.
Näkö moinen rintani riemastaa,
oi Kymmenen virran maa!*

10. *Sivakoillaan vauhdilla tuulispään
olen nähnyt tyttäres norjat
alas kiitävän vierua tunturijään
kuni ilman impyet sorjat.
Tuo ilmiö mun lumouksiin saa,
oi Kymmenen virran maa!*

-
11. *Olen kuullut, kuin kansan huulilta soi
uroaikojen muistelot siellä,
ja laulut ja loitsut kuinka ne voi
sen intoa viehtää vielä.
Tämä mielenvoima mun virvoittaa,
oi Kymmenen virran maa!*

12. *Olet voiman ja vilppauden kotimaa,
tätä kannat kaksoisleimaa.
Se mieleni toivoja toinnuttaa,
se antavi intoa reimaa.
Oi loistaos loitos aikojen taa,
tulevaisten toivojen maa!*

A. V. KOSKIMIES.

13. Savolaisen laulu.

1. *Mun muistuu mieleheni nyt
suloinen Savonmaa,
sen kansa kaikki kärsinyt
ja onnehensa tyytynyt,
tää armas, kallis maa!*

2. *Kuin korkeat sen kukkulat,
kuin vaarat loistoiset!
Ja laaksot kuinka rauhaisat,
ja lehdot kuinka vilppahat,
kuin tummat siimehet!*
3. *Sen salot kuin on siniset,
puut kuinka tuuheat,
ja humina kuin hongikon
syv' on ja jylhä, ponneton,
ja tuulet lauhkeat!*
4. *Ja kussa tähdet tuikkavat
kovalla talvella,
ja kussa Pohjan valkeat
suloisemmasti suihkavat.
kuin Savon taivaalla?*
5. *Tok' yhtä vielä muistelen,
sen suihke armaampi.
Se silmä on savottaren,
johonka taivas loistehen
ja sinens' yhdisti.*
6. *Me emme liioin kerskuko,
sanomme kumminkin:
Muu Suomi ellös ilkkuko,
jos meill' on hoikka kukkaro,
jos köyhiks' keksittiin.*
7. *Useinpa pelto kultainen
se sulla kellerti,
kun meidän vaivan, viljehen,*

*kumohon löi vihollinen
ja poltti tuhkakksi.*

8. *Ja monta kertaa sattui niin,
kun meitä vainot löit,
kun vaimot, lapset, kaadettiin
ja miehet sortui sotihin,
sä rauhan leipää söit.*
9. *Jos kielin voisi kertoa
näkönsä vanhat puut
ja meidän vaarat virkkoa
ja meidän laaksot lausua,
sanella salmensuut,*
10. *niin niistäpä useampi
hyv' ois todistamaan:
"Täss' Savon joukko tappeli
ja joka kynsi kylmeni
edestä Suomenmaan?"*
11. *Siis maat' en muuta tietää voi
Savoa kalliimpaa,
ja mulle mikään ei niin soi
kaikesta, minkä Luoja loi,
kuin: "armas Savonmaa!"*

A. OKSANEN.

14. Karjalaisten laulu.

1. *Suloisessa Suomessamme
oisko maata armaampaa,
kuin on kaunis Karjalamme,
laulun laaja kotimaa!
Lauluna sen kosket kuohuu,
järven aallot loiskuaa,
säveleitä salot huokuu,
ikihongat humajaa.*
2. *Perintönä laulun juuret
meill' on muinaisajoilta,
jolloin kaikki toimet suuret
laulun tehtiin mahdollia,
jolloin meidän kankahilla
taitomiehet askaroi,
nuotioilla nokisilla
ongelmoita aprikoi.*
3. *Yli Suomenniemen vielä
maine kuulu kulkevi,
kuinka Väinön kannel siellä
koko luonnon lumosi,
kuinka seppo taitoniekka
Sammon kirjokannen loi
tahi Kaukomielen miekka
sotainnoin salamoi.*
4. *Ei oo meillä rikkautta
eikä maamme viljavaa,
vaan on laulun runsautta
kylvämättä kasvavaa;*

*sit' ei pane idän halla
eikä pohjan pakkaset,
se ei sorru sortamalla,
sitä ei lyö rakehet.*

5. *Kyll' on kansa Karjalankin
monet kovat kokenut,
väkivallan raaimmankin
iskut tuimat tuntenut:
kestänyt on sodan pauhut,
sorrot vuosisatojen,
sodan pauhut, vainon kauhut,
kolkot vuodet katojen.*

6. *Mutta meiltä laulun mahti
mennyt maan ei rakohon,
säveleiden sorja tahti
viel' ei vierryt pakohon;
josko murhe mieltä painaa
tahi riemu kohottaa,
laulu, soitto meiltä aina
yhtä herkäst' irtoa.*

7. *Konsa vaino Suomeamme
kovin kourin koittelee,
silloin kurja Karyalamme
Suomen surut soittelee,
ja kun onnen päivän koitto
Suomellen taas sarastaa,
silloin riemun suuri soitto
Karjalasta kajahtaa!*

PEKKA JUHANI HANNIKAINEN.

15. Kansalaislaulu.

1. Olet maamme, armahin Suomenmaa,
ihanuuksien ihmemaa!
Joka niemeen, notkohon, saarelmaan
kodin tahtoisin nostattaa.
2. Kodin ympäri viljovat vainiot
kalarantoja kaunistais,
jalon kansan kuntoa laulelmat
yli aaltojen kuljettais.
3. Saisi kuulla maailma kummakseen,
miten täälläkin taistellaan,
pyhän, kauniin, oikean voitollen
ilojuhline riemuitaan;
4. Kuinka kansa pieni ja köyhäkin
edistykselle uhria toi,
ihanteen, jalon aatteen alttariin
rovon viimeisen kantaa voi.
5. Kuinka uskaltaa sekä toivoa
tämä kansa on tohtinut,
vaikka vallitsi nälkä, kuolema,
valo maast' oli sammunut.
6. Tohti toivoa sekä voittaakin,
valon temmata soihdukseen;
omat laulunsa nostaa kuultaviin,
ihanimmaksi oppaakseen.

7. *Ja se kuinka nyt kuohuu nuoruuttaan
kuni kihlattu morsian.
Vapautta se häiksensä valmistaa
tulevaisuuden juhlahan.*
8. *Sitä varten kansa nyt kilvan käy
isänmaallensa uhraamaan,
valon liedellä nuoriso valmistuu
toivon aikoja ohjaamaan.*
9. *Nosta, nosta jo henkesi kahleistaan,
satavuosia sortunut!
Kansa yksi on Suomessa, yhdelle
voiton arpa on langennut.*
10. *Työhön, työhön yhtenä kansana siis,
rehelliseen, arvoisaan!
Saman maan, saman kansan onnelle
joka korsikin kannetaan.*
11. *Kuka kurja hylkien silmäilee
suuriarvoinen alhempaa?
Saman arvon, kunnian ansaitsee,
joka mies on paikallaan.*
12. *Kaikki, kaikk' ylös yhtenä miehenä nyt
Suomen onnea valvomaan!
Hetken työ tuhatvuosihin vaikuttaa
isänmaahan ja maailmaan.*

J. H. ERKKO.

16. Koivuisen kanteleen synty ja Väinämöisen soitto.

Vaka vanha Väinämöinen
arvelevi aivoissansa:
"Nytpä soitanto sopisi,
ilon teentä kelpoaisi,
vaan on kantele kaonnut,
iloni iäti mennyt
tuonne lietohon¹⁾ merehen,
kalaisehen kartanohon".

Astuessansa ahoa
kuuli koivun itkeväksi.
Jopa luokse luontehihe,²⁾
läheemmäksi laittelihe.

Kysytteli, lausutteli:
"Mit' itket, ihana koivu?"

Koivu taiten vastaeli:
"Typeryyttä, tyhjää, itken,
vajauttani valitan,
kun olen osaton raukka,
tuiki vaivainen, varaton³⁾
näillä paikoilla pahoilla".

"Osalliset, onnelliset
tuota toivovat alati:
kesän kaunihin tulevan,
suven suuren lämpiävän;
toisinpa minä, typerä,
minä, vaivainen, varoan:
kuoreni kolottavaksi,
lehtivarvat vietäväksi."

1) häilyvään. 2) lähestyi. 3) turvaton.

*“Use’in minun, utuisen,
lapset kerkeän keväimen
veitsin viisin viiltelevät
halki mahlaisen mahani.
Paimenet pahat kesällä
vievät vyöni valkeaisen,
ken lipiksi, ken tupeksi,
kenpä marjatuohiseksi”.*

*“Use’in minun, utuisen,
tytöt allani asuvat,
lehvät päältä leikkelevät,
varvat vastoiksi sitovat”.*

*“Use’in minä, utuinen,
kaaetahan kaskipuiksi,
pinopuiksi pilkotahan.
Kolmasti tänäi kesänä
miehet allani asuivat,
kirvestänsä kitkuttivat
mun, poloisen, pään menoksi,
heikon henkeni lähöksi”.*

*“Se oli ilo kesästä,
riemu suuresta suvesta.
Ei ole talvi sen parempi,
lumen aika armahampi”.*

*“Jopa aina aikaisehen
mure muo’on muuttelevi,
tuuli vie vihannan turkin,
halla kaunihin hamehen,
niin minä, vähävarainen
jään aivan alastomaksi
vilussa värisemähän,
pakkasessa parkumahan”.*

Sanoi vanha Väinämöinen:

*“Elä itke, puu vihanta!
Saat sinä olevan onnen,
elon uuen armahamman;
kohta itkenet ilosta
riemusta, remahutellet”.¹⁾*

*Sitä vanha Väinämöinen
koivun soitoksi kuvasi,
itse lausui, noin nimesi:
“Tuoss’ on koppa kanteletta,
emäpuu iki-iloa.
Mistä naulat saatanehe?”*

*Kasvoi tammi tanhualla,
tammessa tasaiset oksat,
joka oksalla omena,
omenalla kultapyörä,
kultapyörällä käkönen.*

*Kun käki kukahtelevi,
kulta suusta kumpuavi
kultaiselle kunnahalle:
sitä naulat kantelohon,
vääntimet visaperähän.*

*Sanoi vanha Väinämöinen:
“Vielä uupuvi vähäisen.
Mistä tuohon kielet saisin?”*

*Istui immikkö¹⁾ aholla,
nuori neitonen norolla.
Ei se impi itkenynnä,
ei varsin iloinnutkana,
ilman lauloi itseksensä:
lauloi iltansa kuluksi,*

1) pauhaat. 2) impi, tyttö.

*sulhon toivossa tulevan,
armahansa aikehessa.*

*Vaka vanha Väinämöinen
tuonne hiipi hiljoillehen,
alkoi hapsia anella:*

*“Anna, impi, hapsiasi
kanteloisen kielosiksi,
ääniksi ilon ikuisen!”*

*Antoi impi hapsiansa,
antoi hasta viisi, kuusi,
siit’ on kielet kantelessa,
ääntimet iki-ilossa.*

*Saip’ on soitto valmihiksi.
Siitä vanha Väinämöinen
otti kantelon käsille,
ilon itsensä lähemmä:
laski kynttä kymmenkunnan,
viisi sormea viritti
kielille kapahumahan¹⁾,
sävelille hyppimähän.*

*Sormin soitti Väinämöinen,
kielin kantelo kajasi:
Vuoret loukkui, paaet paukkui,
kaikki kalliot tärähti,
kivet loikkui lainehilla,
somerot vesillä souti,
petäjät piti iloa,
kannot hyppi kankahilla.*

*Kälykset Kalevan naiset
kesken kirjan neulomisen
ne tuohon jokena juoksi,*

1) helskäämään, hyppimään.

*miehet virtana vilisi,
sanoivat samalla suulla,
yhen kielen kerkesivät:
"Ei ole tuota ennen kuultu
noin suloista soitantoa
sinä ilmoisna ikänä
kuuna kullan valkeana".*

*Mi oli metsän eläintä,
nelijalkoa jaloa,
kyykistyivät kynsillehen
Väinämöisen soittaessa.
Ilman linnut lentäväiset
varvuille varustelihe,
veen kalaset kaikenlaiset
rantahan rakentelihe.
Matosetkin maanalaiset
päälle mullan muuttelihe
kanteloista kuulemahan,
iloa imehtimähän.*

*Siinä vanha Väinämöinen
kyllä soitteli somasti,
kajahutti kaunihisti;
soitti päivän, soitti toisen,
yhtehen rupeamahan,
yhen vyönsä vyötäntähän.*

*Kun hän soitteli kotona
huonehessa honkaisessa,
niin katot kajahtelivat,
permannot pemahtelivat
laet lauloi, ukset¹⁾ ulvoi,
kaikki ikkunat iloitsi,*

1) ovet.

*kiukoa kivinen liikkui,
patsas patvinen pajahti.*

*Kun hän kulki kuusikossa,
vaelti petäjikössä,
kuusoset kumartelihe,
männyt mäellä kääntelihe,
käpyset keolle vieri,
havut juurelle hajosi.*

*Kun hän liikahti lehossa
tahi astahti aholla,
lehot leikkiä pitivät,
ahot ainaista iloa,
kukat kulkivat kutuhun,
vesat nuoret notkahteli.*

(Kalevalasta.)

17. Gezelius.

*“Maan mainiona eikö Ruotsin valta
nyt kansain kesken loista avaralta,
ja eikö Itämerta aaltoisaa
se äidin lailla sylihinsä sulje
ja ylpeänä voiton teitä kulje,
rohkeesti vastustaen maailmaa?*

*Kuningas yksi sitä hallitseepi,
ja yksi kansa siinä vallitseepi,
se kansa uljas Ruotsin kansa on;
siis kaikkialla, missä voittoisana
sen lippu liehuu, siellä mahtavana
sen kieli yksin arvon saakohon!*

*Mut mitä täällä teidän seudullanne
ma kuulen, herra piispa? Kirkoissanne
soi kieli outo, halpa Suomenmaan.
Miks' suvaitsette tuota kurjaa kieltä?
Se ylevämmän siirtyköhön tieltä,
tuon ruotsinkielen jalon, arvokkaan!"*

4. *Niin Ruotsin mies se puhui korskeasti,
sen kuuli vakavana loppuun asti
Gezelius piispa. Sanan pontevan
hän sitten lausui, vaikka tyynin mielin:
"Näin sanoo Pyhä Kirja: kaikkiin kielin
Jumalaa pitää tunnustettaman.*
5. *Te tahdotteko Hänen kunniaansa
vähentää, joka suureen maailmaansa
loi kansat, määräsi kielet kansoillen
ja heille kullekin soi tehtävänsä,
ett' yhä töillänsä ja kielellänsä
Hänt' ylistäisi kansa jokainen?"*
6. *Vait' oli Ruotsin mies. Mutt' nuorukainen
sen kuuli. Siitä säen pienokainen
lennähti nuorukaisen sydämeen
ja liekiä ylti, joka leimahdellen,
Jusleniuksen mieltä lämmitellen,
toi valon kirkkaan hänen sielulleen.*
7. *Välkähti aatos hänen hengessänsä:
On Suomen kansallakin tehtävänsä,
johonka sitä kutsuu sallimus;*

*ei mua houkuttele loisto, maine,
mun kyllin on, ett' olen suomalainen:
meillekin koittaa päivän valkeus!*

B. F. GODENHJELM.

18. Kärsivällisyys.

1. *Saarijärven salomailla asui
tilallansa hallaisella Paavo,
perkas, hoiti ahkerasti maataan,
mutta Jumalalta kasvun toivoi.
Vaimoineen ja lapsineen hän siinä
niukkaa leipäänsä söi hies' otsan,
ojat kaivoi, kynti, touon kylvi.*
2. *Tuli kevät, nietos suli mailta,
myötänsä vei puolet orahista;
tuli kesä, raekuuro kulki,
kaatoi maahan puolet tähköpäistä;
tuli syksy, kaikki ryösti halla.*
3. *Tukkaa riistäin Paavon vaimo lausui:
"Paavo parka, kovan onnen lapsi,
sauvaan tartu, Herra meidät hylkäs;
miero raskas, raskahampi nälkä."*
4. *Vaimon käteen tarttuin Paavo lausui:
"Vaikka koettaa, eipä hylkää Herra.
Pane leipään puolet petäjäistä,
kaksin verroin minä ojaa kaivan,
mutta Jumalalta kasvun toivon."*

5. *Pantiin leipään puoleks petäjäistä,
kaksin verroin ojaa kaivoi Paavo,
lampaat myi ja siement' osti, kylvi.
Tuli kevät, nietos suli mailta,
mutt' ei orahia vesi vienyt;
tuli kesä, raekuuro kulki,
kaatoi maahan puolet tähköpäistä;
tuli syksy, kaikki ryösti halla.*
6. *Rintoihinsa lyöden vaimo lausui:
"Paavo parka, kovan onnen lapsi,
kuollaan pois, jo Herra meidät hylkäs;
tuska kuolla, tuskempi tok' elää".
Vaimon käteen tarttuin Paavo lausui:
"Vaikka koettaa, eipä hylkää Herra.
Pane toinen verta petäjäistä,
ojat kahta suuremmat ma kaivan,
mutta Jumalalta kasvun toivon".*
7. *Pantiin toinen verta petäjäistä,
kahta suuremmat loi ojat Paavo,
karjan myi ja siement' osti, kylvi.
Tuli kevät, nietos suli mailta,
mutt' ei orahia vesi vienyt;
tuli kesä, raekuuro kulki,
mutt' ei kaatunutkaan kaunis olki;
tuli syksy, halla kultaviljan
koskematta korjaajalle säästi.*
8. *Silloin Paavo polvistuen lausui:
"Vaikka koettaa, eipä hylkää Herra".
Paavon vaimo polvistuen lausui:
"Vaikka koettaa, eipä hylkää Herra".*

*Mutta miehellensä virkkoi vaimo:
"Paavo, Paavo, riemull' ota sirppi,
nytpä meillä alkaa ilon päivät,
syrjähän nyt petäjäinen silkko,
rukihisen nyt mä leivän leivon!"*

9. *Vaimon käteen tarttuin Paavo lausui:
"Vaimo, vaimo, sit' ei kuri kaada,
joka toista hädässä ei hylkää.
Pane leipään puoleks' petäjäistä,
veihän naapurimme touon halla".*

J. L. RONEBERG.

II. Kertomuksia Amerikan Suomalaisista.

Kirjoitti S. ILMONEN.

1. Suomalaiset Minnesotan erämaita asuttamassa.

Talvella 1866 työskenteli pieni joukko suomalaisia Red Wingin lähistöllä Minnesotassa halonhakuussa. Kesällä alkoi raivota kuolettava kuumetauti, kaataen puolet kansalaisistamme hautaan. Eloon jääneillä suomalaisilla oli pyrkimys maanviljelijöiksi eli uudisasukkaiksi valtiolta ilmaiseksi saaduille "homesteadeille". Mutta sellaisia maita ei kuulostanut lähiseuduilta löytyvän. Norjalaisilta työtovereiltaan saivat suomalaiset kuulla, että kaukana erämaissa, Dakotan rajalla, olisi vielä saatavana vapaita hallituksen maita "homestead"-oikeudella, jos vain uskaltaisi lähteä sinne intiaanien ja metsän petojen keskeen korpea raivaamaan viljelykselle. Suomen pojat karkasivat luontonsa ja päättivät lähteä yrittämään.

Samana syksynä lokakuulla ilmaantui St. Clou-dissa sijaitsevaan hallituksen maakonttoriin neljä nuorta, rotevaa suomalaista merkitsemään it-

selleen "homesteadit" sieltä kaukaa erämaasta. Kartalta katsottiin ja tutkittiin seutua. Tuhattajärvien maasta kotoisin olevat suomalaiset osasivat valita tulevat kotipaikkansa järvien rannoilta. Maakirjat taskussa ja amerikkalainen opas mukana läksivät kansalaisemme kohti tuntematonta erämaata. Yhdellä heistä oli vaimo ja kolme lasta, toiset olivat yksinäisiä miehiä. Härkävaljakolla kuljetettiin vaimo ja lapset sekä välttämättömimmät talous- ja ruokatarpeet, mutta miehet kävelivät tuon kahdeksankymmenen mailin matkan St. Cloudista nykyisen Holmes Cityn luokse Douglas-kauntissa.

Reippaasti kävivät suomalaiset omiin töihin käsiksi. Viidessä päivässä he rakensivat tilapäisen huoneen, jossa päättivät viettää yhdessä ensi talvensa ja vasta kesän tullen rakentaa kukin itselleen oman asunnon "homestead"-maalleen.

Tällä alkoi Holmes Cityn suomalainen uudisasutus Minnesotassa. Seuraavina vuosina lisääntyi kansalaistemme luku. Uudet tulokkaat alkoivat ostella verrattain halvalla saatavia maita, elleivät onnistuneet enää löytämään "homestead"-maita. Vaikeuksia ja vahinkoja saivat uudisasukkaat kokea, kieltäytymistä ja kärsivällisyyttä tarvittiin. Eräs näistä ensin tulleista kertoi, että kun hän sai ensi kevännä peltoa sen verran kuokituksi, että saattoi kylvää pusselin nisua, niin söivät sinilinnut huonosti peitetyn siemennyksen. Siitä harvasta laihosta sai hän kuitenkin syksyllä kaksi lyhdettä, mutta sinilinnut söivät niistäkin jyvät. Toisena kesänä taas

kohtasi vahinko. Hänen ollessaan naapurilla työssä eräänä kesäpäivänä paloi häneltä vasta valmistunut tupa ja kaikki irtain omaisuus. Saarijärven Paavon lailla hän vain yritti uudestaan arvellen: "Vaikka kokee, eipä hylkää Herra."

Suurin vaikeus erämaihin muuttaneilla uudisasukkailla oli ensi vuosina jauhojen y. m. kuljetus, joka suoritettiin kantamalla tavaroita selässä kymmeniä maileja. Mutta toisaalta tarjosi metsä runsaasti riistaa, eikä tuoreesta lihasta tullut koskaan puutetta, samoin järvistäkin sai runsaasti kaloja. Holmes Cityn seutu ei enää ole erämaata, vaan hyvin viljeltyä ja varakasta maanviljelysseutua, jossa kansalaisillamme on kauniit kartanot ja laajat pellot todistuksena uudisasukkaitten uutteruudesta ja sitkeydestä.

Cokaton laaja suomalaisasutus oli niinikään vielä puoli vuosisataa sitten erämaata. Sinnekin pyrkivät suomalaiset uudisasukkaat v. 1866. Neljä miestä läksi ensin tarkastelemaan ja merkitsemään itselleen omistamattomia maita, jos sellaisia sattuisi löytymään. Mutta lujalle siinä näyttää ottaneen etsijäjoukon, kun ei ollut teitä eikä varsinaista matkan päämäärääkään tiedossa. "Veljet", sanoi eräs Juhani-niminen mies heistä, "minä en jaksa enää kulkea, jalkani ovat verillä. Me jäämme Eljaksen kanssa tämän järven rannalle yöksi nuotion ääreen, menkää te vain eteenpäin, ehkä tapaatte jonkun ruotsalaisen uudistalon! Me koetamme Jumalan avulla tulla huomenna". Toiset kaksi jatkoivat matkaa ja löysivätkin ruotsalaisen uudistalon, jossa sai-

vat ruokaa ja lepoa. Huomenna yhtyivät siellä jäljelle jääneetkin, ja kaikki yhdessä lähtivät he sitten eteenpäin erämaata tarkastelemaan ja itselleen sopivaa "homesteadia" katselemaan. Saavuttuaan sellaiseen seutuun, josta eivät muut vielä olleet ehtineet merkitä "homesteadeja" itselleen, asettivat kansalaisemme paalut maahan ja merkitsivät itselleen uudistilat. Heidän täytyi kuitenkin kohta lähteä St. Paulin maakonttoriin merkityttämään maansa kirjoihin ja saamaan itselleen "homestead"-oikeudet. Tämän matkan, neljäkymmentä mailia, suorittivat he jalkaisin. Kun ensimmäiset olivat asutukselle viittoneet tien, samosi Cokatoon lukuisa joukko suomalaisia, joista toiset saivat vielä "homestead"-maita, mutta useimpien täytyi hankkia maata oston kautta. Onneksi se oli peräti halpaa silloin.

Varattomina menivät kansalaisemme Cokaton erämaahan. Halpa hirsihuone rakennettiin ensi aluksi. Puutteen kanssa taisteltiin vuosikymmen, kunnes metsäinen maa saatiin raivatuksi pelloiksi. Tavallisinta olikin ensi vuosina, että suomalainen uudisasukas, sirotettuaan keväällä siemenensä peltoon, läksi kesäansiolle Minneapolin tiiliruukille tai jonnekin rautatietyöhön, jotkut Michiganin kaivantoihinkin. Syksyllä palattiin kotiin korjaamaan pellon antimia. Kesällä ansaitulla säästöllä ja vähäisten peltojen antimilla elettiin ja syksyisin raivattiin uutta peltoa korpeen. Varhain keväällä poltettiin raivauksen jätteet, risut ja kannot sekä kylvettiin ensimmäinen siemen.

Nykyään on Cokaton seutu Minnesotan varakaimpia suomalaisia maanviljelysseutuja, sen suomalainen asukasluku nousee kolmeentuhanteen henkeen.

New York Millsin maanviljelysseutu. V. 1873 saapui suurenpuoleinen joukko suomalaisia Duluthiin ja kulki rautatietyöhön lähellä Brainerdia. Siellä saivat suomalaiset kuulla, että New York Millsin seutuvilla etäämpänä jossain Heinijoella olisi vielä saatavana "homestead"-maita. V. 1874 lähtee eräs iiläinen aivan yksinään vartavasten etsiskelemään itselleen sopivaa maapalasta. Hän kulki Lehtijoen rannikkoa tarkastaen ja neuvoja kysellen sinne ennen muuttaneilta ruotsalaisilta. Vihdoin löysi hän sellaisen maan, jolla ei ollut omistajaa. Sen hän merkitsi itselleen, ja niin oli hänellä tuleva kotinsa tiedossa. Yksinään ei sentään kansalaisemme mennyt metsänkorpeen, vaan sai naapurikseen lankonsa perheineen. Tämä on New York Millsin uudisasutuksen alku. Siihen aikaan aljettiin jo käsittää, mitä merkitsee saada ilmaiseksi maata "homestead"-oikeudella. Senpätähden alkoikin N. Y. Millsiin rientää kansalaisiamme Kuparisaa-relta saakka. Toiset onnistuivat löytämään omistamattomia maapaloja, mutta useimpain täytyi oston kautta hankkia maa itselleen. Rautatie-yhtiöltä saikin maita verrattain halvalla.

New York Millsin suomalaiset uudisasukkaat saivat kuitenkin kauemmin taistella puutteen kanssa kuin Cokaton monessa suhteessa onnellisemmassa asemassa alkaneet suomalaiset. New York Millsin suomalaiset olisivat tarvinneet työ-

ansiota ulkopuolelta, mutta sitä ei tahtonut saada, sillä yleinen työttömyys vallitsi kautta Amerikan. Jos uudisasukas hakkasi halkoja, sai hän niistä vain dollarin koortista, eikä sitäkään maksettu rahassa, vaan vaihdettiin ruoka- y. m. tavaraan. Sattuivatpa vielä kuivat kesätkin, pouta ehkäisi kasvullisuutta, joten saatiin varsin niukka sato. Mutta nekin vaikeudet ovat voitettut. Erämaa on muutettu viljamaaksi. Suomalainen kuokka ja aura on tässäkin ollut tekijänä. New York Millsin suomalaisséutu on niinikään luetava parhaimpien asutustemme joukkoon Minnesotassa.

Sen jälkeen ovat suomalaiset pyrkineet Minnesotan pohjoisempien kauntien erämaihin, kuten Carlton-, Aitken- ja St. Louis-kaunteihin, joissa on aina tähän saakka ollut saatavana "homes-tead"-maita tai ainakin hyvin halpoja metsä- ja kantomaita, joita ovat myyneet rautatieyhtiöt ja yksityisetkin.

Loppumattomiin voisi kertoa niistä vaivoista ja taisteluista, joita uudisasukkailla on ollut ja yhä on taisteltavana raivatessaan erämailta viljelykselle. Kerron tässä yhden tapauksen myöhemmiltä ajoilta. Erääseen St. Louis-kauntissa sijaitsevaan suomalaiseen uudisseutuun meni parisenkymmentä vuotta sitten nuori suomalainen pari. Heillä oli kaksi lasta. Toistakymmentä mailia kulkivat he jalkaisin uudistilalleen, mies kantaen nuorinta lastaan, äiti taluttaen toista lasta sekä muassa kuljetettavaa lehmää. Saavutuaan maalleen, jossa oli niin synkkä metsä, ettei päivää tahtonut nähdä, kaasi mies ensi työkseen

tuuhean seetripuun maahan, jonka oksista aikoi laittaa tilapäisen sateen ja tuulen suojan. Kun lehmä oli puuhun sidottu, valtasi nuoren vaimon ikävä ja tuska, ja huolissaan sanoi hän miehelleen: "Kuinka me täällä tulemme toimeen erämaan yksinäisyydessä?" "Koetetaan ainakin", vastasi mies kehottavasti. Kun uudisasukkaat laskeutuivat illalla levolle nuotion ääreen, alkoi metsästä kuulua sutten ulvontaa ja metsäeläinten ulinaa. Silloin valtasi vaimon hätä ja tuska, ja huoliaan valitellen hän lausui: "Mitenkä Herran tähden me täällä varjelemme lapsemme susilta ja metsän pedoilta?" "Turvataan Jumalaan!" koetti mies tynnytellä ja lohduttaa vaimoaan. Sinne he jäivät erämaata raivaamaan.

Jos matkustaja kulkee sille seudulle, näkee hän entisen synkän metsän siirtyneen jonkun matkaa hyvin rakennetusta kartanosta loitommalle, ja eteen avautuvat kauniit pellot ja apilaniityt. Erakkona siellä ei tarvitse enää asua. Suomalaisia naapureita on siellä täällä, ei tosin vielä yhdellä lakealla, mutta kumminkin lähistöllä. Rautatiekin on sittemmin rakennettu seudun lävitse ja asemalle on vain parisen mailia. Koulu ja pienoinen kirkkokin ovat todistamassa sivistyksen ja valon voitoista.

2. Amerikan suomalaisten tärkeimmät asutukset ja elinkeinot.

Jos vedämme kartalla viivan poikki Amerikan Philadelphiasta San Franciscoon, niin saamme suomalaisen asutuksen eteläisen rajaviivan Ame-

rikassa. Harvoja poikkeuksia lukuunottamatta suomalaiset asuvat Pohjois-Amerikan pohjoisimmissa valtioissa. Tehkäämme tällä alueella pikainen retkeily tärkeimpien suomalaisseutujen kautta.

Atlannin rannikolla asuu runsaimmin kansalaisiamme Massachusettsin ja New Yorkin valtioissa. Heitä työskentelee Lanesvillen, Rockportin ja Quincyn kivimurtimoilla, Fitchburgin, Maynardin, Fall Riverin, y. m. kutomoissa, Worcesterin rautalanka-, Gardnerin tuoli- ja Peabodyn nahkatehtaissa sekä Bostonissa sijaitsevilla rautatievaunujen korjauspajoissa. Vähempi joukko suomalaisia harjoittaa maan- ja karpaloviljelystä sekä maitotaloutta. Satamäärin suomalaisia tyttöjä tapaa palvelijattarina Bostonin ja Worcesterin varakkaissa amerikkalaisissa perheissä.

Vermontin, New Hampshiren ja Mainen suomalaiset työskentelevät marmori- ja kraniittilouhimoilla, metsätöissä ja maanviljelysalalla.

Suur-New Yorkin suomalaisväestö on kauttaaltaan ammattitaitoista väkeä, enimmäkseen rakennus- ja pukutyöläisiä. Suomalaisia palvelustyttöjä on New Yorkissa enemmän kuin missään muualla Amerikassa.

Ohion ja Pennsylvanian suomalaiset työskentelevät melkein kokonaan rautateollisuuden palveluksessa. Erie-järven satamissa Ashtabulassa, Fairportissa, Conneautissa ja Eriessä he keksäiseen aikaan tyhjentävät Michiganin ja Minnesotan rauta-alueilta saapuneita rautaoorilaivoja sekä lastaavat ooria rautatievaunuihin vietäväksi

sulimoihin. Toiset suomalaiset työskentelevät niissä lukuisissa rautasulimoissa ja -valimoissa sekä teräksen ja muun raudan jalostuslaitoksissa, joita löytyy Pittsburgin seutuvilla. Tärkeimmät asutuksemme täällä ovat Monessen, New Castle, Warren ja Girard, joissa on rautalanka- ja pel-titehtaita. Myöskin Alleghany-vuoristossa sijaitsevilla kivihiilikaivannoissa, rautateitten korjaustöissä ja vähin maanviljelijöinäkin tava-taan kansalaisiamme kuin myös ammatti- ja lii-kealoilla.

Illinoisin suomalaisväestön huomattavimmat asutukset ovat Waukegan, De Kalb ja Joliet, joissa on rautalankatehtaita, sekä Chicagon mil-joonakaupunki, jossa kansalaisemme työskentelevät eri ammattialoilla, naiset pääasiallisesti pal-velijattarina.

Suomalaisasutukseen nähden tärkeimmät val-tiot ovat Michigan, Minnesota ja Wisconsin, jois-sa kolmessa valtiossa löytyy noin kaksisataa tu-hatta Väinön lasta. Michiganin vanhin ja taa-jin suomalaisasutus on Kuperisaarella, jossa kansalaisemme ansaitsevat verrattain hyvää palkkaa syvissä vaskikaivoksissa Calumetissa, Hancockissa, Mohawkissa, South Rangella, Pai-nesdalessa, Massissa y. m. Niinikään rautakai-vannoissa tavataan kansalaisiamme varsin lukui-sasti. Tärkeimpinä asutuskeskuksina Michiga-nin rauta-alueella mainittakoon Ishpeming, Ne-gaunee, Republic, Crystal Falls, Wakefield ja Ironwood.

Metsätöissä: tukkien, kaivantohirsien ja rata-pölkkyjen veistämisessä, paperipuitten ja halon-

hakkuussa saa talviansiota ei ainoastaan niinsanottu "liikkuva kansa" vaan myöskin uudisasukkaat ja pienempien maatilojen omistajat. Suomalaisia maanviljelijöitä ja uudisasukkaita tapaa kaikkialla Michiganin "Yläniemekkeellä" samoin kuin Wisconsinissakin, ja muutamissa vuosikymmenissä raivaavat he laajat korvet ja rämeet niityiksi ja viljapelloiksi.

Minnesotan taajin suomalaisasutus on St. Louis-kauntissa, Duluthista pohjoiseen. Sikäläisillä kuuluisilla Mesaba- ja Vermilion-rautalueilla työskentelee tuhansia kansalaisiamme lukuisimmin Hibbingissä, Chisholmissa, Virginiassa, Evelethissä ja Elyssä. Kaivantotöitten jälkeen mainittakoon metsä- ja sahatyöt, rakennus- ja ammattityöt Duluthissa ja Minneapolissa sekä rautatie-, maantie- ja katutyöt, joissa tapaa verrattain paljon suomalaisia. Minnesotassa niinikään ovat Amerikan suomalaisten vanhimmat ja vauraimmat maanviljelysseudut: Cokato, Franklin, Holmes City, New York Mills, Sebeka, Menahga, Nurmijärvi y. m. sekä lukuisasti pienempiä uudempia maanviljelysasutuksia ja yksityisiä uudisasutuksia.

Dakotoissa (Etelä- ja Pohjois-D.) asuvat suomalaiset suurmaanviljelijät. Mentyään sinne aavikoille kolmisenkymmentä vuotta sitten ja saatuaan aluksi "homestead"-maat valtioilta ilmaiseksi ovat kansalaisemme ostelleet vuosien kuluessa lisämaita, niin että muutamat omistavat yli tuhannen eekkeriä mitä parhainta nisunviljelysmaata. Useilla lasketaan olevan maata useita satoja eekkerejä, ja kenellä sellaista on yli

viidenkinsadan eekkerin, hän on suurmaanviljelijä. Tapaa tietysti niitäkin, joiden maa-ala supistuu sataan ja kahteensataan eekkeriin. Huomattavimmat suomalaisseudut ovat Lake Norden, Zimm-joen laakso ja Savo Etelä-Dakotassa sekä Wing, Gackle, Brocket ja Rolla Pohjois-Dakotassa.

Vuoristovaltioissa: Montanassa, Idahossa, Wyomingissa ja Coloradossa työskentelee melkoinen joukko karaistua Pohjolan kansaa, verrattomasti enemmän Montanassa. Melkein poikkeuksetta ovat suomalaiset työssä sikäläisissä kulta-, hopea-, vaski- ja hiilikaivannoissa, ainoastaan pienoinen joukko metsä- ja maatoissa. Huomattavimmat paikat ovat Butten ja Red Lodgen kaivantoseudut sekä Beltin ja Geyserin viljelysalueet.

Lännellä, Tyynenmeren rantaseuduilla, tavataan niinkään varsin väkirikkaita suomalaisasutuksia Kaliforniassa, Oregonissa ja Washingtonissa. San Franciscon satamakaupunki on Kalifornian suomalaisten asutuskeskus ja yleensä vanhimpia mihin kansalaisemme ovat asettuneet Amerikassa.

San Franciscon tuhansiin nouseva suomalaisväestö hankkii toimeentulonsa monella tavalla. Merimiehinä purjehtivat he Tyynenmeren rannikkoa Los Angeles'ista Alaskaan saakka, tekevätpä ulkomaamatkojakin Aasian ja Europan, jopa Austraalian rantamillekin. Ammattimiehinä rakennus- y. m. töissä työskentelee melkoinen joukko kuin myös laivain purkajina ja lastaajina. Satamäärin miehiä tavataan Mendoci-

no- ja Humbolt-kauntien kuuluisissa punapuumetsissä kaatelemassa noita metsien jättiläispuita ja kuljettamassa niitä sahoille. Vähäisempi määrä suomalaisia on asettunut hedelmäviljelystä harjoittamaan verrattomaan Fresno-laaksoon, Reedleyhin sekä niinikään Rocklinin kivismurtimoille kraniittia hakkaamaan. Palvelus-tyttöjä tapaa San Franciscossa ja Los Angeles'issa y. m.

Oregonin ja Washingtonin suomalaisasutuksen keskus on mahtavan Columbia-joen varsi, jossa Astoriasta Portlandiin saakka asuu kansalaisiamme tuhansittain. Pääelinkeino on tuottava lohenkalastus. Siinä sivulla harjoitetaan pientä maanviljelystä, karjan- ja kananhoitoa. Tärkeä elinkeino on niinikään lautateollisuus. Paljon suomalaisia työskentelee metsissä ja myöskin sahoissa: Aberdenissä, Hoquiamissa, Raymondissa, Seattlessa, Portlandissa ja Astoriassakin, vaikka viime mainittu paikka on lohenkalastukseen nähden tärkein. Cascade-vuorten länsirinteillä Carbonadossa, Burnetissa, Wilsenissa y. m. työskentelee muutamia satoja suomalaisia kivihiihlenkaivajina. Maanviljelys monin paikoin on ollut vielä uudisasutuksen alkuraivausta, mutta nyttemmin alkaa jo olla huomattavia-kin maanviljelysseutuja suomalaisilla: Brush Prairie, Deep River, Nasel, Olney, Quincy, Woodland, Winlock ja Independence y. m. Erityisemmin mainittakoon vanhemmat maanviljelysasutukset Pendleton ja Klikitat, joissa asuu suomalaisia suurmaanviljelijöitä. Portlandissa ja Seattlessa palvelee satamäärin suo-

malaisia neitosia, ja miehiäkin työskentelee erilaisilla ammattialoilla melkoinen joukko. Kaikkialla, missä suomalaisia asuu, tapaa suomalaisia liikkeitä ja talonmistajia.

3. Amerikan suomalaisten henkisiä pyrintöjä ja harrastuksia.

LUTERILAINEN KIRKKO.

Luterilainen kirkko on antanut Suomen kansalle raamatun autuuden tien neuvojaksi ja elämän ohjeeksi. Sen kirkon helmassa on kehittynyt suomalainen kirjakieli ja kirjallisuus sekä kansan lukutaito. Luterilainen kirkko on syvällisesti vaikuttanut Suomen kansan henkiseen elämään ja tullut sille verrattoman rakkaaksi.

Suomalainen siirtokansammekin on tullut tietoiseksi siitä, että elinvoimainen, luonteesemme soveltuva luterilainen kirkko tarjoo sille suurimmat mahdollisuudet ja edellytykset omaperäiseen henkiseen työskentelyyn ja kehitykseen Amerikassa ja että siinä samalla löydämme henkisen kehityksemme keskuksen ja kieleemme ohella kansallisuutemme säilytysvoiman. Suomenkieli ja luterilainen kirkkomme ovat kalleimmat perinnöt, mitä olemme kotimaastamme tänne muassamme tuoneet. Luterilainen kirkko on kohottanut Suomen kansan henkisesti ja siveellisesti kotimaassamme, samoin kykenee se kohottamaan suomalaiset Amerikassakin.

Amerikan suomalaisten henkisistä pyrinnoistä ilmenevät kaikkein ensimmäisinä seurakunnalliset pyrinnot ja harrastukset. Vuotta myöhemmin,

kuin ensimmäiset suomalaiset saapuivat Kuparisaa-
relle, Michiganiin, ilmenee heidän keskuudessaan
seurakunta-alotteita säännöllisten perhehartaus-
hetkien ja raamatunselitystilaisuuksien pitämi-
sen muodossa. V. 1887 perustettiin Hancockiin
evankelis-luterilainen seurakunta, johon kuului
suomalaisia, norjalaisia ja ruotsalaisia. Seura-
kuntaa hoitivat norjalaiset papit, saarnaten suo-
malaisille tulkin avulla sekä tehden heille kirkol-
liset palvelukset. Suomalaisten lukumäärän
kasvaminen Hancockissa ja Calumetissa sekä toi-
senkin seurakunnan perustaminen Calumetiin
saattoi suomalaiset puuhaamaan oman opettajan
Suomesta, joka kutsuttiin tänne v. 1876.

Vuoden 1880 jälkeen, jolloin suomalaisia ru-
pesi runsaammin tulvaamaan Amerikkaan, il-
maantuu seurakuntia useaan suomalaisasutuksen
keskustaan: Michiganiin, Minnesotaan, Ohioon,
Atlannin rantamille ja lännellä asuvien kansa-
laistemme keskuuteen. Nämä hajalla työskente-
levät seurakunnat, haluten yhteistoimintaa, pe-
rustivat v. 1890 keskuuteensa "Amerikan Suoma-
laisen Evankelis-Luterilaisen Kirkkokunnan",
joka tunnetaan Suomi-synodin nimellä. Tähän
kirkkokuntaan kuuluu nykyään puolentoistasataa
seurakuntaa.

Paitsi edellämainittua kirkkokuntaa seurakun-
tineen on keskuudessamme monta sataa seura-
kuntaa, joista osa kuuluu "Kansalliskirkkokun-
taan", osa "Apostolis-Luterilaiseen" eli laesta-
diolaiseen kirkkokuntaan ja osa työskentelee it-
senäisinä, mihinkään kirkkokuntaan liittymättö-
minä.

KOULUT.

Seurakuntain yhteydessä työskentelevät *pyhäkoulut*, joiden tarkoituksena on avustaa siirtokansamme koteja lasten opettamisessa lukemaan suomenkieltä ja tuntemaan Jumalaa. Pyhäkoulut samalla vastaavat lasten jumalanpalveluksia ja kasvattavat nousevaa nuorisoa seurakunnalliseen ja kristilliseen elämään sekä toivon mukaan elävään uskoon Jeesukseen Kristukseen. Pyhäkouluja löytyy kaikissa seurakunnissa. Niiden historia ja kehitys kulkee rinnan seurakuntain kehityksen kanssa. Seurakunnan lempilapsena saa pyhäkoulu osakseen hellää huolta ja lämmintä rakkautta.

Suomi-opisto, Amerikan suomalaisten korkeampi oppilaitos, perustettiin evankelis-luterilaisen kirkkokuntamme toimesta v. 1896 Hancockiin, Mich. Sen tarkoitus on jakaa tiedon ja taidon aarteita siirtokansamme nuorille kristillisen elämänkatsomuksen ja luterilaisen uskonkäsityksen pohjalla. Sen yhteydessä oleva jumaluusopillinen seminaari valmistaa opettajia ev. lut. seurakuntiimme. Satoja nuoria onkin opistostamme valmistunut työskentelemään eri toimialoilla siirtokansamme keskuudessa. Niitä on pappeina seurakunnissa, opettajina amerikkalaisissa kansakouluissa ja suomalaisissa kesäkouluissamme, lääkäreinä, lakimiehinä, insinööreinä, sanomalehtimiehinä, apteekkareina, pankkimiehinä, kirjanpitäjinä, pikakirjureina, liikkeenhoitajina, kauppiaina ja maanviljelijöinäkin.

Kesäkoulut voidaan pitää Suomi-opiston tyttärinä, sillä niin läheisesti on niitten toiminta liit-

tynyt kansalliseen oppilaitokseemme. Aivan niiltä ajoilta saakka, jolloin opisto perustettiin, on myöskin pidetty kesäkouluja siirtokansamme keskuudessa. Kesäkoulujen oppiaineina ovat etupäässä suomenkieli, uskonto ja laulu. Mikäli tilaisuus ja aika on sallinut, on kesäkouluissa opetettu Suomen maantietoa ja historiaakin. Kesäkouluaika rajoittuu neljästä viikosta kahdeksaan viikkoon kesässä. Opettajina ovat enimmäkseen toimineet Suomi-opiston kehittyneimmät oppilaat.

RAITTIUSSEURAT.

Raittiusseuroilla on ollut huomattava merkitys siirtokansamme ulkoisen elämän parantajana sekä juoppouden vähentäjänä ja ehkäisijänä. Varsinkin siirtolaisuutemme varhaisempina vuosina, jolloin seurakunnallinen elämä oli vielä heikompaa hillitsemään juoppoutta kansalaistemme keskuudessa, tarjosi raittiusliike sopivaan aikaan tulleen avun nuorison vieroittamiseksi juoppouspaheesta. Raittiusaatteen voimallinen vaikutus tunnettiin Amerikassa erityisemmin viime vuosisadan viimeisillä vuosikymmenillä. Raittiusseuroja oli varsinaisten amerikkalaisten ja siirtolaisten keskuudessa — voisimme sanoa — kaikkialla.

Ensimmäiset suomalaiset raittiusseurat Amerikassa perustettiin v. 1885. Niitä syntyi silloin Hancockissa, Calumetissa, Republicissa ja Ash-tabula Harborissa. Seuraavana vuotena perustettiin toistakymmentä raittiusseuraa siirtokansamme keskuuteen. Raittiusliike tuli erittäin

vilkkaaksi pyrinöksi kansamme keskuudessa, ja nuori kansa liittyi siihen aivan järjestään. Hajoallaan toimivat raittiusseurat liittyivät yhteistoimintaan v. 1888 perustamalla keskustoimiston eli pääyhdistyksen nimellä "Amerikan Suomalainen Kansallis-Raittius-Veljeysseura", johon paikallisseurat liittyivät.

Amerikan suomalainen raittiusliike oli vilkkaimmillaan vv. 1900—1910. Silloin lienee toiminut keskuudessamme yht'aikaa kolmisensataa raittiusseuraa, kuuluen kolmeen pääyhdistykseen ja osa ollen itsenäisinä seuroina. Viime vuosikymmenellä on Amerikan suomalainen raittiusväki ryhmittynyt paikkakunnittain niinkutsuttuihin raittiusliittoihin.

Raittiusseurat ovat kustantaneet raittiuskirjallisuutta, toimeenpanneet luentokursseja, tehneet valistustyötä esitelmien ja puheitten kautta sekä edistäneet suomalaisen laulun ja soiton harrastusta j. n. e. Siten on Amerikan suomalaisten raittiustyöllä tärkeä sija sivistyspyrinnöissämme.

SANOMALEHDET JA KIRJALLISUUS.

Ensimmäinen suomenkielinen sanomalehti perustettiin siirtokansamme keskuuteen v. 1876. Tätä lehteä, jonka painopaikkana oli Hancock ja toimittajana A. J. Muikku, ilmestyi vain muutamia numeroita. Sen nimi oli "Amerikan Suomalainen Lehti". Pari vuotta myöhemmin aljettiin Calumetissa julkaista samannimistä lehteä, joka eli monet vuodet. Sen jälkeen on suomalainen

sanomalehdistö ollut runsaimpana ja tärkeimpänä painotuotteena keskuudessamme.

Omaperäistä kirjallisuutta on varsin niukasti ehditty kirjoitella ja kustantaa. Tärkeimmät ovat "Kirkollinen Kalenteri" ja "Raittiuskalenteri", kirkkokunnan ja opiston juhla-julkaisut, sanakirjat, "Amerikan Suomalainen Kirkko", raittiushistoria y. m.

Lauluseurat ja soittokunnat ovat pitäneet viireillä kansallisuudellemme ominaista laulun ja soiton harrastusta. Lauluseuroilla on raittiusväen keskuudessa hyvät kehitysmahdollisuudet, ja raittiusjuhlilla pannaan toimeen laulukilpailujakin. Viime aikoina on muodostunut seurakuntain keskuuteen kirkkokuoroja ja hengellisiä lauluseuroja.

Kristillinen nuorisoseuraliike on uusimpia henkisiä harrastuksia siirtokansamme keskuudessa.

III. Mäkelän kesämatka Suomessa.

Kirjoitti V. RAUTANEN.

“Halloo, Toivo!” huusi Mäkelän Kustaa, kun näki Toivon rullaluistimilla katukäytävällä. Tule katsomaan, mitä isä on tuonut vanhasta maasta!”

“Joko sinun isäsi on tullut kotiin?”

“Jo. Hänellä on tuohiset kengät, Kauhavan puukko, marjoja ja paljon kuvia. Suomessa on makeita marjoja, paljon hevosia, mutta vähän automobiilejä.

“Opettaja sanoi, että Suomi on köyhä ja kylmä, eikä siellä ole mitään”.

“Isä sanoi, että opettaja ei ole ollut koskaan Suomessa. Tule katsomaan ja kuulemaan!”

Toivo innostui. Matkalla tavattiin vielä kolme poikaa: Raymond Pesonen, Otto Mäki ja Harry Lantto. Yhdessä juostiin Mäkelään. Isällä oli yötyö kaivannossa, ja sentähden oli hänellä aikaa kertoa Suomesta, josta oli muuttanut Amerikkaan 18 vuotta sitten. Tupaani oli tullut tyttöjäkin, joita Kustaan sisko Olga oli kutsunut. Siellä oli Sigrid Pelto, Florence Mattson, Lempi Pinomäki ja Ida Koljonen.

Isä levitti Suomen kartan seinälle ja kepillä aina osoitti paikkoja, joissa oli matkustanut.

Kaikki istuivat pienille tuoleille, pojat oikealla, tytöt vasemmalla puolen, ja poikien takana istui mrs. Mäkelä. Isä alkoi:

“*Suomessa* ovat laivat pienemmät kuin Amerikassa. Mutta siellä on pienempi liikekin, sillä koko maassa asuu vain vähän yli 3 miljoonaa ihmistä. Kun tullaan *Itämeren* pitkin, näkyy Suomesta ensin saaria. Laivamies sanoi niiden olevan *Ahvenanmaan* saaria. Niitä on monta tuhatta. Ei koko Amerikassa ole missään niin paljon saaria. Taivaalla näkyi musta pilkku, ja kun se tuli lähelle, oli se mahtava merikotka, joka etsi kaloja. Me näimme lukemattomia lokkeja ja kalakaijoja. Laivamies, joka ei osannut suomenkieltä, oli kotoisin tuolta saaristosta. Kansa siellä puhuu ruotsinkieltä. Kalastamalla, vesilintuja pyytämällä ja maatakin viljelemällä se saa elatuksensa.

Oli toukokuun loppupuoli, kun tultiin sinne. En voinut nukkua, sillä kotimaan näkeminen oli niin mieleni jännittänyt. Suloista oli nähdä alastomia rantakallioitakin koukkuisine mataline mäntyineen. Samanlaista harvaa metsää kasvaa myös siellä kotiseutuni rämeillä. Saarista ei tahtonut tulla loppuakaan; seurasi laaja *Turun saaristo*. Oli valoisa, vaikka kello oli jo $\frac{1}{2}$ 12 yöllä; näki lukea sanomalehteäkin. Ilma oli kirkas ja läpinäkyvä, ei niin raskas kuin Amerikassa. Kun tultiin toisena päivänä lähelle *Turkua*, oli jo metsä saarissa tuuheampaa; kauniita kaupunkilaisten kesähuiloita näkyi puitten lomissa. Muuan matkatoverini oli rikas turkulainen kauppias. Hän lupasi minulle näytellä

kaupunkia. Laiva pysähtyi vanhan linnan luo, joka on rakennettu n. 700 vuotta sitten, siis n. 300 vuotta ennen, kuin Columbus löysi Amerikan. — Linnan sivutse juoksee kaupungin läpi *Aurajoki*. Höyryveneellä kuljettiin pari mailia jokea pitkin kaupungin läpi; siinä oli molemmin puolin paljon tehtaita ja konepajoja. Noustiin veneestä kauniin sillan luona, jonka takana kohosi vanha ja rikkinäisennäköinen tuomiokirkko. Se on n. 600 vuoden ikäinen. Sisällä oli siellä hautaholveja, joissa oli ruumisarkkuja, kilpiä ja muita muistomerkkejä vanhoilta ajoilta. Kirkon edessä oli 2 kuvapatsasta. Sähkövaunulla ajettiin ympäri kaupunkia. Käytiin myös Kupittaan lähteellä, jossa ensimmäiset suomalaiset kastettiin kristinuskoon. Jokirannassa oli kymmeniä purjeveneitä kaukaa saaristosta, josta tuodaan ruokatavaraa. Yönkin nukkuvat saaristolaiset veneessä, johon tekevät purjeista katoksen.

Minäkin pääsin ystäväni veneellä purjehtimaan. Tultiin *Naantal*in kaupunkiin. Sielläkin on vanha rakennus, 400-vuotias luostarikirkko katoliselta ajalta. Kylpylaitoksessa kävimme ottamassa mutakylpyjä. Näimme siellä paljon ulkomaalaisia. Täältä vuokrasi kauppias automobiilin lähteäkseen liikeasioilleen *Uuteenkaupunkiin*. Ajettiin useitten pitäjien läpi, joissa oli oikein hyvin viljeltyjä maita. Omenapuut kukkivat kauniisti talojen pihamailloilla. Päärynät, kirsikat, viinimarjat ja luumut menestyvät täällä. Turun ympäristöllä olevaa maakuntaa sanotaan *Varsinais-Suomeksi* ja Suomen puutarhaksi, koska $\frac{1}{3}$ sen pinta-alasta on viljelty. Talot

ovat huolellisesti rakennetut. Me kävimme syö-
mässä eräässä talossa Kauhianpään kylässä.
Emäntä kantoi pöydälle makkaroita, palttuja ja
kaltiaisia. Talonväki oli ystävällistä. He pu-
huiivat lyhyttä ruotsinsekaista murretta. Isäntä
sanoi: "Mnä puhu yhres minutis yht pali ko
muu puhuva viires minutis". — Uusikaupunki
on meren rannalla sijaitseva oivallinen satama-
paikka. Paluumatkalla pysähdyttiin Taivassa-
lon kirkolle ja katseltiin kirkon seiniin maalat-
tuja paholaisten ja säkkipillin puhaltajien kuvia
vanhoilta ajoilta. Naantalista purjehdittiin taa-
sen Turkuun. Matkalla nähtiin meressä suuri
kukkarokivi, jonka kansa kertoo jättiläisen pais-
kanneen yrittäessään särkeä Raision kirkkoa.
Ruissalon saarella kasvoi tuuheata tammimet-
sää. Rannoilla oli aittoja, joissa asukkaat säi-
lyttivät veneitään. Turussa sitten sanoin jäähy-
väiset ystävälliselle kauppiaille, joka omalla
kustannuksellaan oli minulle tuottanut niin pal-
jon huvia ja oppia. Hän oli vielä saattamassa
asemalle, josta lähdin matkustamaan Helsinkiä
kohti. Juna kulki vielä muutaman tunnin kivik-
koseutuja Varsinais-Suomessa.

"Onko Turku niin suuri kuin Chicago?" kysyi
Raymond, kun huomasi, että isä vähäksi ajaksi
lakkasi puhumasta.

"Ei ollenkaan. Siellä on n. 50,000 asukasta.
Mutta yhtä kaunis se voi olla. Chicagon joen
ympärillä on mustuneita jättiläistaloja, mutta
Aurajoen ympärillä on kauniita puistoja".

“Miksi ei Amerikkaan ole rakennettu niin vanhoja linnoja kuin Suomeen?” jatkoi Harry.

“Amerika on löydetty niin paljon myöhemmin”.

“Setä! Olivatko päärynät niin suuria kuin Amerikassa?” kysyi Olga.

“Eivät olleet”.

“Oliko siellä orensseja?”

“Ne eivät menesty siellä, mutta kaupoissa niitä myydään”.

“Oliko siellä Naantalın luostarissa katolilaisia?” kysyi Florence.

“Ei. Suomalaiset yleensä ovat evankelis-luterilaisia. Katolilaisia ovat venäläiset, mutta heitä asuu hyvin vähän Suomessa”.

“Kulkeeko siellä juna 60 mailia tunnissa?” ehätti Otto.

“Ei. Ainoastaan n. 30. Mutta rautatiet ovat lujemmin tehdyt kuin Amerikassa ja turvallisemmat. Vaunut ovat pienemmät ja kyyti halvempaa, sillä valtio omistaa rautatiet. Yhtiöt pyrkivät aina vaatimaan korkeita hintoja”.

“Oliko siellä vaunuissa pehmeät sohvot?” kysyi Ida.

“Ei siinä luokassa. Suomessa on 3 luokkaa eikä niinkuin täällä vain yksi. Kolmannessa on puupenkit, mutta siinä on matka halvempi. Kyllä muissa luokissa on pehmeät sohvot”.

“Minkälaisella automobiililla setä ajoi?” kysyi Harry.

“En muista”.

“Oliko siellä Suomessa lentokoneita?”

“Ei ollut. Mutta olkaapa nyt vaiti, kun minä alan kertoa *Udestamaasta*:

Junassa sain uuden tuttavan Hän oli ollut Astoriassa kalastamassa ja oli nyt kelloseppänä Helsingissä. Meistä tuli hyvät tuttavat. Puhuttiin englanninkieltäkin. *Karjan* pitäjässä kohetasimme toisen rautatien, joka kulkee vuorise-lännettä, *Lohjanselkää* pitkin *Hankoniemeen*. Siitä kaupungista olin parikymmentä vuotta siten Amerikkaan lähtenyt. Muistan hyvin, kuinka talvella lähdimme tuolta Suomen eteläisimmästä niemestä jättien läpi, joita jäänsärkijä rikkoi edeltämme. Kaupunki oli yksitoikkoinen, graniittikalliolle rakennettu. Kellosepän vaimo oli Lohjalta kotoisin, ja hän oli itsekin ollut vaimonsa kotona 2 kuukautta. Kirkonkylän luona sanoi olevan kauniin *Lohjanjärven* ja korkearantaisen *Hiidenveden*. Lähipitäjässäkin oli hän ollut. Siellä on nähtävänä Sammatissa Paikkarin torppa niminen matala mökki, jossa Elias Lönnrot, Kalevalan, Suomen kansan runoteoksen kokooja, oli syntynyt. Muutakin oli hän siellä nähnyt: emäntäkoulun, rautakaivoksen ja jotain, jota en enää muista. Uudenmaan rannikkopitäjissä on väestö pääasiallisesti ruotsalaista. Pian saavuttiin Suomen pääkaupunkiin *Helsinkiin*. Siinä sanoi toverini asuvan n. 200,000 asukasta. Kaupunki on siis suurempi kuin esim. Duluth tai Worcester. Siellä oli puhdas ilma, sillä kaupunki on *Suomenlahden* rannalla, ja monet puistot imevät itseensä tomun. Kauniit merenlahdet pistävät kaupungin sisään. Syötyämme menimme *Kaisaniemen* puistoon,

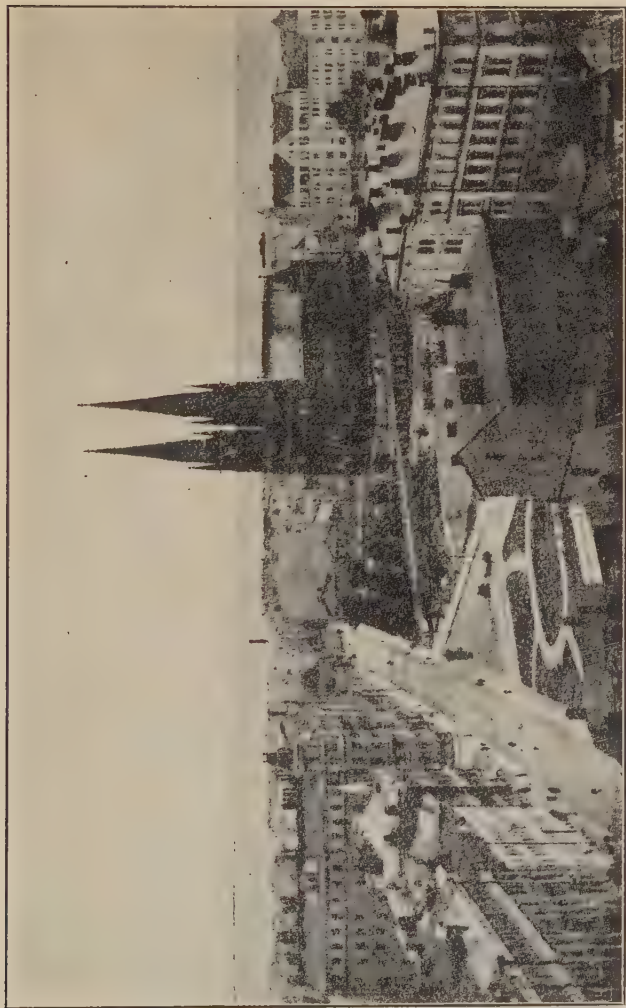

PAIKKARIN TORPPA, LÖNNROTIN SYNTYMÄKOTI.

jossa oli urheilukilpailu. Sieltä tultiin *Esplanadille*, joka on kaupungin ylpeys. Sen keskellä on Suomen suurimman runoilijan J. L. Runebergin kuvapatsas. Korkeat kivimuurit kohoavat katujen vierillä. Kalevalan kokoojan E.

HELSINKI KOILLISEEN PALOTORNISTA.

HELSINKI ETELÄN PALOTORNISTA.

Lönnrotin muistopatsas on erään korkeakoulun ja kirkon välissä. Venäjän keisarin Aleksanteri II:n patsas on senaatin torilla. Sen ympärillä on Suomen ainoa yliopisto, korkein hallitus eli senaatti, poliisikamari ja Nikolain kirkko. Nelliö, jonka nämä rakennukset ympäröivät, on niiden kanssa pohjoismaitten vaikuttavin tori. Helsingissä on monta kirkkoa. Kallion kirkon kellot soittavat hengellisen laulukappaleen. Venäläinen kirkko kullattuine kattoineen on päivänpaisteessa häikäisevän komea. Seuraavana päivänä kävimme Uudessa kirkossa. Kelloseppä oli uskovainen mies ja kuului N. M. K. Y:een. Iltapäivällä käytiin *Korkeasaarella*. Siellä nähtiin paljon erilaisia eläimiä. Oli jääkarhujakin häkissä. Kun sitten muutamina päivinä olimme kulkeneet museoissa, taidenäyttelyissä ja eri yhdistysten taloilla, lähdin mukaan huvimatkalle, jonka Uusmaalainen osakunta (ylioppilasyhdistys) teki laivalla *Loviisaan*. Aamulla lähdettiin kauppasatamasta *Keisarinnan kiven* luota. Siivutettiin uhkea *Viaporin* linnoitus, "Pohjolan Gibraltar", joka seitsemällä saarella kanuunoineen suojelee Suomen pääkaupunkia. Poikettiin vanhaan *Porvoon* pikkukaupunkiin *Porvoonjoen* suussa. Siellä käytiin Runebergin kodissa ja katseltiin hänen käsikirjoituksiansa, pyssyjänsä ja kuolinhuonettansa. Nousimme vanhanaikuiselle Linnamäelle, josta oli kaunis näköala paikkakunnan yli. Vanhassa tuomiokirkossa nähtiin Aleksanteri I:n muistopatsas. Siinä kirkossa sanottiin hänen avanneen Suomen ensimmäiset valtiopäivät. Kävimme myös Runebergin hau-

Alexander III's statue — Aleksanteri II:n kuvas.
Helsingfors — Helsinki.

ALEKSANTERI II:N KUVAPATSAS.

dalla. — Iloinen ylioppilasjoukko lauloi kansanlauluja kaupungin puistossa, ja sitten palattiin laivaan. Oli myrskyinen ilma merellä, mutta pian saavuttiin ruotsalaiseen pikkukaupunkiin *Loviisaan*. En viipynyt siellä kauan, vaan matkustin kapearaiteista rautatietä *Lahteen*. Uuttamaata ei enää olisi ollutkaan pitkälti. Rajalla juoksee vuolas *Kymijoki*, joka kyllä olisi ollut katsomisen arvoinen. Sen suuhun, kuulemma, on rakennettu edistynvä satamakaupunki nimeltä *Kotka*. *Haminan* pikkukaupunki on siitä vähän itään. — Junan ikkunasta katselin Uuttamaata. Siinä mennä vilahti kylä toisensa perästä. Niinipuita kasvoi talojen pihamailla, jopa jossakin kruunupäinen katajakin. Muuan matkustaja pyysi minulta tulitikkuja sytyttääkseen savukkeensa. Raapaisin tulen kantapäästä amerikkalaisella tikulla. Hänkös ihmetteli sitä. Itsellään oli hänellä tyhjä laatikko, jonka seinässä oli luettavana: "Mäntsälän tulitikkuja". Mutta sitten tuli konduktööri ja käski miehen mennä toiseen vaunuun, sillä siinä vaunussa ei saanut tupakoida.

"Miksi ei Suomessa käytetä amerikkalaisia tulitikkuja?" kysyi Harry.

"Niitä pidetään liian vaarallisina".

Sigrid puuttui nyt puheeseen ja kysyi:

"Oliko setä siellä Helsingissä kirkon haalissa, ja pidettiinkö siellä pyhäkoulua?"

"Suomessa ei kirkoissa ole ollenkaan haaleja. Kokoukset pidetään muissa paikoissa. Pyhäkoulujakin on suhteellisesti vähemmän kuin Ameri-

kan suomalaisilla. Mutta sensijaan opetetaan siellä uskontoa valtion kouluissa”.

“Oliko N. M. K. Y:n talossa uimahuone ja koripallosali?” kysyi Otto.

“Ei. Suomessa tahdotaan sellaisissa yhdistyksissä enemmän kasvattaa sielua kuin ruumista”.

“Mutta ovathan suomalaiset täällä hyviä painimaan”, sanoi Raymond, joka oli käynyt katso-massa painikilpailua.

“Ovat. Kansainvälisissä urheilukilpailuissa Ruotsissa olivat suomalaiset painijoina ensi sijalla ja amerikkalaisten jäljestä maailman parhaimmat myös kenttä- ja rataurheilijoina”.

Kustaa kysyi nyt: “Oliko siellä Helsingissä 20-kerroksisia kivitaloja?”

“Ei ollut. 5- tai 6-kerroksiset ovat korkeimmat. Mutta sensijaan ovat ne niin kauniisti ja taiteellisesti rakennetut, että vain harvoin näkee Amerikassa sellaisia”.

“Oliko siellä Korkeasaarella elefantteja?” kysyi Harry, joka oli edellisenä päivänä nähnyt sirkusseurueen katukulkueessa 20 elefanttia.

“Ei”, vastasi isä. “Suomen ilmanalassa ne tuskin eläisivät kauankaan”.

Sitten syötiin helsinkiläisiä karamelleja ja katseltiin kuvia Uudeltamaalta. Kun kuvakirja oli katseltu, istuttiin taas hiljaa ja isä jatkoi:

“*Lahden* kaupunki oli jo *Hämettä*.¹⁾ *Salpausselkä* niminen vuorijono eroittaa Hämeen Uudestamaasta. Kaupungissa oli toripäivät. Siinä-kös oli yökeä. Myytiin ja vaihdettiin hevosia,

1) Tämän ohessa luettakoon “Hämäläisen laulu”.

pienissä kojuissa oli kaupan kaikennäköistä rihkamaa. Mäntyharjulaiset myivät palvattua lihaa ja voita, luumäkeläiset tervaa ja viipurilaiset rinkelä. Kävelin *Vesijärven* rantaan ja tiedustelin, minne olisi sopivin mennä, jotta paremmin oppisi Suomea tuntemaan Toiset sanoivat, että sopisi lähteä laskemaan Kymijokea Mankalan koskista lähellä vähäistä *Heinolan* seminaarikaupunkia. Mutta kun toiset arvelivat sellaista vaaralliseksi, noudatin niiden neuvoa, jotka pitivät parempana lähteä laivalla *Päijännettä* pitkin pohjoiseen. Astuin laivaan. *Vääksyn* kanavan kautta tultiin isoon Päijänteeseen, joka on paikottain 30 mailia leveä ja n. 100 mailia pitkä. Oikealla puolen lähti muutamasta kohden *Kalkkisten* kanava, jonka kautta vedet menevät *Ruotsalaisen* järveen Välistä tultiin oikein kapeille vesille. Tukkilautta tulla lekoteli vastaan. Tuomi levitteli tuoksuaan, pihlaja punaisia terttujaan, haapa herkkiä lehtiään Oli joskus jalava, vaahtera ja pähkinäpuukin näkösellä. Käki kukkui, kuhankeittäjä huhusi ja satakieli liverteli. Oi sävelrikkautta Suomen saloilla! — *Jyväskylään* tulin ensi kerran eläessäni. Se on pieni kaupunki korkean Tuomiharjun juurella, asukkaita n. 4,000. Siellä on perustettu Suomen Kansanvalistusseura, siellä on Suomen vanhin suomenkielinen oppikoulu ja kansakoulunopettajaseminaari. Kirkkopuistossa näin rintakuvan, joka oli pystytetty "Suomen kansakoulun isän" Uno Cygnaeuksen muistoksi, joka on ollut pappina Amerikassakin. Hämettä on vielä paljon toisella puolenkin Jyväskylää.

JYVÄSKYLÄN SEMINAARIN RAKENNUKSET.

Sieltä laskevat Päijänteeseen *Viitasaaren*, *Saarijärven* ja *Rautalammin* monijärviset vesirei-
tit. Yöt vietin matkalijakodissa ja parin päivän
perästä matkustin junalla etelään. Muuan puhe-
lias rouva junassa kertoi innostuneena Hämeen

seutujen kauneudesta. Hänen kehotuksestaan jäin *Kangasalan* asemalle. Ajoin maantietä erään talollisen hevosella. Kyytipoikaa ei tahtonut mitenkään saada liikkeelle. Kun tulin pirtiin, ei siellä ollut ketään. Huusin oven suusta: "Saako täältä hevosta?" — Vähän ajan perästä kuului ääni uunin päältä: "Saahan sen". — Odotin — ei kuulu mitään. "Minulla olisi kiire". — "Jaa, vai kiire", kuului taas pimeältä uunin päältä. Ja sitten laskeusi nokinen poika alas ja lähti hevosta valjastamaan. Puoli tuntia hidasteltua vihdoinkin lähdettiin. Kaunis oli näköala *Keisarinharjulta*. Toisella puolen näkyi *Längelmävesi*, toisella *Roine* ja sen takaa *Mallasvesi*. *Kaivannon* kanavalta lähti laiva. Kuljettiin läheltä *Liuksialan* kartanoa, jossa kuningatar Kaarina Maununtytär muinoin on asunut. Tultiin Mallasveden ja *Vanajaveden* kautta *Hämeenlinnaan*, läänin pääkaupunkiin. — Hämäläiset ovat yleensä juroja ja jäykkiä, hitaita, karkeita ja itsepäisiä. Niistä tulisi kaivantoihin lujia kivenkantajia. Niityllä he työskentelivät karkea mekko yllä ja ravintonaan käyttivät monet keitettyistä ja paistetuista ohrista tai kauroista valmistettuja talkkunajauhoja, joita he sekoittivat piimään. He asuivat suurissa kylissä. Juomana tarjottiin väkevää sahtia, pääsiäisen aikaan kuuluu heillä olevan jotain määmmiä ja jouluna lipeäkalaa. Sauna lämmitettiin joka viikko; talvipakkasessakin sanotaan jonkun vallattoman piehtaroivan alasti lumihangessa saunasta tullessaan. Jouluna pidetään tuvan permannolla pahnoja. Laskiaisena lapset laskevat mäkeä kel-

koillaan ja huutavat "pitkiä pellavia". Helluntaina poltetaan helavalkeita mäillä ja juhannuksena kokkotulia.

HÄMEENKATU TAMPEREELLA.

Hämeenlinnassa vietettiin parast'aikaa laulu- ja soittojuhlia. Paljon oli kansaa. Monet kymmenet laulukuorot esittivät kaupungin ihanassa puistossa kansallisia lauluja, ja soittokunnat kil-

pailivat keskenään. Kaukana ulkomaillakin tunnetaan suomalaisten sävellyksiä. Mutta minä en joutanut täällä viipymään, kun piti kiiruhtaa Pohjolan perille kesäyön aurinkoa katsomaan.

Vielä oli viikko juhannukseen. Ostin lipun *Tampereelle* ja niin jätin Hämeen. Ajureita oli Tampereen aseman takana pitkä rivi. Kun annoin eräälle 2 markkaa, lupasi hän kuljettaa minut ympäri kaupungin. Kaupungin halki juoksi vaahtoava koski, jonka molemmat rannat olivat täynnä tehtaita. Tampere on Suomen suurin tehdaskaupunki, asukkaita n. 50,000. *Tammerkoski* laskee *Näsijärvestä Pyhäjärveen*. Tampere ei enää ole Hämettä, vaan *Satakuntaa*. Toinen suuri kaupunki Satakunnassa on *Pori, Pohjanlahden* rannalla. Ajuri oli sieltä kotoisin ja sentähden puhui omituista kielimurretta, samanlaista, kuin mitä Turun puolessa puhuttiin Kotikaupungissaan sanoi hän asuvan n. 15,000 asukasta. Enemmän kuin Tampereesta piti hän Porista, joka on leveän *Kokemäenjoen* suussa. Tämä joki kuljettaa Tampereen seudun vedet mereen. Sen varrella on luonnonihania paikkoja, varsinkin *Kuloveden* tienoilla. Peipohjan asemalta lähtee haararata *Raumalle*, jossa ahkerat naiset nyp-läävät pitsejä. Pohjoisesta tulee Kokemäen jokeen *Ikaalisten* kauppalan ohitse *Kyrösjärven* vedet päistikkaa *Kyröskoskesta* alas. Ajuri oli läpikäynyt kansakoulun, jossa oli näitä opetettu. Kokemäellä kertoi olevan vanhan ladon, jossa piispa Henrik on saarnannut kristinuskoa pakanoille yli 700 vuotta sitten. Ladon ympärille on tehty tiilikiviseinä. Kyytimies kertoi näistä,

kun ajettiin korkealle *Pyynikin* mäelle, Tampe-
reen kaupungin laidassa. Sitten kyyditsi hän mi-
nut yömajalleni kristilliseen matkailijakotiin.

KÄVELYTIE PYYNIKILLÄ.

Aamulla astuin "Tarjanne" nimiseen höyrylai-
vaan, jolla lähdettiin *Näsijärveä* pitkin pohjoi-
seen. En voi unohtaa ruohikkorantaisia, lehte-
viä saaria, jotka uivat sinisien vedenselkien kes-

kellä, en kapeita salmia, joissa ei tiedä, mistä reitti kulkee, en *Muroleen* kanavaa enkä *Tarjanteen* järvestä olevia jättiläisten kivisiltoja. Pohjoisesta laskee Näsijärveen *Keuruun*, *Pihlajaveden* ja *Ätsärin* reitit. Nousin pois Virroilla, josta kievarikyydillä jatkoin matkaa Pohjanmaan rautatielle.

Mäkiä ja kukkuloita, metsiä ja järviä on runsaasti Satakunnassa. Mutta sitten muuttuu luonto. Järvet loppuvat ja alkaa tasanko, viljava kenttäväinistö, loputon *Pohjanmaan*¹⁾ lakeus, Suomen preerio. Yöksi tulin Seinäjoelle, jossa nukuin rautatieaseman yömajassa.

Isä pysähtyi ja sytytti piippunsa. Lempi sanoi: "Setä puhui paljon sellaista, jota me emme ymmärrä. Mitä on esim. määmi, talkkuna ja helavalkea?"

"Minä arvasin, ettette tiedä niitä. Mutta äiti selittää ne. Minulla ei ole nyt aikaa, jos tahdon koko matkan kertoa".

"Onko täällä Amerikassa häämäläisiä ja satakuntalaisia?" kysyi Olga.

"Hyvin vähän. Häämäläinen ei mielellään liikuskele maailmalla, onpa moni, joka ei eläessään ole käynyt toisessa pitäjässäkään".

"Aamulla kun heräsin, laskeutui painava käsi harteilleni. 'Hyvää huomenta, Heikki!' kuului ääni. Lämpsän Kalle Rovaniemeltä siinä seisoi.

1) Pohjanmaan kuvauksen ohessa luettakoon runo "Kymmenen virran maa".

Nytkös tuli hauskaa. Oli oltu aikoinaan yksissä tukkitöissä Minnesotassa, josta Kalle nyt myöskin oli tullut kotimaata katsomaan. Kun sitten oli kerrottu kaikki elämän vaiheet Amerikassa erohetkestä alkaen, ruvettiin juttelemaan näkemistä ja kuulemista Suomessa. Kalle oli ollut vaimonsa kotona Isossakyrössä. *Vaasassakin* hän oli käynyt. Komeaksi kehui tätä merenrantakaupunkia "Ruotsinkielistä kansaa oli siellä paljon, maaseutupitäjätkin 2 tai 3 penikulman etäisyydelle sisämaahan rannasta päin koko Vaasan läänissä ovat ruotsalaisia. Vaasassa oli kauniita puistokatuja, komeita kirkkoja ja hoviioikeus. Asukkaita n. 20,000. — Paikkakunnat lähiseudulla ovat entistä merenpohjaa". Kalle oli mieltynyt sellaisiin maisemiin. "Silmänkantamalta lainehtii täyteläinen tähkäpää viheriäaaltoisena merenä, kun heinäkuu tulee. Siellä on Suomen jyväättä. Vaasan ruis on ulkomaillakin tunnettu. Kartanot ovat hyvin raketut ja kansa toimeentulevaa. Siellä täällä halkovat joet lakeuksia tehden seudut viljaviksi ja vaihtelullaan viehättävän näköisiksi. Useat jokien suissa olleet kaupungit ovat jääneet sisämaahan, kun meri on paennut. Etelään Vaasasta on 2 kaupunkia, *Kristiina* ja *Kaskinen*, joista jälkimäisellä sanotaan olevan Suomen syvimmän sataman". Kalle oli onkinut kaloja *Kyrönjoesta*, mutta ei ollut saanut mitään.

Kahdeksan aikaan aamulla lähti junamme. Kuljettiin tutunomaisten seutujen halki. Lapualle jäätiin "heränneitten" kesäjuhlille. Tuhansia ihmisiä oli eri seuduilta maata kokoontu-

nut kirkolle, jossa luonnon helmassa lähellä entistä sotakenttää veisattiin hengellisiä lauluja ja kuunneltiin, kun papit ja vanhat, kokeneet maallikkosaarnaajat puhuivat Jumalasta ja Jeesuksesta Kristuksesta. Tavattiin paljon tuttuja ja tuotiin Amerikan terveisiä. Poislähtiessä oli junassa niin paljon juhlakansaa, että piti heitä kuljettaa härkävaunuissakin. Kauhavan asemalta ostin puukkoja.

Rautatie kulki sitten jokivartta Härmän läpi, kunnes joki kääntyi Jepualta merenrannalle. Sen suussa on *Uusi Kaarlepyy*-niminen pikkukaupunki. Muuan evijärveläinen näytti vaunun ikkunasta jokea, joka juoksi ihan hänen talonsa ikkunan alatse. Se oli *Ähtävänjoki*, joka lähtee isosta *Lappajärvestä* ja laskee mereen lähellä *Pietarsaaren* kaupunkia. Tultiinpa mekin rannikolle *Kokkolan* kaupungissa. Sieltä kääntyi rautatie sisämaahan ja kulki *Lestijoen*, *Kalajoen*, *Pyhäjoen* ja *Siikajoen* yli Ouluun. Siinä meni ohitse Kannus, Sievi, Ylä- ja Alavieska, Oulainen, Wihanti, Paavola, y. m. pitäjiä. Eräältä asemalta haarausi toinen tie *Raahan* kaupunkiin merenrannalle. *Limingan* niittyjä mentiin katselemaan vaunusillalta. Niin pitkälle kuin silmä kantoi, oli vain niittyä, näkyipä useita kirkkojakin ja heinälatoja suunnaton paljous. Punaisiksi maalattuja taloja valkoisine päätylautoineen vilahteli niittyjen lomissa. Oli ilta, kun lopulta tultiin Pohjois-Pohjanmaan suurimpaan kaupunkiin *Ouluun*, jossa asuu n. 20,000 henkeä. Täällä viivytettiin vuorokausi. Yhdessä käytiin kapeita katuja, kuljettiin kaupunki ristiin ras-

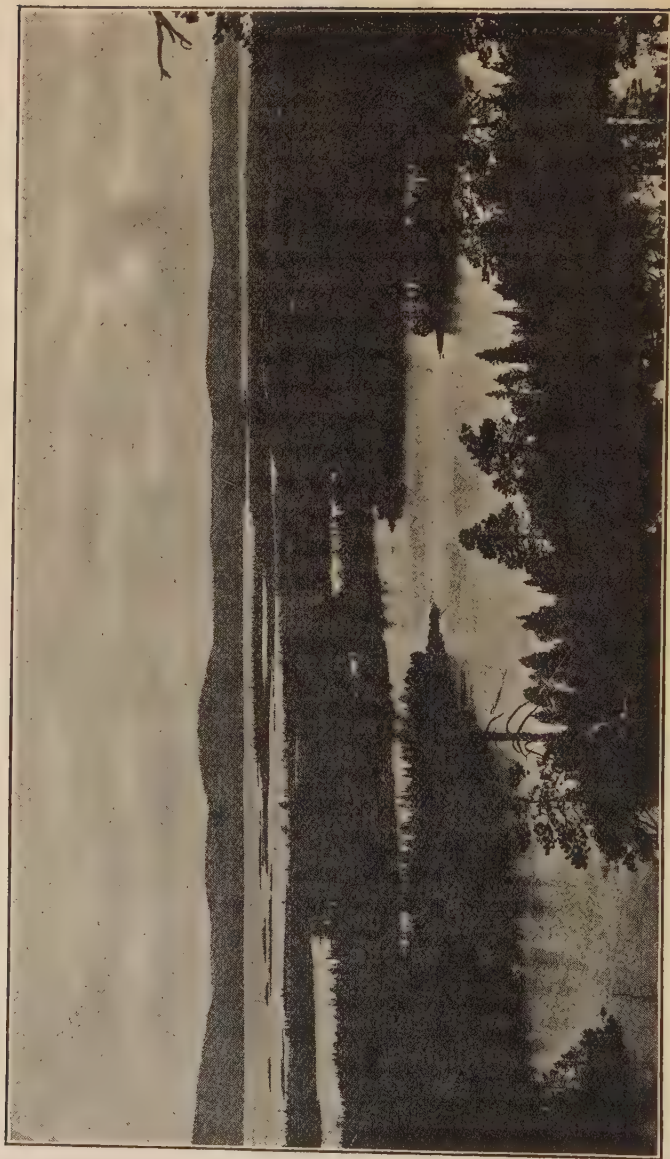
tiin, tuomiokirkolla, Åströmin nahkatehtailla ja Merikosken silloilla. Oulun syrjässä näet juoksee mereen monen suuhaaran kautta mahtava *Oulunjoki* ja muodostaa kaupungin laitaan kauniit Hupisaaret. Vaahtopäiset aallot pauhaavat koskessa siltojen alla. Puistossa nähtiin runoilija Franzenin rintakuva. Käytiin myös matalassa satamassa. Kaupungin edustalla meressä on suuri *Hailuodon* saari. Kun oli pohjoiseen kiire, noustiin taasen junaan. Muutaman tunnin kuluttua tultiin sillalle, joka johti leveän *Iijoen* yli. *Kemin* kaupungissa vaihdettiin junaa. Jos olisin yksin ollut, olisin jatkanut matkaa *Tornioon* ja sieltä *Tornionjoen* vartta *Aavasaksan* tunturille, joka on noin 80 mailia pohjoisempana. Sinne tapaa näet joka suvi kokoontua juhannuksen aikaan paljon kansaa katsomaan kesäyön aurinkoa. Mutta Lämpsä vakuutti, että *Ounasvaaralta* Rovaniemen kirkon luona oli yhtäläinen näköala. Kun sitten matkakin sinne oli mukavampi ja tuttu toveri matkassa, suostuin seuraamaan häntä. Suomen suurimman ja pisimmän joen *Kemijoen* vartta kulki nyt junamme. Täällä *Perräpohjolan* jokilaaksossa oli suuria kyliä, hyviä taloja ja oivallisia niittymaita. Siellä täällä kohoaa korkeita vaaroja metsäaavikoista. Jota pohjoisemmaksi tullaan, sitä korkeammiksi ne käyvät, kunnes muuttuvat Lapin kaljupää tuntureiksi. *Rovaniemelle* oli väkeä kokoontunut ylämaasta ja muualta. Veneillä olivat tulleet *Ounasjokea* ja *Kemijokea* tähän niitten molempien yhtymäpaikkaan.

Olen kyllä ennenkin kotipaikallani Kuusamos-

sa nähnyt sydänyön auringon, mutta sen näkeminen ei koskaan tule vanhaksi, ja olihan parikymmentä vuotta siitä kulunut, kun sen viimeksi olin nähnyt. Kaikenlaista kansaa, nuorta ja vanhaa kahvivehkeineen ja muine kompeineen kulki kanssamme Ounasvaaralle. Leikkiä siellä laskettiin ja elämöitiin, mutta kun lähestyi keskiyö, alkoivat joukot käydä vakavammiksi. Jo pelkäsimme, että joku pilvenlonkare peittäisi näköalan juuri tärkeimmällä hetkellä. Hiljalleen vierii veripunainen aurinko kuin hehkuva pallo. Jokainen katse on siihen kiinnitetty. Tuntuu, kuin etenisi se liian hitaasti. Mutta sitä suurempi on jännitys. Vähäisempi olisi vaikutus, jos se kii-vaammin kulkisi; väsymyksestä uupuisimme, jos se verkkaammin vaeltaisi. Kevytmieliset seikkailijatkin ovat unohtaneet leikkinsä, aurinko on kaikki voittanut. Ei kuulu puhetta. On kuin pelättäisiin äänen liikutuksesta vapisevan. Kello on kaksitoista. Voittajan ylevyydellä jatkaa aurinko kulkuaan. Yö on haihtunut, valo on voittanut. Suuri ja ihmisen sisimpään haihtumattomasti painuva on vaikutus juhannussyön auringolla. Tätä näkyä ei voi sanoin selittää, sen käsittää vain se, joka sen itse on nähnyt. Tuntuu, kuin tuossa valon voitossa olisi heikko kuvaus siitä voitosta, jolloin yö ja pimeys iäksi haihtuvat, eikä ole enää pettymyksiä eikä kärsimyksiä, vaan kaikki on valoa, ihanaa loistoa, kestävää kirkkautta ja ääretöntä autuutta iankaikkisen valon valtakunnassa. —

Rovaniemellä viivähdin muutaman vuorokauden Lämpäsän ystävällisessä kotitalossa ja kalas-

telin koskesta lohia. Olin jo paluumatkaa valmistamassa, kun sain odottamatta kalastus- ja matkatoverin. Hän oli geologi ja matkalla tutkimaan mineraalialueita Kuolajärvellä. Valtion kustannuksella hän kulki ja tarjosi minulle vapaan matkan, jos lähtisin hänen kumppanikseen. Mielelläni sen teinkin, sillä sopihan minun sitäkin tietä kotiseudulle kulkea. Nyt alkoi vaivalloinen hevosmatka *Kemijärvelle*. Jokia ja järviä salmineen oli siellä täällä, vaaroja ja kukkuloita näkyi kaikkialla. *Pyhätunturin* luona näimme porolaumoja, jotka jo ennustivat *Lapin* läheisyyttä. Emälappiin *Inarinjärvelle* ja *Utsjoelle* olisi vielä ollut satoja maileja. Lapin rajalla *Norjaa* vastaan on Suomen korkein vuorenhuippu *Haltiotunturi*. *Ivalojoesta*, joka laskee *Inarinjärveen*, on huuhdottu kultaa, eikä siis Lappi-kaan ole niin köyhä, kuin sanotaan. En käynyt Lapissa. — Meillä oli kaksi työmiestä matkassa. Yöt lepäsimme teltassa; aamulla varhain oli aina työhön käytävä. Suvannot soudettiin, koskissa vedettiin köysillä venettä vastavirtaan, vuolaat virrat sauvottiin. Sääskiä vastaan öljyttiin kasvot. Levätessä uisteltiin. Sain ison hauen, li-
havan kuin porsaan. Kaloja olisi saanut vaikka miten paljon; taimenia, harjuksia ja lohia. *Kuolajärven* kirkolla noustiin korkealle Sallatunturille. Vuoren juurella oli täysi kesä, huipulla vain vaivaiskoivu hädin tuskin menestyy. Talvea siellä on 9 kuukautta. Puolukoita, joita ei kasva Yhdysvalloissa, kasvoi siellä rinteet punaisina. Lumen alta vasta tulleina ne olivat oikein raikkaan makeita. Kaukaa näkyi etelää kohden

NÄKÖALA HIRVASVAARALTA KEMIJÄRVELLÄ.

kulkeva kukkulajono: *Maanselkä*, joka on Suomen rajana *Venäjää* vastaan. Luisuimme tunturin laelta lumihankea alaspäin. Pian tuli vastaan metsänreuna, ensin koivut, sitten kuuset, pihlajat ja haavat. Toinen työmiehistä kertoi täällä talvella ampuneensa karhun. Yöksi tultiin kirkolle. Kylvimme oljilla peitetyillä lauteilla ja haudoimme itseämme pihkaisilla vihdoilla. Tanne jäi geologi. Hyvästeltyämme lähdin yksin saloseutuja pitkin *Kuusamoon*.. Kyllä tunsin jo paikat, sillä lapsena siellä usein marjassa käytiin. Vuoristoja ei ole Peräpohjolassa, ei Kuusamossakaan, vaikka sitä luonnonihanuutensa vuoksi sanotaan "Suomen Sveitsiksi". Mutta yksinäisiä vaaroja on paljon. Tulin syvälle ja suojaiselle *Paanajärvelle*. Yöstä ei siellä ole puhettakaan keskikesällä. Koko taivas hohtaa yöllä. Luonto uinailee. Himmeä välkkyvä valo leviää rantojen, vesien ja metsien yli. Ei se ole auringon, ei kuun, eikä tähtien valoa, vaan yön omituista hohdetta. Silmää ei huikaise, kaikki on niin selkeätä, mieltävää. Ruoho on kuin hienoa samettia, lehdet näyttävät läpikuultavilta, aidat, ladot, laiturit, hevoset haassa, kaikki näyttävät ihmeellisen ihanilta. Petäjät ovat kuin pumpuliin käärityt. Ja sellaista on kesäyön kirkkaus kaikkialla Suomessa. Kotitorpassa asuin kuukauden. Matkatavarani olivat Oulun kautta maanteitse saapuneet aivan ohjeitteni mukaan. Sain nyt aikaa levähtää.

Mutta ennenkuin palasin Amerikkaan, halusin koko Suomen nähdä. Elokuun lopulla olin taas matkakunnossa. Olin kahden vaiheilla, mi-

ten tehdä. Lähteäkö Kuusamon vesistöjä Iijoen vartta meren rantaan, vaiko suoraan etelään? Silloin tapasin kolme ylioppilasta, jotka olivat vanhoja runoja kokoamassa. Heidän seurassaan jouduin *Oulankajoelle* ja rajan yli *Vienan Karjalaan*. Täälläkin asuu suomalaista kansaa. Olimme nyt merkkillisillä tienoilla, Kalevalan löytöpaikoilla. Ylioppilaat löysivät Uhtualta koitoisin olevan runolaulajaukon, joka vielä osasi paljon säkeitä Ilmarisesta ja Kaukomielestä. Oikea erämaan helmi oli Kivakkakoski. Siinä joki hajaantui kallioportaille kuohuiksi, aalloiksi ja kopruiksi, kiehuvaksi elämäksi, rikkaaksi pauhuksi ja kimaltelevaksi vesivaloksi. Yön olimme metsässä. Aamulla erosin ylioppilaista, jotka kulkivat syvemmä Venäjän puolelle, ja palasin Kuusamoon. Eteläänpäin lähdin erään Vienan karjalaisen laukunkantajan Ontrein kanssa korpi- ja kangasmaita pitkin Kiannalle. Täällä tulitiin tervakansan kotimaille. Tervaveneellä pääsin erään matkueen mukana laajaa vesitietä *Hyrynsalmen reittiä* pitkin. Laukkuri jäi kauppoilensa. Sieltä täältä liittyi joukkoon lisää tervaveneitä. Ristijärvellä meitä oli jo alun toistakymmentä. Käteviä ovat tervanpolttajat. Samasta puusta tekevät tynnörin, tervakourun ja tervaakin siitä saavat. Miehet valittivat, ettei tahtonut enää kannattaa liike. Metsät vähenevät, kustannukset kasvavat. Aikaa kuluu viikkokausia matkalla. Koskissa, joita on tavantakaa, pitää palkata laskumiehet.

Oulunjoessa on peninkulman pituinen *Pyhäkoski*, joka on Suomen pisin ja mahtavin veneellä

laskettava koski. Puolessa tunnissa mennä viilettävät pitkät tervaveneet siitä tottuneitten laskumiesten johtamina. Takaisin tullessa hinaa höyrylaiva veneet Muhokselle saakka. Niin kerrottiin. Yhteisten nuotiotulien äänessä tervakansa rannoilla keitti kahvit ja lepäili. *Oulunjärvellä*, joka on Suomen suurimpia sisäjärviä, tuli lisää veneitä *Sotkamon reitiltä*, joka tässä yhtyy. Minä kiittelin ystävällisiä tervamiehiä vapaasta kyydistä ja jäin pois Paltamon kirkolla. Oli sunnuntai. Jumalanpalveluksen ajan istuin kirkossa, kuuntelin saarnaa ja katselin merkillisiä keskiaikaisia kuvia, joilla kirkon sisäseinät olivat kirjaillut. Muuan kirkkomies otti minut rattailleen, ja niin pääsin läheiseen *Kajaanin* kaupunkiin. Ärjyvä *Ämmänkosken* putous on kaupungin kaunistus. Lohenpyytäjiä oli täällä ulkomailta saakka. Vesimatkani vaihdoin nyt nopeampaan rautatiekulkuun. Hyvästi, Pohjanmaan ahkera, rehellinen ja suorasukainen kansa! Hyvästi, jylhät mahtavat tunturit ja vaarat, hyvästi avarat viljavainiot, me lähemme nyt leppoiseen *Savonmaahan*".

Kun tässä pysähdyttiin, kysyi Raymond:

"Miksi ei setä käynyt Lapinmaassa?"

"Siellä ovat taipaleet pitkät ja tiettömät, ja asutus on ylen harva."

"Eikö setä nähnyt yhtään lappalaiskotaa?"

"En. Mutta muuten te tiedätte lappalaisista yhtä paljon kuin minäkin, sillä teidän kouluisanne" — ja isä naurahti katkerasti — "opetta-

janne puhuvat teille yhtä paljon Lapista kuin Suomesta”.

“Opettaja sanoi, että Suomessa on paljon susia ja karhuja”, huudahti Florence.

“Suhteellisesti ei niitä ole siellä enempää kuin Yhdysvalloissakaan. Karhuja tavataan ainoastaan rajalla Venäjää vastaan. Susiakin on sangen vähän.

“Mutta minkälaista on siellä talvella?” kysyi Otto.

“Lapissa kestää talvi 9 kuukautta. Luulisipa, että sen ajan on pimeätä, mutta niin ei ole, sillä talviöisin leimuavat kirkkaat revontulet”.

“Olemmeko, setä, mekin pohjalaisia?” tiedusteli Harry.

“Ette. Te olette Amerikan suomalaisia, vaikka vanhempanne ovat Suomen pohjalaisia”.

“Miksi ne ovat tulleet tänne Amerikkaan, kun Suomi on niin kaunis?” kysyi Lempi kainosti.

“En tiedä, miksi kukin tulee. Peräpohjola on hallanarka, ja maanviljelys on kituvaa. Kun kulkuneuvoista on harvaan asutuissa seuduissa puute, käy katovuosi usein hyvinkin katkeraksi. Siksi kaiketi moni tulee. Toiset tulevat omaistensa jäljessä tänne, varsinkin kun nämä useimmin kiittävät Amerikan maata paremmaksi. Mutta te tiedätte, että täällä pitää kovasti tehdä työtä elääksensä, ja puutetta on täälläkin paljon. Toiset haluavat seikkailla ja paljon kuljeskella maailmalla”.

Syötiin puolukoita, joita isä oli tuonut muasaan. Äiti kertoi, että Pohjolan soilla kasvaa muitakin marjoja, esim. karpaloita ja suomuu-

ramia eli lakkoja, jotka vallan sulavat kielelle. Myöskin on siellä metsissä juolukoita ja mesimarjoja ja ahoilla mansikoita.

“Käyvätkö miehet kaivannoissa työssä siellä?” kysyi Kustaa.

“Eivät. Rautaa on kyllä järven pohjassa, mutta vähän sitäkin nostetaan.”

“No, mitä ne sitten tekevät?”

“Viljelevät maata ja hoitavat karjaa. Mutta paljon on myös käsityöläisiä. Pohjalaiset kulkevat muuallakin Suomessa puuseppinä, salvumiehinä ja ovatkin alallaan hyvin taitavia.” — Mutta nyt isä taasen jatkoi:

“Rautatien vaunuissa oli paljon kansaa menossa Kuopion maanviljelysnäyttelyyn.¹⁾ Jo puheesta kuuli, että oltiin toisen kansanheimon keskuudessa. Minä sanoin ukoille, jotka istuivat puupenkillä vastassani: “Te puhutte murteellista suomenkieltä”. Eräs ukoista vastasi: “Myö hoastamma levveetä ja selevöö Savon suomee, jota muut immeiset ei ossookkaan hoastoo.” He jäivät *Iisalmelle*. Kangasmaat loppuivat ja näkyi kauniita vesimaisemia Iisalmen reitiltä, joka laskee Kuopion luona saaririkkaaseen *Kallaveteen*. Pohjoisesta tulee myös *Nilsin reitti*. Jo näkyy tuulimyllyjäkin ja kavinavetoita. Tuolla savuaa koko näköala, siellä poltetaan kaskea. Kaskenpolto on tehnyt monet seudut melkein puuttomiksi. Vuosi sitten on metsä kaadettu ja lehdistä tehty kerpoja. Tänä kevännä on se karsittu, ja nyt se palaa iloisessa liekissä. Korventu-

1) Tämän ohessa luettakoon “Savolaisen laulu”.

neista puista tehdään aitoja. Paloon kylvetään ja kynnetään ensin ruista, sitten kauraa, nau-rista, ohraa tai tattaria, ja vihdoin jää maa ahoksi ja karjanlaitumeksi. Virsut jalassa, hiki hatussa viertävät siinä miehet, naiset ja lapset kaskeansa. Aivan vaunun vierestä mennä vilah-taa mökkiläisen hakamaa, jossa haasiat seistä töllöttävät. — Tultiin Savon pääkaupunkiin *Kuo-pioon*, jossa asuu n. 15,000 asukasta. Muitten mukana jouduin keskikaupungille. Kirkon edes-sä oli J. V. Snellmanin muistopatsas. Iltapuol-ella kävin korkealla *Puijon* mäellä, josta on suu-remmoinen näköala Kallavedelle ja sen lukuisille saarille. Innostuin taasen lähtemään järville, Savon sinisille selille. Lähdettiin. Kuljettiin *Soisalon* saaren länsipuolta Unnukan kautta *Haukiveteen*. Toisella puolen olisi ollut *Suvas-vesi*, Juojärvi ja monet muut suuret vesistöt. *Leppävirroille* jäin vuorokaudeksi. Olin yötä majatalossa. Tuvan perällä oli iso honkapöytä. Katossa riippui leipävartaita. Reenjalakset roik-kuivat kurkihirrestä uunin päällä. Ikkunalau-dalla kukki verenpisara ja elämänlanka. Rukki hyrisi ja kangaspuut helskyivät. Toinen päivä oli juhlapäivä eli kihupyhä. Kirkolle ajaa körötti väkeä kieseillä, linjaalirätailla, ja muuan ajoi istuen akselin päälle sidotulla heinä-säkillä. Rannassa oli pitkiä kirkkoveneitä, joita kokonainen kyläkunta yhdessä rakentaa. Mie-histä useat olivat puetut kotikutoisiin sarkatak-keihin. Naiset olivat kovasti itsensä koristaneet. — Toisena päivänä taas jatkoin laivamatkaa. Tultiin *Savonlinnaan*. Tämä kaupunki on kaut-

KUOPIO.

taaltaan vesien ja vaarojen ympäröimä. Varakaannäköisiä kylpyvieraita käveli kaduilla. Piis-pantalo kohosi korkealla mäellä tuomiokirkon takana. Ikäänkuin muinaisuuden jättiläinen kuumotti Kyrönsalmen toisella puolen *Olavinlinna* kolmine pyöreine torneineen. Linnan omistamisesta on käyty verisiä sotia. Siihen liittyy melkein koko Savon historia. Paljon oli linnassa näkemistä ja oppimista; mieli täynnä historiallista tunnelmaa annoin linnanvahdin soutaa itseni takaisin kaupungin puolelle. Nyt lähdin laivalla katsomaan paljon kehuttua *Punkaharjua*. Kyllä se kiitoksen ansaitseekin. Se on kuin jättiläisten rakentama silta *Puruveden* ja *Pihlajaveden* välillä. Toisin paikoin on harju niin kapea, että vain maantie sille mahtuu, toisin paikoin leveämpiä, mutta kapeitten metsäjärvien erottama kahdeksi rinnakkaisharjuksi; toisinaan taas se hajaantuu omituisiksi, teräviksi niemen suikaleiksi ja saariksi. Korkea hongikko kaa-reilee koko harjun yllä. Täällä on *Takaharjun* tunnettu keuhkotautisten parantola. — Mutta toistakin luonnonihmettä piti vielä lähteä katso-maan. Laiva kuljetti minut *Saimaalle*. Puuma-lastä toinen reitti haaraantui *Mikkeliin*, joka on savolainen pikkukaupunki, mutta minunhan piti päästä *Imatralle*.¹⁾ Olihan tämä nimi ulkomailla-kin kuulu. Imatralla näin ikuisen taistelun gra-niittikallion ja veden välillä. Vesi on voittaja, se on kaivanut sen rotkonkin, josta Saimaan vedet murtautuvat *Salpausselän* poikki muuttuakseen *Vuoksen* virraksi, joka sitten verkalleen

1) Tämän ohessa luettakoon runo "Imatralla".

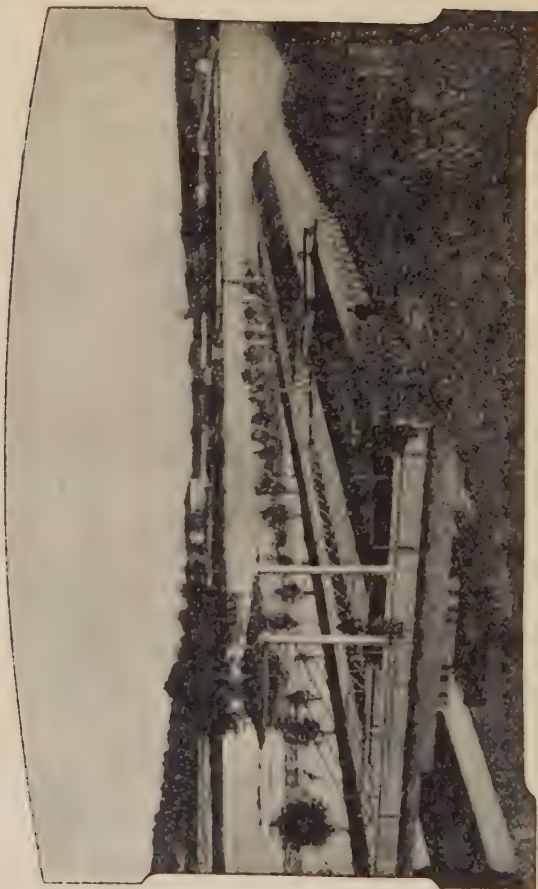
PUNKAHARJU.

laskee Laatokkaan. Seistessäni Imatran rannalla kuulin kuohujen alta jyrinää. Vesi näet heittää näkymättömiä paasia kallioseinää vastaan ja pyörittelee kiviä hiidenkirnussa. Toisinaan aalto hyökkää kuivalle kalliollekin. Kaikki, mitä koskeen joutuu, murskautuu: ihmiset ja tukkilautat. Kosken alla kiisi kapeimmalla kohdalla laine, joka paiskasi rannan kallioon kaiken, mikä ikinä siitä yritti kulkea. — Pelon sekaisella ihas-tuksella sitä ihminen katselee. — Imatra on myös rajana *Karjalan*¹⁾ maakuntaa vastaan. Kun siten olin ihaillut Imatran loppujuoksua Vallinkoskea, jatkoin taas matkaani ja tulin junalla Anteraan. Siinä vaihdettiin vaunua. Toisessa junassa oli matkustajina Sortavalan seminaarilaisia. He kehoittivat jäämään katsomaan *Laatokan* maisemia, ja mielelläni neuvoa noudatin. *Sortavalan* kaupungista, johon pysähdyin, lähdettiin laivalla järvelle. Se on Suomen ja samalla koko Europan suurin sisäjärvi, melkein yhtä suuri kuin Erie-järvi Amerikassa. Purjehtijalle on Laatokka vaarallinen, sillä tuuli nostaa keveät laineet myrskyssä oikein raivoisaksi aallokiksi; sumussa taas voi helposti eksyä lukuisille matalikoille ja karistojen ristiaallokkoihin taikka sitten ajautua suunnattoman suurelle aukealle ulapalle. Suomen raja Venäjää vastaan kulkee Laatokan halki. *Valamon* saarella on kreikkalaiskatolinen luostari seitsemine kirkkoineen. Sinnekin pistäydyin laivassa.

Olisin vielä päässyt *Käkisalmen* kaupunkiin katsomaan vanhaa linnaa muinaisilta sota-ajoil-

1) Tämän ohessa luettakoon "Karjalaisten laulu".

ta taikka näkemään Vuoksen laskun Laatokkaan, mutta aikaa voittaakseni palasin kuitenkin Sortavalaan. Poikki Karjalan kankaitten ja suoseutujen vei juna sitten *Joensuun* kaupunkiin. *Pielisjoen* kanava kaupungin laidassa kaunistaa suuresti kaupunkia. Eräs taiteilija oli menossa *Kolin* kukkulalle syksyistä maisemaa maalamaan. Lyöttäydyin hänen matkaansa. Rautateitse matkustettiin *Lieksaan* ja sieltä höyrylaivalla mainitun kukkulan juurelle. Tultiin pilkkosen pimeässä perille. Aamu kun valkeni, nähtiin suuremmoinen maisema. Sitä laajemmaksi se kävi, kuta korkeammalle kohosimme. *Kolin* huipulta näkyi suuri, satasaarinen *Pielisjärvi* ja metsämaita silmäkantamat Syksyinen luonto kellastuneine ja punaiseksi palettuneine lehtineen oli hurmaavan ihana. Kaukana taivaanrannalla näkyi *Höytiäinen* hopeaisena nauhana. Se on suuri järvi, joka on uurtanut uoman itselensä *Pyhäselkään*. Pielisen pohjoispäässä nousi savua taivaan rannalle. Liekö noussut *Nurmeksen* kauppalasta. Taiteilija jäi vuorelle, mutta minä laskeuduin alas tutustuakseni paikkakuntalaisiinkin. Palasin laivalla Joensuuhun *Pielisjokea* ja sen kauniita kanavia pitkin. Sieltä lähdin jalan kulkemaan *Liperin* pitäjään. Karjalan kansa se on kauvimmin säilyttänyt noita ikimuistettavia runoja ja lauluja, joista Kalevala ja Kanteletar ovat kokoonpannut. Rajalla, paitsi pohjoisimmissa pitäjissä, on väestön puhe Venäjän voitoista. Kun istahdin lepäämään kivelle tiepuoleen, seisahtui muuan nuori mies minua katselemaan. Sain myöhemmin tietää, että

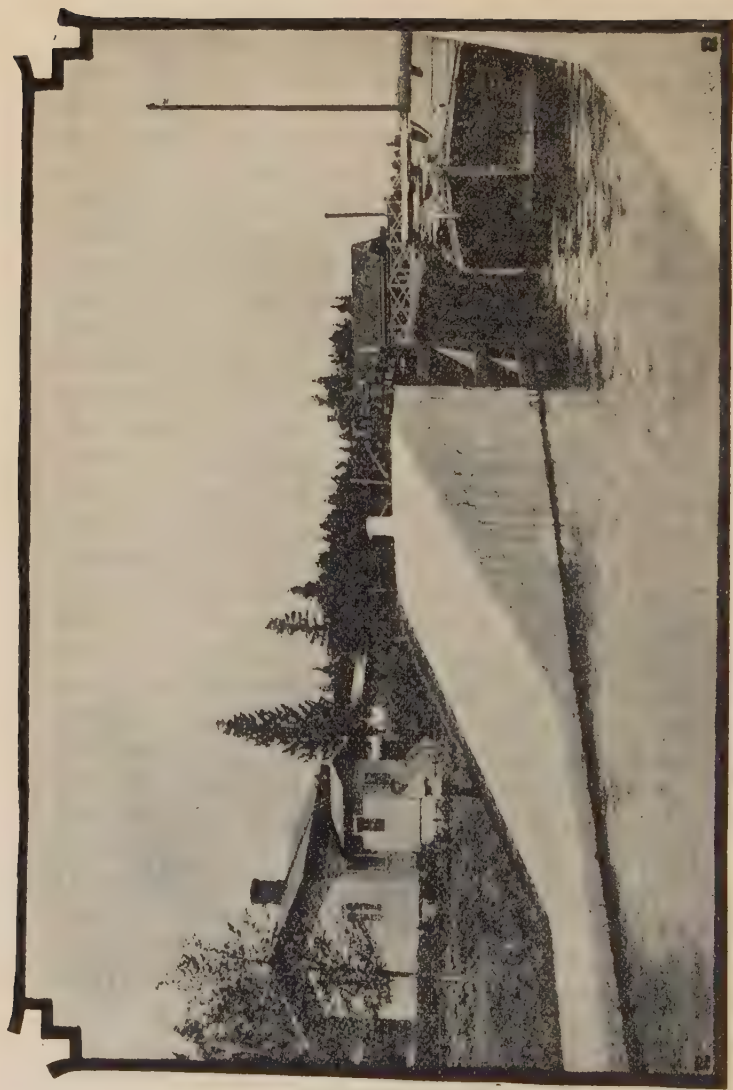

JOENSUUN SULKU PIELISJOEN KANAVASSA.

hän oli Raja-Karjalasta kotoisin. Hän kysyi: "A mihis työ määttä?" — "Liperiin". — "A mistäs työ uotta". — "Amerikasta". — "A kukas työ uotta?" — "Mäkelä". — "A tuleha Mäkelä kaskuilemah". Seurasin häntä hänen mökkiinsä,

joka oli tien varrella. Siellä minulle tarjottiin teetä. Vanha ukko istui rahilla ja vuoli puulusikoita, hyvin siroja muodoltaan. Kun siinä sitten oli puhuttu maailman oloista Amerikassa, päätin ostaa muistoksi noita lusikoita ja kysyin ukolta, tekikö hän niitä myödäkseen. "A mie myön, vuan piä varas, mie hyövyn sun tauttas". Maksoin mielelläni, mitä hän pyysi ja ajattelin, että kylläpä köyhä mies hyvin tarvitsikin jonkun lantin. Kyselin häneltä, miten he tulivat toimeen, kun maatilkku mökin ympärillä oli kovin vähäinen ja huononnäköinen. Ukko naurahti ja sanoi: "Konsa kaikki on lopen, syyvään vehnäist". Minua sellainen ihmetytti ja kysyin, kuinka sitten oltiin, kun oli vehnänenkin loppunut. Hän vastasi: "Ku on, niin on, ku ei oo, niin kutjutetah" Ukko oli leikkisä. Sanoin heille hyvästit, ja poika tuli vielä kauas tielle osoittamaan, mistä oli suorin tie Liperiin. Oli siellä Karjalassa sentään suuriakin ja hyvinvoipia taloja ja komeita meijereitä. Kansa oli kaikkialla vilkasta ja iloista. Jotkut pitävät karjalaista petollisena, mutta minusta tuntui, etteivät niin avomieliset ihmiset voi olla petollisia. Kalevalan lauluja ei enää missään laulettu Suomen puolella.

Vesistöjä oli kaikkialla Karjalassa. Liperin pohjoispuolella oli kaunis *Viinijärvi*. Etelään lähdin laivalla *Orivettä* pitkin, kunnes tultiin *Haukiveteen* ja uudestaan Savonlinnan kautta Saimaalle. Laatokkaa lukuunottamatta, josta toinen puoli kuuluu Venäjälle, on Saimaa Suomen suurin sisäjärvi. Saaria siinä on satoja,

SAIMAAN KANAVA: JUUSTILAN SULKU.

kenties tuhatmäärä. Lähellä *Lappeenrannan* kaupunkia tulimme *Saimaan kanavalle*. Laivan kapteeni selitti, että kanava oli n. 50 mailia pitkä ja että sen kautta vuosittain kulki 9,000 laivaa; sulkuja oli 28. Paikoin kuljettiin jyrkän kallioseinän ohi, paikoin joen tapaista väylää. Joskus oli veden pinta korkeammalla sitä ympäröivää luontoa. Tätä matkaa eivät suinkaan Suomen luonnon ihailijat jätä kulkematta. Kanava päättyi Suomenveden pohjaan, josta jo näkyi Karjalan pääkaupunki, vanha *Viipuri*. Kaupungin uusin osa oli komeaksi rakennettua, mutta vanhassa osassa oli paljon kapeita katuja, joiden nimet muistuttivat vanhoja aikoja. Vanha nelinurkkainen linna törrötti kaupungin rannassa olevalla saarella. Se on rakennettu n. 600 vuotta sitten, kuten luin eräästä kaupungin opaskirjasta. Karjalan suojelijana on se ollut, ja monta veristä sotaa sen omistamisesta on käyty. Venäläisiä, varsinkin sotaväkeä, liikkui paljon Viipurissa. Jalkaväkeä marssi kaduilla ja kaskat ratsastivat edestakaisin. Venäläistä rahaa liikkui kaupoissa rinnan suomalaisen kanssa. Asukkaita on n. 30,000. Keskellä kaupunkia oli Agricolan komea rintakuva korkean patsaan päässä. Noin 50 mailia sieltä itään kohtaa jo rajajoen, *Siestarjoen*. Vielä vähän matkaa siitä on Venäjän pääkaupunki Pietari. — Länteenpäin mennessä Viipurista tulee pian vastaan Uudenmaan raja. Laivalla pääsee Viipurista Amerikkaan asti. Kaupunki on näet meren rannalla. Kaukana merellä on muutamia saaria: *Tytärsaari*, *Lavansaari* ja *Suursaari*, joissa asuu ka-

VIIPURIN LINNA.

lastajakansaa ja joista liike kelirikon aikana on melkein kokonaan pysähdyksissä. Viipurissa kävin historiallisessa museossa, jossa vahtimestari selitteli minulle eri esineitten merkitystä ja historiaa.

Siihen loppui kiertomatkeni Suomessa. Olin nyt käynyt kaikissa 8 maakunnassa ja olin matkaani tyytyväinen. Enemmänkin olisin nähnyt ja oppinut, jos olisi ollut varoja enemmän.

Paluumatkalla kotiseudulle en enää missään kauemmin viipynyt”.

”Nyt lopetti isä kertomuksen. Sitten avasi hän laukun, josta otti esille kummallisia kiviä, joista muutamat olivat 8 näköisiä, toiset kuin kivilintuja tai lehmiä.

”Mitä ne ovat?” kysyi Otto.

”Ne ovat Imatran kiviä. Vesi on ne tällaisiksi muodostellut. Näitä kokosin kosken alapuolelta”.

”Onko Imatra hyvin korkea?” kysyi Harry.

”Ei. Se ei ole vesiputous kuten Niagara, jossa on enempi vettäkin, vaan se on koski. Niagara putoaa äkkijyrkästi, sillä on rauhallinen juoksu putouksen yläpuolella, mutta Imatra pauhaa ja on pelättävän näköinen”.

”Mitenkä ne laivat pääsevät Saimaan kanavalla toistensa ohi?” kysyi Raymond.

”Siinä on paikoittain, niinkuin rautatiellä, leveämpiä kohtia, joissa ne odottavat toisiaan”.

”Mutta kuinka laivat osaavat kulkea sellaisella järvellä, jossa on tuhannen saarta?” kysyi Raymond edelleen.

“Veteen on pystytetty seipäitä merkiksi, mistä väylä kulkee. Toisin paikoin on merkkipuita rannoilla, taikka on kiviin maalattu merkkejä”.

“Oliko siellä tytöillä hatut päässä?” kysyi Sigrid.

“Oli useimmilla. Mutta paljon oli liinapäisiäkin. Juhlilla näin tytöillä kauniita, monivärisiä kansallispukuja ja siroja metallisolkia”.

Syntyi hetken äänettömyys.

“Otto”, huudahti sitten Harry, “lähdetään Suomeen!”

“Ensi kesänä lähdetään”, yhtyi Otto.

“Ja me tulemme mukaan”, sanoi Sigrid ikäänkuin tyttöjen puolesta.

“Mutta mistä me saamme rahaa? Setä, paljonko maksaa matka Suomeen?” kysyi Harry.

“Matkaan edestakaisin tarvitaan muutama sata dollaria”.

Pojat kävivät vakaviksi. Mutta Kustaa keksi keinon: “Aletaan säästää rahaa”.

“Niin, tehkää siten”, sanoi isä, “kun te kasvatte isoiksi ja itse ansaitsette toimeentulonne, voitte myös säästää matkarahoja, jos olette raittiit, ahkerat ja säästäväiset. Mutta sen lisäksi tulee teidän vielä enemmän tuntea Suomea, sen historiaa ja nykyisyyttä. Tiedättekö, missä täällä Amerikassa voitte yhdessä oppia tuntemaan Suomea?”

Pojat katselivat ääneti toisiaan. Mutta Ida ehätti vastaamaan: “Kesäkoulussa”.

“Niin juuri. Matkanne on silloin oikein hauska, kun te paljon tiedätte jo edeltäkäsän. Ja muutenkin teidän suomalaisina tulee tietää pal-

jon omasta kansastamme ja myöskin osata hyvin puhua sen kieltä. Minäkin alan vielä lukea Suomen historiaa, sillä paljon puuttuu minultakin”.

“Lähdetään kesäkouluun”, sanoi Otto.

“Niin, lähdetään kesäkouluun”, yhtyi häneen Ida.

“Ja sitten menemme Suomeen”, sanoi Harry.

“Mutta jäämmekö me sinne oikein olemaan?” kysyi epätietoisena Raymond.

“Jäädään vain, jos meidän on siellä hyvä olla”, arveli Olga.

“Lähtevätkö setä ja täti sitten meidän kanssamme sinne oikein olemaan?” kysyi nyt Florence.

“Johan nyt toki me, kunpa vain siellä pysyisitte”, vastasi Mäkelä ja hymyili surunvoittoisesti ¹⁾.

1) Tämän yhdeydessä sopii lukea “Kansalaislaulu”.

IV. Piirteitä Suomen historiasta.

Kirjoitti R. HARTMAN.

1. Suomalaisten tulo Suomen niemelle.

Tutkijat ovat yleensä tulleet siihen tulokseen, ettei Suomi ole esivanhempaimme vanhin asuinpaikka, vaan että Suomen suvun alkukoti on Venäjäällä Volgan keskivarsilla. Volgan ja sen syrjäjokien varsilla asuu nykyäänkin Suomen sukkuisia kansoja. Volgan varsilta esivanhempaimme siirtyivät sitten vähitellen länteenpäin, asettuen n. 200 e. Kr. asumaan alueelle, joka ulottui Laatokasta ja Suomenlahdesta Väinäjokeen. Täällä suomalaiset saivat paljon sivistysvaikutuksia heistä etelään ja lounaaseen asuvilta *liettualaisilta* ja *germaaneilta*. Sitä aikaa, jonka suomalaiset ja heidän lähimmät sukulaiskansansa asuivat yhdessä Suomenlahden ja Laatokan eteläpuolella, kutsutaan *yhteissuomalaiseksi ajaksi* ja näitä kansoja *länsisuomalaisiksi* eli *itämerensuomalaisiksi kansoiksi*.

Noin v. 300 j. Kr. alkoivat länsisuomalaiset kansat hajaantua. Suomalaisista heimoista *varsinaissuomalaiset* ja kenties *hämäläisetkin* siirtyivät Suomen niemelle merta myöten Suomen-

lahden yli, *karjalaiset* taas Suomenlahden ja Laatokan välisen Karjalan kannaksen kautta.

Suomalaisten tulo Suomeen tapahtui vähittäin rauhallisen uudisasutuksen muodossa. Varsinais-Suomen, Satakunnan, Pohjanmaan ja Uudenmaan aikaisempi harvalukuinen rannikko-asujamisto, joka näyttää olleen jotain *skandinaavilaista* alkuperää, ei kyennyt tulokkaille vastarintaa tekemään, vaan joko sulautui niihin tai vetäytyi tieltä pois. Samoin myös *lappalaiset*, jotka maan sisäosissa kuljeskelivat porolau-moineen, vetäytyivät melkein vastarintaa tekemättä vähitellen yhä kauemmas pohjoiseen. Noin v. 800 j. Kr. oli suomalaisten siirtyminen Suomen niemelle päättynyt.

2. Katsaus suomalaisten tilaan pakanuuden aikana.

Jo pakanuuden aikana suomalaiset esi-isämme kohosivat jossakin määrin alkuperäisestä luonnontilasta, sillä vuosisatoja, kuten edellä mainittiin, he olivat olleet monien naapurien: liettualaisten, germaanien (goottien ja alkuskandinaavilaisten) ja slaavilaisten kanssa yhteydessä, jota monet suomenkieleen tulleet lainasanat todistavat.

Pääelinkeinona oli heillä Suomen niemelle asetuttuaan yhäti metsästys ja kalastus. Vanhin kotieläin oli peni eli koira, mutta jo pakanuuden aikana oli heillä myöskin hevosia, lehmiä, lampaita ja sikoja, joita he naapureiltaan olivat oppineet tuntemaan. Kaupankäyntiä ylläpidettiin idässä päin asuvien kansojen kanssa. Niitä ta-

varoita, joita Volgaa pitkin tuotiin arabialaisilta, levisi Laatokan seuduille asti. Mutta lännestäpäin kävi toinen kauppatie Suomen rannoille. Saksalaisten laivoja poikkesi matkoillaan Suomenkin satamiin, joista tärkein lienee ollut Aurajoen suussa; hämäläisten satama oli toinen, kenties Kokemäenjoen suussa; karjalaisten satama Koivistossa oli kolmas.

Suomen lounaisessa osassa asui suomalaisten (varsinaissuomalaisten) heimo, josta koko kansamme sittemmin sai nimensä. Kokemäenjoen ja Päijänteen vesistöjen keski- ja etelävarsilla asuivat hämäläiset. Heidän alueensa tapaili lännessä Pohjanlahtea, etelässä Suomenlahtea. Kymijoen itäpuolella alkoivat karjalaisen heimon kihlakunnat. Heidän asutuksensa ulottui etelässä Nevajokeen, pohjoisessa aina Vienanmereen asti. Pääasutus oli Laatokan länsi- ja luoteisrannamilla. Saimaan rannalla asuvia karjalaisia sanottiin *savolaisiksi*.

Suomen heimot olivat silloin ottaneet haltuunsa ainoastaan Suomen niemen eteläisen kolmanneksen. Kokemäenjoen, Näsijärven ja Saimaan pohjoispuolella aukeni laaja "lapinkorpi". Siellä ei ollut taloja eikä kyliä. Siellä asustelivat kodissa ja turvemajoissa Suomen tunnetut alkuasukkaat lappalaiset. Suunnattoman suurien salojen helmassa he pyydystelivät erämaan runsasta riistaa tai paimentelivat porolaumojaan jylhillä jäkäläkankailla.

Suomen heimot eivät vielä tähän aikaan tunneneet itseään saman kansan jäseniksi. He kävivät verisiä sotia toisiaan vastaan ja hävittivät

toistensa kyliä. Lappalaisilta kiskoivat he veroa ja pakoittivat heidät siirtymään pohjoisempiin salomaihin. Osa karjalaisista lapinkävijöistä oli jo aikaisin asettunut pohjanperän lapinkorpeen asumaan. Heitä sanottiin *kainulaisiksi*.

Yhteiskuntalaitos oli samantapainen kuin kaikilla alkuperäisessä tilassa olevilla kansoilla. Sen pohjana oli perhe, missä perheenisä vallitsi; vaimo saatiin ryöstämällä tai ostamalla toisesta heimosta, mutta häntä kohdeltiin kuitenkin hyvin ja hänen asemansa perheessä oli tärkeä. Äidin rakkaus ja nauttima kunnioitus on runojen alituisena aiheena, ja sana vaimo, joka alkuansa on merkinnyt sydäntä, todistaa siveellisen tunteen hienoutta. Suvun mahtavuus ja suuruus tietysti aina on synnyttänyt jotakin arvoerotusta, mutta varsinaisia eri säätyjä ei löytynyt vapaiden kesken. Ainoastaan orjat, jotka osittain ostettiin, osittain lienevät olleet sodasta saatuja, olivat alhaisemmassa tilassa, vaikka heitä arvatavasti ei paljon erotettu palkkalaisista. Ne perheet, jotka olivat sukulaisuudessa keskenään, muodostivat kyläkunnan, jolla oli yhteiset peltomaat, mitkä jaettiin arvalla perheiden kesken. Kihlakuntaan taas, jonka asiat ratkaistiin käräjissä, kuului useita kyläkuntia.

Muiden pakanallisten kansojen tapaan suomalaiset palvelivat alkuansa luonnon esineitä, mutta sittemmin erotettiin luonnosta siinä vaikuttavat jumaluusvoimat, joten uskonto sai henkisemmän luonteen. Jumaluusolennoita oli useita, ylempiä ja alempia, joilla kullakin oli oma toimintapiirinsä. Korkein jumala oli *Ukko*, joka

asui taivaassa. Veden jumala oli *Ahti*, hänen vaimonsa *Vellamo*. Metsän runsasta riistaa taas hallitsi *Tapio* puolisonsa *Mielikin* kanssa. Varsinaisten jumalien ohessa oli kaikilla taivaan-kappaleilla, puilla, lähteillä sekä muilla esineillä omat haltijansa. Jumalien kunniaksi pidettiin juhlia, jolloin heille tarjottiin uhreja heidän osottamastaan suosiosta tai senvuoksi, että he olisivat vastaisuudessa suosiollisia. Temppeleitä ei suomalaisilla ollut, vaan uhrit toimitettiin pyhissä lehdoissa tai vuorten kukkuloilla.

Vaikka jumalat vallitsivat luontoa ja sen voimia, oli ihmiselläkin suuri voima sen yli; pakanallisten esi-isiemme käsityksen mukaan saattoi ihminen lausumalla syntysanat ja loihtuluvuilla manaamalla häätää taudit ja muunkin pahan. Kaikki eivät kuitenkaan tätä kyenneet aikaansaamaan, vaan ainoastaan tietäjät eli loihtijat, jotka olivat muita viisaammat. Tietäjiä pidettiin suuressa arvossa. Niinpä Väinämöinen¹⁾, suurin tietäjä, esiintyy Kalevalan pääsankarina. Hän käyttää loihtiessaan ainoastaan sanan ja laulun voimaa. Tällaista uskontoa sanotaan *shamanismiksi*.

3. Kristinuskon tuonti Suomeen.

Suomen suvun kansat asuivat laajalla alueella ilman keskinäistä yhteyttä, ja ollen vielä alhaisella sivistysasteella eivät he toisistaan vieraantuneina osanneet itselleen itsenäistä valtiollista asemaa hankkia, vaan joutuivat vähitellen mui-

¹⁾ Tämän yhteydessä sopii lukea "Koivuisen kanteleen synty ja Väinämöisen soitto".

den kansojen vallan alaisuuteen. Idempänä asuvat kansat tulivat venäläisten yhteyteen ja vuosisatojen kuluessa rupesivat sulautumaan niihin. Itämerensuomalaisista ovat Suomen ja Viron kansat parhaiten osanneet omintakeisuutensa säilyttää, vaikka hekin ovat muukalaisten vallan alaisuudessa olleet.

Tärkeätä oli Suomen heimojen vastaiselle kehitykselle, miltä taholta kristinusko ja herruus tuli. Venäjällä oli kreikkalaiskatolinen kirkko tarjona sekä valtio- ja yhteiskuntalaitos, joka oli itämaalaiseksi muuttumassa, lännessä taas roomalaiskatolinen kirkko ja sen mukana ajan korkein sivistys sekä länsimaiden valtio- ja yhteiskuntalaitos, mikä Saksassa oli jo kehittynyt alemman kansan sorroksi, mutta Ruotsissa oli vielä koko kansan vapauden pohjalla säilyneenä. Saman vieraan valtaan eivät kaikki Itämeren rannoilla asuvatkaan suomalaiset joutuneet, vaan yksi kansa yhden, toinen toisen, mikä seikka heidät vielä enemmän vieroitti toisistaan. Silloin kun kristinusko tuotiin Suomeen, hallitsivat Rooman paavit rajattomalla vallalla länsimaiden kristikuntaa. Sen ajan ihmisillä oli se käsitys, että pakanakansoja voitiin väkivallalla kääntää kristinuskoon. Pakanamaihin tehtiin aseellisia retkiä ja asukkaat pakoitettiin kasteeseen. Ken ei taipunut uuteen uskoon, sai surmansa. Näitä sotaretkiä sanottiin *ristiretkiksi*. Paavit selittivät, että ne olivat Jumalalle otollisia yrityksiä, ja he lupasivat ikuisen autuuden niihin osanottajille. Suomeenkin tuotiin kristinusko sellaisten ristiretkien kautta. Se tuotiin Ruotsista.

Ruotsin puolelta oli jo viikinkiretkien aikakaudella, olletikin 9:nnellä ja 10:nnellä vuosisadalla, kuljettu Suomessakin ryöstämässä ja veroa ottamassa, mutta nämä ruotsalaisten retket olivat heidän kristinuskoon kääntymyksen loppuneet. Suomalaiset puolestaan kävivät nyt Ruotsin puolella ryöstöretkillä, tullen sen ranta-asukkaille kovaksi vitsaukseksi. Valtakunnan turvallisuuden vuoksi oli niistä loppu tehtävä. Katolisen kirkon etukin vaati, että tältä puolen oli kääntymystyöhön rydyttävä, sillä idän puolelta saattoi kreikkalaiskatolinen kirkko ennen pitkää tulla liittämään nämät kansat yhteyteensä, ja kilpailu oli vallitsemassa näiden kirkkokuntien välillä.

Ruotsin kuningas *Eerik Pyhä*, niin ajantiedot kertovat, kokosi sotureita ja pappeja laivoihinsa ja purjehti Itämeren poikki Suomen rannikolle. Upsalan piispa *Henrik*, joka oli Englannista kotoisin, oli tärkein mies kuninkaan rinnalla. Ruotsalaiset astuivat maalle Aurajoen suussa, joka oli vanha satamapaikka ja jossa senvuoksi oli paljon kansaa tavattavissa. Retken arvellaan tapahtuneen noin v. 1155. Legenda kertoo Eerikin tarjonneen rauhaa ja kristinoppia suomalaisille, mutta he eivät suostuneet siihen sovinnolla, jonka vuoksi hän ryhtyi väkivaltaan. Tappelussa Ruotsin ritarit saivat voiton, ja paljon suomalaisia kaatui. Henkiin jääneet pakoitettiin kasteeseen, joka toimitettiin *Kupittaan* lähteellä Turun lähellä. Tämä oli Ruotsin vallan alku Suomessa, ja sen tueksi Eerik perusti Aurajoen suuhun Turun linnan. Henrik piispa taas lähti kauemmas saarnaamaan uutta oppia ja tuli matkoillaan Ko-

kemäenjoen seuduille asti. Seuraavana vuonna hän ilkeän *Lallin* kädestä sai surmansa *Köyliönjärven* jäällä. Mutta kuolemansa jälkeen hänet korotettiin Suomen suojeluspyhimykseksi, jonka puoleen rukouksessa voitiin kääntyä.

Mutta Pyhän Eerikin ja Henrik piispan toiminnan hedelmät näyttivät hukkaan haihtuneen, sillä tuo pieni kristillinen seurakunta joutui Eerikin kuoltua tukalaan asemaan, eikä 90:een vuoteen Eerikin retken jälkeen Ruotsin hallitus sisällisten riitojen vuoksi voinut kääntää huomiotaan Suomen oloihin.

13:nnen vuosisadan puolivälissä saattoi Ruotsin hallitus taas ryhtyä uudelleen käännytystyöhön, sillä olot Ruotsissa olivat vakaantuneet. *Birgen jaarli* tekee v. 1249 toisen ristiretken hämäläisten maahan, laskee sen valtansa alle sekä perustaa sinne *Kronoborgin* linnan eli *Hämeenlinnan*. V. 1293 *Torkel Knuutinpoika* purjehtii karjalaisten maahan ja kukistaa heidän itsenäisytensä. *Viipurin* linna perustetaan vallan tueksi. *Torkel Knuutinpoika* aikoi vielä ottaa *Nevajoen* seudutkin eli *Inkerinmaan* Ruotsin valtaan, sulkeakseen venäläiset kokonaan *Itämeren* yhteydestä, mutta sitä aietta hän ei kyennyt toteuttamaan. Vasta *Kustaa II Aadolf* nämät seudut liitti Ruotsin valtaan kolme vuosisataa myöhemmin.

Molemminpuolisia hävitysretkiä kesti vielä jonkun aikaa, kunnes rauha tehtiin *Pähkinäsaaressa* 1323. Siinä määrättiin ensi kerran raja, joka erotti Suomen heimot eri valtioitten yhteyteen. *Laatokan* seudut, *Pohjois-Karjala* ja poh-

joinen osa Pohjanmaastakin jäivät Novgorodin valtaan. Kreikkalaiskatolinen oppi olikin täällä jo alkanut levitä, sillä vuodesta 1227 olivat venäläiset alkaneet sitä karjalaisille saarnata.

Pähkinäsaaren rauhan kautta oli Suomessa asuvien heimojen vastainen asema pitkiksi ajoiksi määrätty. Eri valtioiden alamaisuuteen ja eri uskontojen vaikutusten alaisiksi jouduttuaan Suomen suvun eri kansat kulkivat kehityksessään eri suuntaan ja sen kautta ne yhä enemmän vieraantuivat toisistaan. Niistä heimoista, jotka joutuivat Ruotsin yhteyteen, muodostui Suomen kansa; sillä ne alkoivat järjestetyn hallituksen kautta sulautua yhteen, ja tästä alkaen vasta Suomen kansasta varsinaisesti saattaa puhua.

4. Uskonpuhdistus.

Se kristinoppi, joka ensin tuotiin Suomeen, oli *katolinen eli paavin oppi*. Jumalanpalvelus katolisella keskiajalla kävi latinankielellä, jota kansa ei ymmärtänyt. Sentähden jäi uskonto ihmisille ulkonaiseksi kuoreksi. Lisäksi paavi pappeineen opetti kansalle paljon sellaista, mikä ei perustunut Jumalan sanaan, m. m. että paavilla oli valta ihmisten uskon ja omainuntojen yli. Eritäin tärkeä osa jumalanpalveluksesta oli pyhimysten palveleminen.

Kuitenkin tuotti aikoinaan sellainenkin kristinoppi paljon hyvää kansallemme, ja monta hurskasta kristittyä on tullut autuaaksi tälläkin vaillinaisella uskolla. Rooman kirkon ansioksi on luettava, että se lievensi kansan raakoja ta-

poja ja yhdisti yhteiseen uskoon ennen vihollis-mieliset heimot. Sitä paitsi se helpotti valtion yrityksiä ylläpitää maassa yhteiskunnallista järjestystä sekä tarjosi vainojen aikana turvaa sor-retuille ja apua tarvitsevaisille. Myöskin saat-toi se Suomen Europan sivistyksen yhteyteen.

Mutta Rooma, itse vallanpitäjä, lankesi syvään alennukseen. Se luulotteli itselleen ja koko kris-tikunnalle, että se edusti oikeata kirkkoa ja Kris-tuksen seurakuntaa maan päällä. Mutta se oli tullut pedoksi, joka raateli omia jäseniään; se riisti kansoilta Jumalan sanan ja vajotti kristi-kunnan pimeyteen.

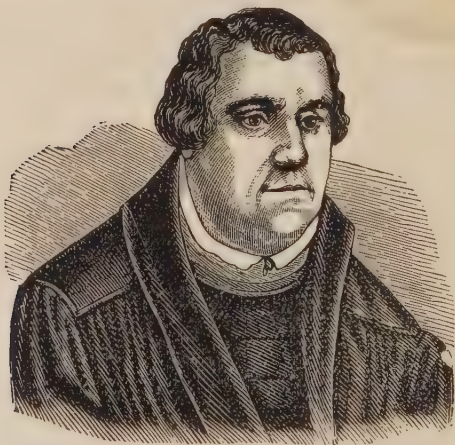
Tässä suuressa pimeydessä Jumala oli kauan valaissut muutamia hurskaita kristityitä, jotka rohkeamielisesti astuivat esiin totuutta julista-maan. He saivat kärsiä paljon vainoa Jumalan sanan tähden.

Tärkeimmäksi välikappaleeksi siinä työssä, jota me kutsumme uskonpuhdistukseksi (refor-matsioniksi), valitsi Jumala Saksassa *Martti Lu-therin*, joka viimein julisti luopuvansa paavista, poltti hänen kirjeensä ja käänsi raamatun hep-rean-, kreikan- ja latinankielestä saksankielelle. Vähää ennen oli Jumalan sallimuksesta kirjapai-notaito keksitty, ja sen kautta saattoi raamattu pikaisesti levitä kaikkien kansojen keskuuteen. Jumalan sana nousi jälleen paistavana aurinkona maailman pimeässä yössä ja valaisi kaikki kan-sat. Tohtori Luther uskolaisineen joutui katke-ran vainon alaiseksi. Hänet kutsuttiin keisarin, ruhtinasten ja piispain eteen, mutta hän ei peräy-tynyt. Jumala johdatti useita ruhtinaitakin to-

tuuden tuntoon, ja uusi evankelinen oppi levisi yhä enemmän.

Ruotsin kuningas *Kustaa Vaasa* sai Vesteråsin valtiopäivillä v. 1527 aikaan säädöksen, että *Jumalan sanaa tuli saarnata puhtaasti ja ilman ihmisten keksimiä lisäyksiä*. Pian tuotiin Jumalan puhdas sana Suomeenkin.

Vesteråsin valtiopäiväin jälkeen oli Kustaa

MARTTI LUTHER.

Vaasa nimittänyt 70-vuotiaan hurskaan ja hiljaisen Martti Skytten Turun piispaksi (1527—1550). Vaikka Skytte omasta puolestaan yhä noudatti katolisen hurskauden muotoja, käsitti hän kuitenkin, että uusi liike oli oikeutettu, ja edisti sitä tehokkaalla tavalla lähettämällä Wittenbergiin lahjakkaita nuorukaisia, jotka sitten kävivät uudistustyöhön käsiksi.

Nuori suomalainen maisteri nimeltä *Pietari Särkilahti* oli Saksassa opiskellut Lutherin kauspungissa Wittenbergissä ja kotimaahan palattuaan saarnasi hän innolla uuden opin periaatteiden mukaan Turun tuomiokirkossa. Mutta Suomen varsinainen uskonpuhdistaja ja ensimmäinen todella luterilainen piispa oli *Mikael Agricola* (1508—1557), kalastajan poika Pernajan pitäjstä. Jumalan johdatuksen kautta pääsi hän opinteille, vaikka hänen vanhempansa olivat köyhiä. Koulua hän kävi Viipurissa ja suoritti siten maisterintutkinnon v. 1539 Wittenbergin yliopistossa, jossa hän opiskeli neljä vuotta Martti Lutherin ja Filip Melanktonin johdolla. Kun hän senjälkeen palasi kotimaahan, niin Luther ja Lutherin uskollinen auttaja uskonpuhdistustyössä professori Melankton, Augsburgin tunnustuksen tekijä, kirjoittivat Agricolasta kuninkaalle hyvin suosittelevasti. Kuningas uskoikin Agricolalle rehtorin viran Turun koulussa, jossa toimesta hän kasvatti Suomen kirkolle uuden papispolven evankeliumin julistajaksi. Koulutoimensa ohella hän alkoi julkaista suomalaisia kirjoja, alkaen *aapisella*, sitä seurasi *rukouskirja*. Tärkein Agricolan töistä, *uuden testamentin käännös*, valmistui v. 1548. Agricolan toimesta ilmestyi muitakin tärkeitä kirjoja.

Agricolan oli jo Wittenbergissä vallannut harastus suomenkielisen kirjallisuuden luomiseen. Hän piti silmällä maansa, sen lasten ja nuorison parasta. Lasten piti jo pienuudesta pitäen saada lukea omalla kielellään uskonoppia, jotta he oi-

kein kristinoppiin tutustuisivat ja voisivat siihen turvautua kaikissa elämän vaiheissa.

Hänen työnsä oli uudisviljelijän vaivalloista raivaustyötä, ja harvat ymmärsivät pitää oikeassa arvossa niitä lahjoja, joita hän kansalleen antoi. Skytten viime vuosina sai Agricola olla hänen apulaisenaan ja hänen kuoltuaan piispan sijaisena hoitaa Suomen hiippakuntaa, kunnes hänet vuonna 1554 nimitettiin Turun piispaksi. Jo se oli suurta, että Mikael Agricola köyhästä ja alhaisesta säädystä oli omalla työllään kohonnut niin korkealle kunniasijalle, kuin Turun piispan istuin oli; mutta tämä ei ollut hänen suurin ansionsa. Hänen nimensä tuli Suomessa rakkaaksi ja kuuluisaksi sen kautta, että hän ensiksi alkoi kirjoittaa ja painattaa kirjoja suomenkielellä.

Agricolan piispaksi tulon edellä v. 1554 oli siihen saakka yhtenä hiippakuntana ollut Suomi jaettu kahteen hiippakuntaan: toinen oli Turun, toinen Viipurin hiippakunta. Viipurin ensimmäinen piispa oli *Paavali Jausten*, joka myöhemmin siirrettiin Turun piispaksi. Hän jatkoi Agricolan vaikutusta uskonpuhdistuksen hyväksi myöskin suomalaisen kirjallisuuden alalla. Hän julkaisi m. m. suomalaisen *katkismuksen* v. 1574.

5. Kuningas Eerik XIV ja Juhana herttua.

Kustaa Vaasa oli Ruotsissa perustanut lujan kuningasvallan, palauttanut järjestyksen ja tuonut luterilaisen opin valtakuntaansa. Hän piti isällistä huolta alamaisistaan, josta syystä kiitol-

linen kansa määräsi, että Ruotsin kruunu oli hänen suvussaan aina menevä isältä vanhimmalle pojalle perintönä. Kustaa Vaasalla oli neljä poikaa ja neljä tytärtä. *Eerik*, Kustaa Vaasan vanhin poika, tuli isänsä kuoltua 1560 Ruotsin kuninkaaksi nimellä *Eerik XIV*; nuoremmat pojat saivat kukin maakuntia herttuakunnakseen. Kustaa Vaasan toinen poika *Juhana*, jota isänsä enimmän rakasti, oli jo isän eläessä saanut suurimman osan Suomea herttuakunnakseen ja piti loistavaa hovia Turun linnassa. Himmentääkseen Juhanan herttuallista loistoa ja voittaakseen aateliston puolelleen *Eerik* perusti kreivin ja vapaaherran arvot ja korotti muutamia aatelissukuja kumpaankin näistä. Tämän ohessa sai kukin aatelinen asumansa talon ratsupalveluksesta vapaaksi.

Juhana herttua sai hallita ja käyttää lakia Suomessa, mutta häntä ei miellyttänyt se seikka, että hänen täytyi pitää Ruotsin kuningasta päämiehenään. *Eerik* oli epäluuloinen, Juhana oli kunnianhimoinen; molemmat veljekset vihasivat, pelkäsivät ja epäilivät toisiansa. Juhanan puoliso Katariina Jagellotar oli Puolan kuninkaan sisar. Kun Ruotsi oli joutunut sotaan Puolan kanssa Liivinmaan takia, jonka kumpikin tahtoi valloittaa, niin nuori ja varomaton Juhana oli salaa lainannut rahoja langolleen Puolan kuninkaalle. *Eerik* kohteli veljeään maankavaltajana ja lähetti sotajoukon piirittämään Turun linnaa. Tämän täytyi pian antautua, ja Juhana puolisoineen vietiin vankeuteen Ruotsiin.

Tämän perästä alkoi *Eerik* epäillä ja vainota

Ruotsin ylimyksiä, kunnes hän viimein tuli rai-vohulluksi. Kuninkaan sairautta hyväksensä käyttäen Juhanan ystävät vapauttivat Juhanan vankeudesta. Kun Eerik taas parani, oli alamaisten kärsivällisyys jo loppunut. Syttyi kapina, jota kuninkaan veljet Juhana ja Kaarle johtivat, ja Eerikin valta kukistettiin vuonna 1568. Loput ikäänsä, 9 vuotta, Eerik pidettiin vankina, ja hän kuoli viimein myrkystä, jota hänen veljensä Juhanan käskystä hänelle annettiin. Turun linnassa on vielä ahdas tornihuone, jossa Eerik kuningas jonkun aikaa oli vangittuna.

Kapinaa ja Eerik kuninkaan kukistumista oli jouduttanut sekin seikka, että kuningas heinäkuussa 1568 oli ottanut puolisokseen lempeän ja kauniin, mutta halpasäätyisen *Kaarina Maunun-tyttären*. Onnettoman Eerik kuninkaan kukistuttua tämä muutti Suomeen, asuen Turussa jonkun aikaa köyhänä, mutta sai sitten puolisonsa kuoltua Juhana kuninkaalta (entiseltä Juhana herttualta) *Liuksialan* kartanon Kangasalla Roi-neen rannalla ja eli siellä monta vuotta, ollen lempeytensä, avuliaisuutensa ja nöyryytensä tähden kaikkien rakastama ja kunnioittama.

6. Katolisen opin viimeinen ponnistus Ruotsissa.

Etelä-Europassa oli syntynyt mahtava liike, jonka tarkoituksena oli hävittää protestanttinen oppi. Tämä liike levisi pian Ruotsiinkin, missä Eerik XIV:n seuraaja turhamainen Juhana III asettui sen kannattajaksi. Katolisen puolisonsa kehoituksesta hän julkaisi jumalanpalvelusta

varten ohjesäännön, niinkutsutun "punaisen kirjan", joka palautti käytäntöön useita katolisia menoja. Sitä paitsi hän kasvatti poikansa katoliseen uskoon. Mutta Juhanan katoliset aikeet eivät onnistuneet, vaikka niiden vastustajia vainottiinkin. Juhanan veli *Kaarle* herttua otti suojaansa kaikki "punaisen kirjan" vastustajat. Kyllästyneenä koko puuhaansa Juhana kuoli v. 1592.

Valtaistuimelle nousi nyt hänen katolinen poikansa *Sigismund*, joka isänsä kuollessa oli jo viisi vuotta hallinnut Puolan kuninkaana ja siellä hävittänyt uskonpuhdistuksen. Ruotsalaisilla ja suomalaisilla oli täysi syy vakaannuttaa uskonpuhdistuksen asia ennen Sigismundin saapumista Ruotsiin, sillä Sigismund oli päättänyt Ruotsisakin tukahuttaa äsken juurtuneen protestanttisuuden. Uhkaavaa vaaraa torjumaan nousi kuninkaan setä *Kaarle* herttua, joka keräsi ympärilleen protestanttisen kirkon kannattajat ja oli maansa itsenäisyyden ystävä. Hänen toimestaan pidettiin v. 1593 *Upsalassa kirkolliskokous*, joka asetti evankelis-luterilaisen opin Ruotsin ja Suomen kirkon opiksi ja uudelleen palautti raamatun ehdottomaan arvoonsa. Sigismundin täytyi, tulkaksensa kruunatuksi, valalla vahvistaa Upsalan kokouksen päätös. Mutta yhtäkaikki osoitti hän pian julkisesti protestanttisuudelle vihamielisyyttä. Vasta kun Sigismundin menettämä Ruotsin kruunu oli v. 1604 siirtynyt *Kaarle* herttualle ja hänen suvulleen, oli protestanttisuuden voitto taattu. Yksimielisesti liittyneenä selvän evankelisen tunnustuksen ympärille saattoi Ruotsin ja

Suomen kansa pian tulla sorrettujen uskonveljiensä avuksi uskonpuhdistuksen emämaassa Saksassa.

7. Kustaa II Aadolf ja hänen aikansa.

1600-luku oli kaikkialla Europan sivistysmaissa vanhemman kehityksen suuri loisto- ja loppukausi. Suomen ja Ruotsin historiassa sanotaan 1600-lukua *mahtavuuden ajaksi*. Ruotsin valtakunnassa oli siihen aikaan rohkeita ja kyvykkäitä kuninkaita, sotapäälliköitä ja valtiomiehiä, jotka johtivat joukkoja suurille valloitusretkille ja kohottivat Ruotsin joksikin aikaa Pohjois-Europan johtavaksi suurvallaksi. Suomellakin oli osansa tässä mahtavuudessa, ja suomalaisetkin kulkivat silloin valloitusretkillä kaukana Veikselin, Reinin ja Tonavan seuduilla.

Ruotsin ja Suomen mahtavuuden ajan alkaja oli kuningas Kustaa II Aadolf, joka oli Kaarle herttuan — sittemmin kuningas Kaarle IX:n — poika ja Kustaa Vaasan pojanpoika. Hän sai erittäin hyvän kasvatuksen, joka kantoi tässä lahjakkaassa ja rikashenkisessä prinssissä mitä kauneimpia hedelmiä. Hänessä näyttivät Vaasain älykkään, rohkean ja tarmokkaan kuningassuvun parhaat ominaisuudet keskittyneen, niin että Kaarle IX saattoi ylpeillä pojastaan, josta hän vastoinikäymisten itseään kohdatessa ja nähdessään itseltään paljon jäävän keskeneräiseksi lausui lohduttavat sanat: "Hän sen tekee".

Mutta Kustaa II Aadolfkin oli vain aikansa ja sen olojen ase. Ruotsin valta-asema Itämeren

kahden puolen oli jo perustettu edellisinä hallituskausina. Kustaa Aadolfin suuret valtiolliset suunnitelmat olivat suureksi osaksi isän perintöä, ja suurella kuninkaalla oli uskollisia ystäviä ja eteviä neuvonantajia. Mutta kaiken mahtavuuden ja suuruuden maksoi uhrauksillaan ja sydänverellään auraa ja miekkaa käyttävä kansa.

Kustaa Aadolfin tullessa 17-vuotiaana nuorukaisena Ruotsin hallitsijaksi vuonna 1611 ei mahtavuuden ajan alku näyttänyt varsin lupaavalta. Vallanperimyksen ohella tuottivat isältä perityt kolme sotaa uudelle kuninkaalle paljon vakavia vaikeuksia. Pahin näistä sodista oli verinen Tanskan sota, joka kuitenkin v. 1613 saatiin päätetyksi siten, että Ruotsi suunnattomilla rahallisia uhrauksilla osti Tanskalta rauhan. Mutta Ruotsin mahtavuuden aurinko nousi idästä. Onnekas sota Venäjää vastaan päättyi siten, että rauhanteossa *Stolbovassa* v. 1617 Venäjä luovutti Ruotsille Käkisalmen linnan läänineen ja Inkerinmaan ynnä siellä olevat linnat. Itä-Karjalan seudut ja asutus olivat läheisessä yhteydessä Suomenmaan asutuksen kanssa, mutta Venäjästä niitä eroitti leveä erämaavyöhyke. Kun nyt Käkisalmen lääni joutui Ruotsin valtaan, alkoi suomalainen uudisasutus ja luterilainen uskonto voimakkaasti, vaikka rauhallisesti, tunkeutua uuden voittomaan alueelle. Stolbovan rauhan rajasta tuli siten Suomelle kansallinen ja uskonnollinen raja, mikä se vielä tänäkin päivänä on. Tämä hiljainen kansallinen valloitus, jonka kansamme itse suoritti, on suurin muistomme Ruotsin mahtavuuden ajalta.

Stolbovan rauhan perästä yltyi sota Puolaa vastaan taas uuteen vauhtiin. Sen kestäessä Kustaa Aadolf anasti Puolalta koko Liivinmaan ja osan Preussiakin.

Mutta samaan aikaan oli suuri *kolmikymmen-vuotinen uskonsota* Saksassa jo alkanut. V. 1618 Böhmin protestantit tarttuivat aseisiin Saksan katolista keisaria vastaan, ja sodan liekki levisi pian yli koko Saksan. Kaikkialla kuitenkin protestantit joutuivat tappiolle.

Silloin Kustaa Aadolf päätti lähteä ahdistettujen uskonveljiensä avuksi. Hän teki Puolan kanssa välirauhan ja purjehti sotajoukkoineen kesällä v. 1630 Saksaan. Vuonna 1631 taisteltiin *Breitenfeldin* tappelu, joka teki ratkaisevan kääntein 30-vuotisessa sodassa. Äkillinen ja voimakas oli pohjoismaalaisten hyökkäys Keski-Eurooppaan. Katolisissa kirkkoissa rukoiltiin Jumalaa varjelemaan oikeaoppisia "hakkapeliittain" hirmuisesta laumasta, s. o. suomalaisista rakuunoista. Kuitenkin oli Kustaa Aadolfin sodankäynti silloisiin oloihin nähden inhimillistä.

Lützenin taistelussakin 6 p:nä marraskuuta 1632 katolilaiset tulivat voitetuiksi, mutta Ruotsin suuri kuningas kaatui taistelutantereella sorrettujen lähimmäistensä pelastajana.

Uskon- ja kansansankarin Kustaa Aadolfin äkillinen kuolema Lützenin taistelukentällä tunnettiin Suomessa, kuten koko luterilaisessa maailmassa, suureksi yhteiseksi onnettomuudeksi. Tuosta kuolinpäivästä tehtiin kirkollinen pyhäpäivä, joka kalenterissa vieläkin on merkitty Kustaa Aadolfin päiväksi.

Kustaa II Aadolfin kuoltua nousi valtaistui-melle hänen kuusivuotias tyttärensä *Kristiina*; mutta hallitusta hoitamaan astui viisimiehinen holhoojakunta, jonka jäsenistä *Akseli Oxenstjerna* oli verrattomasti etevin. Tämän päähuolena oli nyt Saksan sodan jatkaminen, kunnes vihdoin *Westfalin* rauhanteossa v. 1648 protestanteille myönnettiin täysi tasa-arvo katolilaisten rinnalla.

Näin oli Ruotsin kansa, vaikka väkiluvultaan vain 900,000 henkeä, loistavasti suorittanut suuren tehtävänsä, ja Suomi oli sille tässä työssä ollut tärkeänä apuna. Se oli asettanut aseisiin lähemmäs yhtä monta miestä kuin Ruotsi, vaikka sen väkiluku korkeintaan nousi 400,000:een, ja suomalaisten urhoollisuus oli monta kertaa ratkaisevasti vaikuttanut sodan kulkuun. Olipa heidän sotahuutonsa "hakkaa päälle" kauhuna katolilaisille, jotka sen mukaan antoivat heille nimen "hakkapeliitat".

Taistelujensa ja voittojensa kautta kohosi nyt Ruotsi Europan mahtavimpain valtain tasalle. Ja Suomellekin tämä aika oli kunniakas.

8. Kreivin aika Suomessa.

Ruotsin tämän ajan suurin valtiomies oli valtiokansleri *Akseli Oxenstjerna*. Hänen rinnallaan oli kreivi *Pietari Brahe* valtakunnan neuvoston viisaimpia miehiä.

Verrattain nuorena, 35-vuotiaana, Pietari Brahe tehtiin Suomen kenraalikuvernööriksi vuonna 1637, ja tässä toimessa hän sitten oli

kaksi erää, yhteensä 9 vuotta. Hän oppi pitkällä ja vaivalloisilla matkoillaan tuntemaan maatamme paremmin kuin kukaan ruotsalainen mies ennen häntä. Paljo epäkohtia tuli tällä tapaa ilmi ja korjatuiksi. Mutta kaiken pahan alkuna oli kansan raakuus ja kelvollisten virkamiesten puute, ja sen puutteen poistaminen oli Pietari Brahen päämääränä.

Pietari Brahe teki paljon Suomen hyväksi. Hänen aikansa Turun lukiosta muodostettiin *yliopisto v. 1640*, ja koko kansa vietti sen vihkimistä suurena juhlapäivänä. Yliopiston yhteyteen perustettiin Turkuun Suomen ensimmäinen *kirjapaino v. 1642*. Yliopistosta tulee Suomen kiittää kahta miestä valtakunnan hallituksessa: kreivi Brahea ja valtiokansleria, kreivi Akseli Oxenstjerna. Kolmantena miehenä oli tarmokas Turun piispa *Iisakki Rothovius*, jonka aikana Suomi jälleen tuli olemaan kahteen hiippakuntaan jaettuna oltuaan laajan suomalaisen postillan eli saarnakirjan tekijänä tunnetun piispan Eerik Sorolaisen aikana (1583—1625) yhtenä hiippakuntana. Mutta erittäin tärkeitä oli, että nyt erityinen valiokunta suomensi lopullisesti *Pyhän Raamatun*, niin että siten tämä kirjain kirja saattoi kokonaisena ilmestyä suomeksi *v. 1642*.

Pietari Brahe piti muutenkin huolta Suomen edistymisestä. Sentähden muisteli kansa kauan jälkeenkin päin kiitollisuudella "kreivin aikaa". Vieläkin on tapana sanoa, kun jotakin tapahtuu suotuisalla hetkellä, että se tuli "kreivin aikaan".

9. Gezelius piispat.

Gezeliusten nimi on syvästi piirretty Suomen kirkon aikakirjoihin. Sekä *Juhana Gezelius vanhempi*, joka viisikymmenvuotiaana tuli Turun piispaksi v. 1664, että hänen samanniminen poikansa *Juhana Gezelius nuorempi*¹⁾, isänsä seuraaja Turun piispanistuimella vuodesta 1690 vuoteen 1718, olivat väsymättömän toimeliaita, käytännöllisiä miehiä, poika sitä paitsi etevä oppinut. Molemmat olivat erittäin innokkaita korkeamman sivistyksen ja kansanopetuksen edistäjiä. Oppikoulujen opetus parannettiin. Papiksi pääsyn ehtona vaadittiin yliopistotutkinnot, ja valmiit papit velvoitettiin lukujaan jatkaamaan. Mutta erikoisesti kirkollinen kansanopetus oli Gezelius vanhemman sydämen asia. Hän sääsi muun muassa, että joka seurakunnassa lukkarin, pitäjänkirjurin tai jonkun muun siihen kykenevän henkilön tuli pitää koulua, jossa lapsia opetettaisiin lukemaan ja kirjoittamaan. Tällaiseen kouluun eivät luonnollisesti voineet kaikki pitäjän lapset saapua. Syrjäkylistä tulivat ainoastaan teräväpäisimmät, jotka sitten itse opittuaan vuorostaan kotikylissään antoivat opetusta toisille lapsille. Kun pitäjät olivat niin laajoja, että kaukaisimmista kylistä oli vaikea muutamienkaan saapua lukkarinkouluun, määrättiin hänet pitämään kouluansa vuoroin eri puolilla pitäjää. Täten saivat *kiertokoulut* alkunsa.

1) Tämän ohessa luettava runo "Gezelius".

Piispa Gezelius vanhempi sääsi niinikään ase-
tuksen, jossa määrättiin, että ainoastaan lukutai-
toiset pääsivät ripille, ja ripille pääsy oli taas
avioliittoon pääsyn ehto. Niistä kuulusteluista,
joissa ensi kertaa ehtoolliselle pyrkijäin oli kris-
tinopin tietonsa ja lukutaitonsa osoitettava, muo-
dostui *riippikoulu*. Pappien tuli säännöllisesti
joka vuosi kaikissa kyläkunnissa pitää *lukukin-
kereitä*, joissa sekä lasten että aikaisten lukutai-
toa tutkittiin, ja niissä "tukkajuhlissa" ei ollut
hyvä olla, jos luettavaksi määrätyt osat kat-
kismuksesta eivät olleet selvillä tai jos sisältä
lukiessa kirjaimet pyrkivät menemään sekaisin.
Gezelius vanhemman toimintaa kansanopetuksen
hyväksi jatkoi innolla hänen poikansa, ja niin
heidän ponnistustensa kautta tuli lukutaito Suo-
messä yleiseksi jo kolmattasataa vuotta sitten,
siis sinä aikana, jolloin moni surempi kansa eli
vielä raakuudessa ja tietämättömyydessä.

Gezeliukset olivat erittäin ahkeria kirjallisen
työn tekijöitä. Tässä mainittakoon Gezelius
vanhemman julkaisema "Yxi paras lasten tava-
ra" eli kätivismus selityksineen, joka oli käytän-
nössä lähes kaksisataa vuotta. Hän niinikään
pani alulle n. s. Gezeliusten raamattuteoksen,
joka sisälsi ruotsalaisen raamatun käännöksen
ja laajoja selityksiä. Sitä jatkoi Gezelius nuo-
rempi käyttäen apulaisiakin, joista huomatta-
vimmat olivat hänen poikansa *Juhana Gezelius
nuorin*, Porvoon ensimmäinen piispa vv. 1721—
1733, ja lämmin suomalaisuuden ystävä *Taneli
Juslenius*, edellisen seuraaja Porvoon piispanvi-
rassa vv. 1734—1744. *Juhana Gezelius* nuorin on

ensimmäisenä mainittava niiden miesten joukossa, jotka hänen isänsä kuoleman jälkeen toimittivat raamattuteoksen loppuosat julkisuuteen. Siitä teoksesta oli suurta hyötyä Suomen ja Ruotsin papeille. Sekä vanhempi että nuorempi Gezelius olivat hyvin ahkeria kartuttamaan suomalaista virsikirjaa. Heidän kustantamistaan lukuisista painoksista mainittakoon v. 1701 ilmestynyt "Uusi Suomenkielinen Virsi-Kirja", joka sitten pysyi käytännössä vuoteen 1886, jolloin nykyinen uusi virsikirja astui sen tilalle. (Ensimmäisen suomalaisen virsikirjan oli toimittanut Turun koulun opettaja *Jaakko Suomalainen* n. v. 1580).

10. Henkinen elämä Suomessa 1600-luvulla.

Henkinen elämä Suomessa seitsemännellätoista vuosisadalla liikkui ahtaalla alalla. Kun Pietari Brahen ehdotuksesta Turkuun v. 1640 perustettiin yliopisto parempain virkamiesten saamista varten, niin mainittu oppilaitos tuli henkisen elämän keskustaksi, mutta uskonto oli valitsevana tieteenä, ja senkin tutkiminen oli niin rajoitettua, että pieninkin poikkeus siitä, mitä pidettiin oikeana oppina, tuotti rangaistuksen. Tämä ankara puhdasoppisuus ilmeni myös monilukuisissa yksityisten elämää sitovissa määräyksissä.

Latinankieli oli Suomenkin yliopistossa tieteen ja opin kieli, mutta muuten käytettiin ruotsinkieltä, joka tähän aikaan alkoi Suomessa yhä enemmän voittaa alaa. Muussa kuin uskonnol-

lisessa kirjallisuudessa ei suomenkieltä käytetty. Opin tielle lähteneet muuttivat suomalaiset nimensä kokonaan tai muodostivat ne kreikan- tai latinankielen mukaisiksi; useimmat us- ja anderpäätteisistä nimistä ovat alkuaan tältä ajalta. Suomenkieli jäi rahvaan kieleksi, josta se vasta viime aikoina on päässyt sivistyskieleksi kohoamaan.

Niitä sukupolvia, jotka elivät Upsalan kokouksen jälkeisinä aikoina, elähytti syvä vakaumus monilla taisteluilla saavutetun evankelisen totuuden arvosta. Vasta Upsalan kokouksessa oli julistettu, että Suomen ja Ruotsin kirkko liittyi Augsburgin tunnustukseen. Monta ankaraa taistelua saivat puhtaan opin ystävät kestää, ennenkuin luterilainen tunnustus oli niin juurtunut ja kasvanut kansan mieleen, etteivät mitkään mahtisanat voineet sitä sieltä temmata. Mutta tunnustus olikin sitä rakkaampi ja kalliimpi kirkolle, kuta kovemmin se oli sen puolesta taistellut. Seitsemättätoista vuosisataa on sanottu *oikeaoppisuuden aikakaudeksi*, sentähden että kirkon miehet silloin koettivat pelokkaan tarkasti noudattaa jokaista tunnustuksen kirjainta, jotteivät harhaopit pääsisi millään tavalla tunkeutumaan seurakuntaan. Kirkon vaikutus perustui nyt siihen, että kansa yksimielisesti liittyi sen tunnustukseen. Tämän tunnustuksen piti olla elävä voima ihmisten sydämissä. Mutta valitettavasti se ei monestikaan sitä ollut.

Kuollutta, ulkonaisiin sääntöihin jähmettynyttä puhdasoppisuutta vastaan nousi näinä aikoina *herännäisyys eli pietismi*. Tämä Saksasta saa-

punut hengellinen suunta ei tyytynyt tyhjiin kristillisen elämän ulkomuotoihin, vaan vaati tosikristillistä elämää. Mutta kun pietismi alkoi vaikuttaa laajemmassa määrässä ja maallikko-piireissä, niin alettiin pelätä senkin tuottavan häiriötä perinnäiselle kirkolliselle järjestykselle. Sellaisista syistä joutui Suomen "varhaisemman herännäisyyden" etevin edustaja Pudasjärven kirkkoherra *Juhana Wegelius vanhempi* vainon alaiseksi ja menetti v. 1691 virkansa, mutta sai sen kuninkaalta takaisin ja vaikutti siunausta tuottavasti Tyrvään kirkkoherrana, jossa virassa hän yleisesti rakastettuna ja kunnioitettuna kuoli v. 1725.

11. Ruotsin mahtavuuden loppu.

Ruotsi menetti suurvalta-asemansa *suuren pohjan sodan* kautta (1700—1721), joka sai alkunsa, kun Venäjä, Puola ja Tanska liittoutuivat valloittaakseen takaisin aikaisemmin Ruotsille menettämänsä alueet. Sota alkoi Ruotsille loistavilla enteillä. Sen hurjapää kuningas *Kaarle XII* löi tanskalaiset, voitti *Narvan tappelussa* v. 1700 8,000 suomalaisella ja ruotsalaisella 40,000-miehisen venäläisen armeijan, valloitti sitten koko Puolan, pani sen kuninkaan viralta ja asetti sen hallitusistuimelle mieluisensa miehen. Sitten hän kääntyi uudestaan venäläisiä vastaan aikoen tunkeutua Moskovaan. Mutta *Pultavan tappelussa* 28 p. kesäk. 1709 Venäjän tsaari *Pietari Suuri* voitti hänet perinpohjin. Se teki lopun Ruotsin mahtavuudesta. Pultavan

tappelun perästä Pietari Suuri valloitti Viron- ja Liivinmaan sekä Viipurin ja Käkisalmen v. 1710. V. 1714 oli koko Suomi, Kajaanin linnaa lukuunottamatta, joutunut venäläisten valtaan. Mainittu linna antautui vuonna 1716, ja v. 1717 se räjäytettiin ilmaan. Se aika (1713—1721), jonka nyt venäläisten valta Suomessa kesti, on kamalin aika, mikä paljon kärsineellä kansallamme on ollut kestettävänä. Se on tunnettu Suomen historiassa *ison vihan* nimellä. Kauhu, joka kulki venäläisten edellä, oli niin suuri, että kaikki, jotka suinkin pääsivät, pakenivat Ruotsin puolelle. Virkamiehet pakenivat virkapaikoiltaan, joten hallinnon eri haarain toiminta lakkasi. Yliopisto ja koulut suljettiin niiden opettajain paettua. Piispa ja osa pappejakin jätti niinikään paikkansa, joten jumalanpalveluksen pito kirkoissa monin paikoin lakkasi. Sitten teki vihollinen tehtävänsä. Monia kaupunkeja hävitettiin, kyliä ja kirkkoja poltettiin, ihmisiä kauhasti kiduttaen tapettiin ja laajoja seutuja muutettiin aivan autioiksi, etenkin Pohjanmaalla, jossa kansa asettui vastarintaa tekemään. Paljon vietiin myöskin väkeä vankina Venäjälle; monet taas, välttääkseen vihollisen julmuutta, pakenivat synkkiin metsiin piilemään. Henkinen sivistys rappeutui, puute ja kurjuus vallitsi ja kaikki järjestys oli hunningolla. Mutta sortumatta Jumalan avulla kesti Suomen kansa tämänkin vitsauksen.

Uudenkaupungin rauhassa v. 1721 antoi Ruotsi Venäjälle Inkerinmaan, Viron ja Liivinmaan sekä eteläosan Käkisalmen läänistä ja osan Vii-

purin läänistä ynnä Viipurin kaupungin. Venäjä peri sen suurvallan aseman, mikä Ruotsilla ennen oli ollut. Pietari suuren väsymätön toiminta, hänen käytännöllinen älynsä ja se ankaruus, jota hän käytti tarkoitustensa toteuttamisessa, johti sellaisiin tuloksiin.

12. Vapauden aika.

Kaarlo XII:n hyödyttömissä sodissa oli Ruotsi menettänyt mahtavan valtiollisen asemansa. Rajaton kuningasvalta, jonka Kaarlo XII oli perinyt isältään Kaarlo XI:ltä, katsottiin valtakunnan onnettomuuksien pääsyyksi, jonka vuoksi se Kaarlo XII:n kuoltua 1718 poistettiin. Mutta nyt mentiin taas liiallisuuteen, sillä kuninkaan valtaa supistettiin ylenmäärin ja hallituksen johto jätettiin kokonaan säädyille; joten Ruotsin hallitus oli vieläkin yksinvaltainen; mutta nyt tuo rajaton valta oli säätyjen käsissä, tai oikeastaan säätykokouksessa vallalla olevan puolueen.

Sitä aikaa Ruotsin ja Suomen historiassa, jonka kuluessa Kaarle XII:n kuoleman jälkeen vahvistettu hallitusmuoto oli voimassa, kutsutaan "vapauden ajaksi" siitä syystä, että kaikki valta oli valtiopäiville kokoontuneella neljällä säädyllä: aatelis-, pappis-, porvaris- ja talonpoikaissäädyllä. Kaikki, paitsi kuningas, iloitsivat alussa tästä vapaudesta.

Vapauden ajan kaksi ensimmäistä vuosikymmentä johti hallitusta *Arvid Horn*, suurin ja etevin valtiomies, minkä Suomi siihen asti oli synnyttänyt. Hornin ansio etupäässä oli vapaan

hallitusmuodon aikaansaaminen. Silloin tehtiin rauha kaikkien vihollisten kanssa, valtakunta voimistui jälleen, epäjärjestykset korjattiin, velat maksettiin, varallisuus palautui, ja Ruotsin valtakunnan parannettu laki vahvistettiin vuonna 1734.

Pian alkoi kuitenkin kuulua tyytymättömyyttä tähän Hornin rauhalliseen toimintaan. Horn ja hänen ystävänsä olivat muka unhottaneet Ruotsin kunnian, he olivat muka veltoja ja uneliaita, jonka vuoksi heitä sanottiin *yömyssyiksi*, josta puoluenimi *myssyt* johtuu; itseänsä nuo vastustajat kutsuivat *hatviksi*, koska he muka, tämä vapauden merkki päässä, olivat valmiit astumaan vihollista vastaan. Venäjä oli masennettava ja ennen menetetyt maat siltä takaisin otettavat. V. 1738 hatut pääsivät valtaan, ja hattujen puolue asetti omia miehiään hallitukseen. Mutta aivan pian Ruotsin ja Suomen kansa oppi kaipaamaan Hornin viisasta hallitusta. Venäjää vastaan v. 1741 aloitettu sota päättyi Suomen valloittukseen. Suomen historiassa on tämä venäläisvalta tunnettu nimellä *pikku viha*, sillä se on ikäänkuin edelliselle vainonajalle pienoinen uudistus. Kova oli tämäkin, mutta se kesti vain yhden vuoden, eivätkä venäläiset osottaneet siinä määrässä tylyyttä, raakuutta ja julmuutta kuin edellisellä kerralla. Venäläiset säästivät maata, sillä he aikoivat pitää sen omanaan. Mutta kun Ruotsin valtiopäivillä valittiin Venäjän keisarinan Elisabetin mielen mukainen uusi perintöruhtinas, antoi keisarinna takaisin suurimman osan

maata. Kun rauha tehtiin *Turussa v. 1743*, tuli Kymijoki Venäjän ja Ruotsin valtakunnan rajaksi.

Tämä sota paljasti Ruotsin sisällisen heikkouden, jonka syy oli löyhä hallitus. Puolueriidat valtiopäivillä yhä jatkuivat. Äänten osto, johon ulkovallatkin käyttivät varoja, pääsi vauhtiin, ja naapurivallat jo suunnittelivat Ruotsin jakamista. Silloin pelasti valtakunnan uhkaavasta perikadosta nuori kuningas Kustaa III kumoamalla tuon höllän hallitusmuodon v. 1772. Siihen päättyi "vapauden aika".

"Vapauden aika", jonka valtiollisessa elämässä tapahtui niin paljon erehdyksiä, oli huomattava, varsinkin Suomessa, runsaasta henkisen ja aineellisen viljelyksen edistyksestä.

13. Suomen eroaminen Ruotsista.

Aina siitä alkaen, kuin Suomen kansa esiintyy historiassa, on sen herruudesta ollut kiistoja ja taisteluja läntisen ja itäisen naapurin välillä. Suomi tuli liitetyksi Ruotsin yhteyteen ja sai siltä vapaan valtio- ja yhteiskuntalaitoksen, kristinuskon ja länsimaisen sivistyksen. Mutta Ruotsi oli vähäväkinen eikä voinut ylläpitää saavutmaansa suurvalta-asemaa sen jälkeen, kuin Venäjä oli oppinut tuntemaan oman voimansa ja sitä edukseen käyttämään. Venäjä alkaa pyrkiä yhä lännemmäksi, anastaen maa-alan toisensa perästä. Jo v. 1721 se sai Itämeren rantamat ja kaistaleen Suomestakin; v. 1743 lohkaistaan vielä kappale Kymijokeen asti. Oli selvää, että Suo-

messa Ruotsin valta ei ollut kestävä, sillä Venäjä halusi saada Pohjanlahdesta vankemman rajan Ruotsia vastaan. Venäjään yhdistyminen oli Suomen välttämätön kohtalo, mutta Suomen kansan onneksi sen täyttyminen viipyi kauemmin, kuin oli osattu toivoakaan, ja tapahtui semmoisen Venäjän hallitsijan aikana, joka ymmärsi antaa Suomelle tilaisuuden kansalliseen erikoiselämään. Keisari Aleksanteri I oli täyttävä Venäjän pyrkimyksen ulottaa rajansa Pohjanlahteen. Vasta noiden suurten tapahtumain yhteydessä, jotka liittyvät *Napoleon Bonaparten* toimiin, Suomenkin asia lopullisesti ratkaistiin.

Itsepintainen Ruotsin kuningas *Kustaa IV Aadolf* (1792—1809) ei millään ehdolla taipunut Napoleonin vaatimuksiin. Tämän uhkamielisen itsepäisyyden seuraukset tulivat Ruotsille turmiollisiksi. Venäjän keisari *Aleksanteri I*, tehtyään 1807 Tilsitissä rauhan ja samalla liiton Napoleonin kanssa, otti saattaakseen Ruotsin noudattamaan n. s. mannermaan sulkemissään-töä, jolla Napoleon tahtoi sulkea Englannin pois kaikesta kaupasta mannermaan kanssa. Jos Kustaa IV Aadolf ei taipuisi, oli hänet asevoimalla pakoitettava suostumaan, ja Aleksanteri I saisi siitä Suomen palkkioksi. Täten syntyi kuuluisa *Suomen sota vv. 1808—1809*.

Venäjän keisarista oli kuitenkin sodan alkaminen Ruotsia vastaan vastenmielistä, varsinkin kun hän oli Kustaa IV Aadolfin lanko. Hän kehoitti sen vuoksi tätä suostumaan Napoleonin vaatimuksiin. Mutta Ruotsin kuningas ei taipunut. Alussa vuotta 1808 keisari Aleksanteri I

lopullisesti päätti täyttää sopimuksensa Napoleonin kanssa ja sodalla pakottaa Ruotsin luopumaan Englannin liitosta.

Suomen valloitus näytti aluksi käyvän hyvin helposti. Suomen maa-armeija, jonka lukumäärä oli yhteensä 19,000, paitsi nostoväkeä, oli kyllä entistä paremmalla kannalla, mutta yksin liian pieni vihollista vastustamaan; ja Ruotsista ei lähetetty lisäjoukkoja, sillä sen koko sotavoima tarvittiin sodassa Tanskaa vastaan, joka oli ruvennut Ranskan liittolaiseksi.

Venäjän joukot hyökkäsivät kahdelta taholta rajan yli 21 p:nä helmikuuta v. 1808. Noin 16,000 miestä kulki kreivi *Buxhöwdenin* johdossa Kymijoen poikki, ja *Tutshkov* 8,000 miestä mukanaan tunkeutui Savoona. Suomen armeijan 7,000 miestä käsittävä pääjoukko peräytyi vastarintaa tehden Kymijoen seuduilta Hämeenlinnaan asti, ja 3,000 miehen vahvuinen Savon joukko Leppävirroille. Ratkaisevaan taisteluun ei kumpikaan armeija ryhtynyt. *Klercker*, jolla oli väliaikaisesti pääarmeijan ylipäällikkyyys, oli kyllä aikeissa koetella onnea Hämeenlinnan luona ja tehdä peräytymisestä lopun, mutta silloin saapui kuninkaan määräämä ylipäällikkö kreivi *Mauri Klingsporg*, joka komensi yhä peräytymään. Hän tahtoi noudattaa Tukholmassa laadittua puolustussuunnitelmaa, joka oli seuraava: Maasotaväen piti, sittenkuin kolmas osa siitä oli sijoitettu Viaporiin ja vielä lähempänä rajaa olevaan Svartholman merilinnoitukseen, hiljalleen peräytyä sisämaahan päin, pääjoukon Hämeenlinnan kautta Pohjanmaata kohti ja sivu-

osaston Savon kautta pohjoiseen. Kevään tultua piti sitten Ruotsista tuotaman lisäväkeä, joka oli Viaporin suojassa laskettava maihin Suomenlahden rannalla, ja sitten oli lounais- ja keski-Suomeen tunkeutunut Venäjän armeija pantava ahtaalle. Sitä oli ahdistettava yhtäikaa pohjoisesta ja etelästä, kunnes sen täytyisi antautua vangiksi. Semmoinen oli suunnitelma, ja se oli kylläkin hyvä. Mutta sen toteuttamisessa meneteltiin perin taitamattomasti.

Täyttä kahta kuukautta sodan alusta ei ollut kulunut, ennenkuin venäläiset, seuraten peräytyviä suomalaisia, olivat ilman mitään taistelua valloittaneet melkein koko Suomen. Kaukana Pohjois-Pohjanmaalla seisoivat nyt Suomen sotajoukot, ylimmät päälliköt: *Klingsporg*, *Klercker*, *J. A. Cronstedt*, *Adlercreutz*, *Döbeln* ja *Sandels* keskenään jotenkin huonossa sovussa ja erimielisinä siitä, kuinka "puolustussuunnitelma" oli edelleen toteutettava, alempi upseeristo ja miehistö palavasti haluten vihdoinkin käydä varsinaiseen taisteluun vihollista vastaan, jotta ainakin armeijan sotakunnia pelastuisi.

Tällä välin venäläinen 6,000 miehen suuruinen joukko, valloitettuaan Helsingin kaupungin, ryhtyi Viaporin piirittämään, vaikka yritys alusta pitäen näytti turhalta. Mutta mitä eivät aseet olisi aikaan saaneet, se onnistui toista tietä. Viaporin ylipäällikkö *Kaarle Olavi Cronstedt* oli tottumaton linnanpäällikkö, ja hänen upseeriensa joukossa oli sellaisia, jotka eivät tahtoneetkaan velvollisuuttaan täyttää, vaan olivat taipuvia antamaan ja kehoittivat Cronstedtiakin heittä-

mään puolustuksen, koska se muka oli hyödytöntä. Muutamat Viaporin upseerit niinikään olivat keskusteluissa venäläisten kanssa, jotka koettivat pelotella puolustajia; käytettiinpä rahaakin. Cronstedtille saatiin uskotelluksi, että Viaporia oli mahdoton kesään saakka puolustaa. Hän sen tähden suostui huhtikuun 6 p:nä vihollispäällikön ehdotukseen, että tehtäisiin aselepo ja että linnoitus heitettäisiin venäläisille, ellei apua Ruotsista tulisi ennen toukokuun 3 päivää. Apua ei tullut, ja Cronstedt lähti väkineen Viaporista. Maan puolustamisesta ei nyt enää ollut toiveita, mutta Pohjanmaalla jo alkaneet taistelut tuottivat Suomen sotajoukoille kunniaa ja vaikuttivat muutenkin suuresti seuraavan ajan oloihin. Suomalaiset saivat voittoja ja ajoivat venäläisiä eteläänpäin. Mutta sota sai taas toisen käänteen elokuun toisella puoliskolla, kun Venäjältä oli saapunut runsaasti lisäjoukkoja sekä uusi ylipäällikkö kreivi *Kamenski*. Monessa taistelussa koetettiin voimia nytkin peräydyttäissä, kunnes vihdoin suomalaiset kärsivät ratkaisevan tappion *Oravaisissa* syyskuun 14 p:nä. Peräytymistä täytyi taas jatkaa pohjoista kohden. Niin saavuttiin nälkää ja vilua kärsien marraskuussa *Ol-kijoelle* ja siellä Adlercreutz ja Kamenski tekivät marraskuun 19 p:nä sopimuksen, jonka mukaan Suomen armeijan tuli marssia Tornionjoen toiselle puolelle Länsipohjaan. Suomi oli joutunut venäläisten valtaan. *

Tämän perästä venäläiset talvella 1809 hyökkäsivät Ruotsiin. Koko valtakunta näytti nyt olevan hukassa. Mutta silloin ruotsalaiset erot-

tivat hallituksesta kykenemättömän Kustaa Aadolfin, ja valtaistuimelle nousi hänen setänsä *Kaarle XIII*. Samalla hyväksyttiin uusi vapaa-mielinen hallitusmuoto. Kaarle XIII teki *syyskuun 17 p:nä 1809 Haminassa* Venäjän kanssa rauhan. Tässä rauhanteossa antoi Ruotsi Venäjälle Suomen ja osan Länsipohjaa Tornion- ja Muonionjokiin asti.

14. Silmäys Suomen uusimpaan historiaan.

Aleksanteri I oli jalomielinen hallitsija, joka tahtoi tehdä voitetun kansan onnelliseksi. Hän liitti suomalaiset kiitollisuuden siteillä valtaansa, sillä hän havaitsi, että Venäjä saisi Suomen kansasta urhoollisen ja uskollisen etuvartijan pääkaupungilleen. Senvuoksi tuli hänestä lempeä voittaja, joka mieluummin tahtoi saavuttaa vapaan ja onnellisen kansan vilpittömän uskollisuuden kuin valloitetun kansan valheellisen alamaisuuden.

Heinäkuussa v. 1808 voitiin sodan loppupäätöstä pitää varmana. Suomalaiset sotilaat tosin juuri silloin tunkeutuivat kauvimmas etelään, mutta venäläisten suuret lisäjoukot olivat jo tulossa sotatantereelle, ja Englannin apu oli näyttäytynyt Ruotsille hyödyttömäksi, kun ei todelista maallenousuarmeijaa saatu Suomeen lähetyksi. Senpätähden antoi keisari jo kesällä 1808 määräyksen, että suomalaisten tuli valita säädyttäin jäseniä lähetyskuntaan, jonka tuli keisarin kanssa Suomen kansan puolesta neuvotella maan asioista. Mutta kun Pietariin saa-

vuttuansa tämä *lähetyskunta*, jonka esimiehenä oli entinen majuri *Kaarle Mannerheim*, oli huomauttanut keisarille, että se Suomen lakien mukaan ei voisi maata ja kansaa edustaa, saivat sen jäsenet toimekseen ainoastaan laatia ehdotuksia, miten sodan tuottamia vaurioita olisi autettava, jota vastoin perustuslakien mukaan kokoonkutsuttavat säädyt saisivat muista asioista päättää. 1 p:nä helmikuuta 1809 annettiin keisarillisella kirjeellä valtiopäiväkutsumus. Maaliskuun lopulla Suomen lailliset edustajat koontuivat *Porvoon valtiopäiville*. Valtiopäivät alkoivat maaliskuun 25 p:nä siten, että airut torvien soidessa julisti säätykokouksen alkaneeksi. Keisari saapui Porvooseen 27 p:nä. Varsinaisen valtiopäiväin avaus tapahtui maaliskuun 28 p:nä, jolloin kirkonmenojen jälkeen hallitsija valtiosalissa vartavasten laitetulta valtaistuimelta piti avauspuheen. Säätyjen puhemiehet kiittivät hallitsijaa valtiopäivien kokoonkutsumisesta sekä tervehtivät häntä ensi kertaa Suomen suuriruhtinaana. Kaikkein tärkein ja Suomen historiassa ikimuistettava oli kuitenkin seuraava, maaliskuun 29 päivä. Silloin keisari, kun jälleen oli kirkkoon kokoonnuttu, antoi hallitsijavakuutuksensa, jonka hän oli paria päivää aikaisemmin ranskaksi laadittuna allekirjoittanut ja jonka nyt Suomen kenraalikuvernööri Sprengtporten sai ruotsiksi käännettynä lukea julki. Vakuutuskirja, joka vakuutti ja vahvisti maan uskonnon ja perustuslait, jätettiin sitten säädyille, joiden puolesta maamarsalkka otti sen vastaan. Jälleen lausuivat puhemiehet kiitoksensa, jonka

jälkeen säädyt koko kansan puolesta vanhoivat uskollisuutta Aleksanteri I:lle. 19 p:nä heinäkuuta 1809 keisari itse lopetti Porvoon valtiopäivät. Valtaistuimelta hän silloin juhlallisesti uudisti antamansa lupauksen perustuslakien pyhänä pitämisestä ja julisti Suomen kansan "kansakuntien joukkoon korotetuksi". Hallitsijan ja säätyjen valoilla oli Suomelle näin vahvistettu valtiomuoto, joka Suomella oli ennen ollut osana Ruotsin valtakunnasta. Eivätkä yksin puheet ja vakuutukset osoittaneet, että tarkoitus oli luoda Suomelle sisäinen itsenäisyys ja valtiollinen olemus; maan olot tahdottiin myös joka suhteessa järjestää tätä asemaa vastaaviksi.

Porvoon valtiopäivien päätyttyä maan *hallinto* lopullisesti järjestettiin. *Suuriruhtinaan* rinnalla tuli olemaan valtiopäivät, joiden tärkeimpiä oikeuksia oli lainsäädäntö ja verojen määrääminen. Hallitsijan edustajana Suomessa tuli tästälähin olemaan *kenraalikuvernööri*, joka samalla oli hallitusneuvoston esimies ja Suomessa olevan sotaväen päällikkö. Hallitusneuvosto sai v. 1816 nimen *Keisarillinen Suomen Senaatti*. Sen sivulle asetettiin *prokuraattori*, jonka oli valvominen, että virkamiehet lakia noudattavat. Sitäpaitsi erityinen valtiosihteeri, myöhemmin nimeltään *ministeri-valtiosihteeri*, sai toimekseen esittää Suomen asioita hallitsijalle. Myöskin asetettiin monta ylempää virastoa ja Helsinki määrättiin v. 1812 Suomen vastaiseksi pääkaupungiksi.

Tähän uuteen valtioon kuului alkuansa ainoastaan Kymijoen länsipuolella oleva Suomi, mutta

v. 1811 joululahjaksi annettiin keisarillinen aset-
tus, joka palautti niin sanotun *Vanhan Suomen*
muun Suomen yhteyteen samojen lakien, hallin-
non ja yhteiskunnallisten oikeuksien alaiseksi,
joten Suomi lähes vuosisadan hajaannuksen pe-
rästä pääsi jälleen yhdeksi yhtymään. Tämäkin
toimenpide on selvä todistus Aleksanteri I:n ja-
lostä luonteesta sekä siitä luottamuksesta, mikä
hänellä alusta alkaen oli suomalaisiin.

Suomen asukasluku v. 1815 oli noin 1,100,000,
josta luvusta *Vanhan Suomen* osalle tuli noin
200,000.

Suomessa Aleksanteri I sai osakseen kansan
rakkautta, missä hyvänsä hän liikkui. Matkal-
laan Suomen sisäseuduissa v. 1819 hän oppi tar-
kemmin kuin ennen tuntemaan kansaa, joka run-
sain määrin osoitti hänelle rakkauttansa. Mutta
1814 jälkeen Europassa alkanut taantumus ulotti
vaikutuksensa Suomeenkin. Suomen säätyjä ei
Aleksanteri I enää v. 1809 jälkeen kutsunut ko-
koon, ja Turun yliopistossa ryhdyttiin ankaroi-
hin keinoihin vapaamielisten aatteiden leviämi-
sen estämiseksi yliopiston nuorisossa.

Aleksanteri I:n veljen seuraajan *Nikolai*
I:n aikana (1825—1855) noudatettiin Suomen
hallituksessa samanlaatuisia periaatteita kuin
Aleksanteri I:n hallituksen lopulla. Tämän kaut-
ta pysähtyi kehitys semmoisissa asioissa, joiden
käsittelymiseen säätyjen myötävaikutus oli vält-
tämätön. Säätyjä ei kutsuttu kokoon kertaa-
kaan hänen hallitusaikanaan; v. 1829 määrättiin
sensuuri kirjoille ja sanomalehdille, ja myöhem-
min tuli valvonta vielä ankarammaksi. *Vihdoin*

v. 1850 kiellettiin painattamasta suomenkielellä muullaista kirjallisuutta kuin uskontoa ja taloudellisia asioita käsittelevää. Hallitus oli kylä sääntöllinen, ja virkamiehet tekivät tehtävänsä, mutta heidän toimistaan ei julkisuudessa saatu mitään maininta, eikä niistä mitään tiedettykään.

Kesken suurta "itämaista sotaa", joka v. 1853 oli syttynyt Venäjän ja Turkin välillä ja johon länsivallat Turkin liittolaisina pian sekaantuivat, kuoli 2 p:nä maaliskuuta 1855 vastoinkäymisten murtamana Venäjän ja Suomen mahtava hallitsija Nikolai I. Häntä seurasi hallituksessa hänen poikansa *Aleksanteri II* (1855—1881); ja maaliskuussa 1856 allekirjoitettiin Pariisissa rauhansopimus, jossa Venäjä suostui olemaan sekaantumatta Turkin sisällisiin asioihin. Aleksanteri II alottaa uuden edistysajan sekä Venäjän että Suomen historiassa.

Kesällä v. 1863 julaistiin keisarillisen kutsusukkirje Suomen säädyille kokoontua valtiopäiville Helsinkiin samana vuonna syyskuun puolivälissä. Keisari saapui valtiopäivien avaukseen Helsinkiin ja piti 18 p:nä syyskuuta säädyille tervehdyspuheen. Seuraavilla valtiopäivillä v. 1867 valmistettiin uusi valtiopäiväjärjestys, joka hyväksyttiin v. 1869. Siinä määrättiin, että säädyt olivat kokoonkutsuttavat joka viides vuosi, mikä väliaika *Aleksanteri III:n* aikana (1881—1894) lyhennettiin kolmeksi vuodeksi. Nykyinen keisari *Nikolai II* taas tuon väliajan sääsi neljäksi vuodeksi.

Suomen johtavat miehet olivat kansamme historian tärkeimmässä käännekohtassa, Suo-

men sodan ja Porvoon valtiopäivien aikana, osoittaneet jaloa isänmaallista harrastusta ja melkoista valtioviisautta, eivätkä he seuraavana-kaan aikana laimenneet Suomen etujen valvo- misessa. Mutta Suomen kansan valtavalta enem- mistöltä, myöskin suurimmalta osalta sivistynyttä yläluokkaa, puuttui siihen aikaan kansallisten asiain lakkaamatonta harrastusta, joka tekee kansakunnan nopean henkisen edistymisen mah- dolliseksi tukalimpinakin aikoina.

Suomi oli ulkonaisesti korotettu kansakuntien joukkoon, mutta se tarvitsi *kansallista herätystä*.

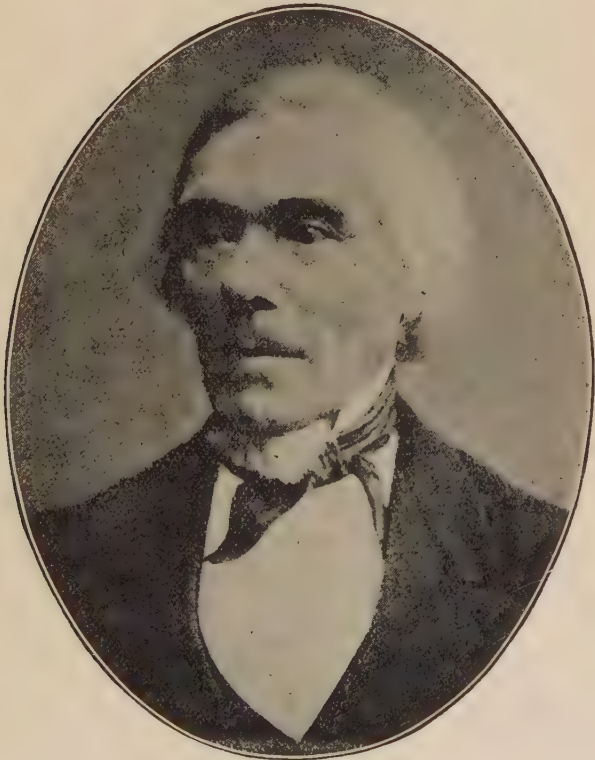
Henkisen elämän keskustana oli yliopisto ollut perustamisestaan asti ja erityisesti niinä aikoi- na, jotka seurasivat Suomen eroa Ruotsista. Tu- run yliopiston keskuudessa *Henrik Gabriel Porthanin* (1739—1804) alottama isänmaallinen suunta oli Aleksanteri I:n aikana entistä sel- vempänä astunut esiin. *Aadolf Iivar Arvidson* oli 1820-luvulla lausunut, että meidän täytyy olla suomalaisia ja perustaa omintakeinen olemuk- semme kansallisen kielen ja historian pohjalle. Muuttunut valtiollinen asema teki kansalliset harrastukset luonnollisiksi. Nuo jo julki lausu- tut aatteet suomenkielen ja kansallisuuden ko- hottamisesta jäivät itämään muutamain mieleen, odottaen toteutumiselleen suotuisampia aikoja. Niiden tyyssijaksi tuli vähän myöhemmin, yli- opiston siirryttyä Helsinkiin 1828, eräs nuorten yliopistomiesten seura, n. s. *lauantaiseura*, jonka jäseniä olivat Runeberg, Lönnrot, Nervander ja Snellman. Tämän seuran keskuudesta lähti eh-

dotus *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran* perustamisesta, mikä ehdotus toteutui v. 1831.

Suomenkielinen kirjallisuus, jonka kehitystä varten Suomalaisen Kirjallisuuden Seura oli perustettu, sai vakavan pohjan suomalaisten kansanrunojen kokoamisesta ja julkaisemisesta. *Elias Lönnrot* (1802—1884) kirjoitti Suomen Karjalan itäisimmistä pitäjistä ja Venäjän Karjalasta muistiin suuren kansallisrunoelmamme *Kalevalan*, joka ilmestyi talvella 1835. Tämä n. s. "Vanha Kalevala" vuodelta 1835 ei kuitenkaan ole se muoto tuota suurta eeposta, joka Suomen nykyiselle sukupolvelle on tuttu ja rakas ja joka käännöksinä on levinnyt ympäri maailman. Se on nykyään melkein jäänyt unhoon "uuden" ilmestyttyä v. 1849. Tehtyään muutamia matkoja, varsinkin Ilomantsiin, oli Lönnrot saanut lyyrillisen runovarastonsa niin suureksi, että hän päätti julaista sen, ja vuonna 1840 ilmestyi *Kanteletar* (muinaissuomalaisten laulurunot). Seuraavan vuosikymmenen alkupuolella teki Lönnrot matkoja enimmäkseen sanakirjan tähden. Aina hän kuitenkin aherteli kansanmuistelmienkin ääressä. Vuonna 1842 ilmestyi "*Suomen kansan Sananlaskuja*" (yli 7,000) ja v. 1844 "*Suomen kansan Arvoituksia*". Viimeksi ilmestyivät *Loitsurunot* v. 1880.

Ruotsinkielinen runous vaurastui melkoisen kukoistavaksi. *Juhana Ludvig Runebergin* (1804—1877) runoelmissa esiintyvät isänmaa, sen luonto, kansan elämä ja omituiset olot ennen aavistamattomassa kauneudessa. "*Vänrikki Stoolin tarinoissa*" hän kuvaili Suomen armei-

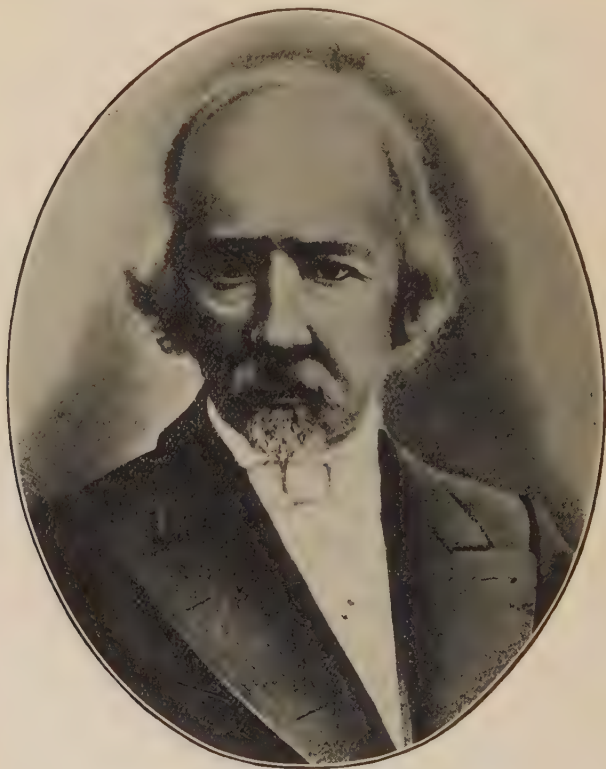
jan voittoja ja vastoinikäymisiä v. 1808. *Sakari Topelius* saavutti mainetta laulurunoillaan, novelleillaan ja kertomuksillaan lapsille. V. 1847

ELIAS LÖNNROT.

hän julkaisi ensimmäisen satukirjansa; sitten ilmestyi kirja toisensa jälkeen. Kaikille Suomen ja Ruotsin lapsille tuli näiden kautta tutuksi

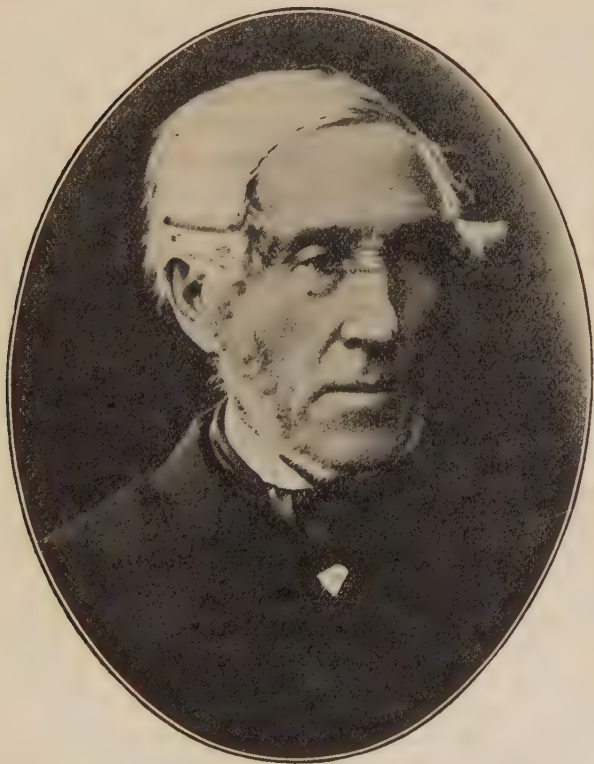
setä Topelius. Vuonna 1856 hän julkaisi "Luonnonkirjan" ja v. 1875 "Maammekirjan". Näillä hän köyhimpiinkin koteihin kylvi ajatuksiansa

SAKARI TOPELIUS.

Jumalasta ja isänmaasta. "Lukemisia lapsille" nimisten kirjojensa kautta Topelius tuli opettajaksi tuhansille pienokaisille, jotka näin sadun

muodossa oppivat tajuamaan suuria ja jaloja asioita, ja Topeliuksen kautta tuli heistäkin Suomen tulevaisuuden satureita.

JUHANA VILHELM SNELLMAN.

Suomalaisen kansallistunnon varsinainen henkiinherättäjä oli *Juhana Vilhelm Snellman* (1806—1881), kotoisin Pohjanmaalta. Perusta-

massaan *Saima-lehdessä*, josta Suomi ensi kerran sai varsinaisen yhteiskuntakysymyksiä pohdittavan äänenkannattajan, hän Kuopion yläalkeiskoulun rehtorina ryhtyi vv. 1844—1846 pontevalla tavalla osottamaan, että suomalainen kansallistunto oli Suomen kansalle elämän ehto. Niinpä eräässä kirjoituksessa valitettiin sitä vähäistä harrastusta, jota yleisö osotti kotimaiselle kirjallisuudelle. Niinkuin yksityisen ihmisen sivistyksen, ansaitakseen tämän nimen, tulee olla itsenäisesti käsitetty, niin ei kokonaisen kansankaan sivistys saa olla ulkomaista lainaa, vaan sillä tulee olla omintakeinen, kansallishengestä johtuva muotonsa. Siihen kuuluu, että se käyttää kansan omaa kieltä, sillä kielessä kansa ilmaisee ajatustapansa. Mutta Suomen sivistynyt säätyluokka oli kielensä kautta vieras oman kansansa enemmistölle, jonka tähden sen sivistyskään ei ollut kansallisella pohjalla; suomenkieli oli siis korotettava sivistys- ja opetuskieleksi. Yliopiston opettajana ja valtiomiehenä Snellman sittemmin yhä ajoi tätä samaa perusajatustansa, joka herättävänä ja elähyttävänä nyt alkoi vallata Suomen kansan. V. 1856 sai Snellman professorinviran yliopistossa, ja 21 p:nä maaliskuuta v. 1863 tapahtui hänen senaattorinimityksensä. Näin siis Snellman oli kutsuttu hallitusmiehenä vaikuttamaan kansansa hyväksi, jollaista toimintaa hän jo tieteelliseltä kannalta piti siveellisyyden korkeimpana toteuttamisena elämässä. Snellmanin myötävaikutuksella antoi keisari Aleksanteri II Suomessa käydessään *kieliasetuksen* 1 p:nä elokuuta v.

1863, jonka asetuksen mukaan suomenkieli oli 20 vuoden kuluessa saatettava tasa-arvoiseksi ruotsinkielen kanssa kaikessa, mikä välittömästi koski maan varsinaista suomalaista väestöä.

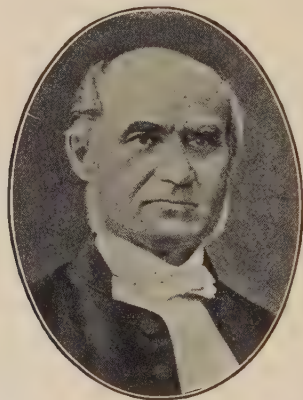
Kansallishengen heräämistä suuresti edisti uskonnollinen herätys 19:nnellä vuosisadalla. Kansan syvistä kerroksista virtasi uskonnollisen herätyksen kautta voima, jota kirkko, kansa ja äsken muodostunut Suomen valtio kipeästi kaipasivat. Maallisen ja kirkollisen esivallan taholta herännäisyysliikkeitä kohdanneet vainotkaan eivät voineet sen leviämistä ehkäistä.

Lounais-Suomen uskonnollinen herätys 19:nnen vuosisadan alussa liittyi välittömästi siihen uskonnolliseen herätysliikkeeseen, joka 18:nnen vuosisadan loppupuolella liikkui lounais- ja etelä-Suomessa. Suomen sisäosa oli kuitenkin jäänyt tästä omituisesta uskonnollisesta liikkeestä osattomaksi. Silloin samantapainen hengellinen liike yht'äkkiä ilmaantui Pohjois-Savossa ja levisi laajalle. Savon herännäisyysliikkeen johtajina olivat maallikot, joista *Paavo Ruotsalainen* (1777—1852) oli etevin. Laajalle levisi myös Karjalan herännäisyysliike, jonka kannattajia kutsuttiin "rukoilevaisiksi". Karjalan herännäisyysliikkeen johtaja oli Henrik Renqvist, joka kuoli Sortavalan kappalaisena 1866. Renqvistin vaikutus ulottui lounais-Suomeen asti. Pohjanmaalla herännäisyysliike niinkään levisi. Siellä tämän liikkeen johtajat olivat kaikki pappeja, kun sitävastoin johto Savossa oli kokonaan heränneiden maallikkojen käsissä.

Fredrik Gabriel Hedbergin kautta, joka kuoli

Kemiön kirkkoherrana 1893, tapahtui herännäisyysliikkeessä itsessään hajaannus, ja siten syntyi *evankelinen liike*.

Laestadiolaisuus, joka 1870-luvulla kulovalkean nopeudella levisi Suomessa, tuli Ruotsin Lapista. Tämä liike sai nimensä sen perustajasta Lauri Leevi Laestadiuksesta, joka kuoli 1861 Ruotsin pohjoisimman seurakunnan Karesuannon kirk-

UUNO CYGNAEUS.

koherrana. Laestadiolaisuus on levinnyt pääasiallisesti kansan alimpien kerrosten keskuudessa.

Suomi on viime vuosikymmenien aikana suuresti edistynyt sekä henkisellä että aineellisella alalla. Nykyään voimassa olevan Suomen kansakoululaitoksen suunnitteli ja pani toimeen vuodesta 1862 alkaen *Uno Cygnaeus*; oppilaitoksia on yhä uusia perustettu, sekä korkeampia että

kansakouluja ja kansanopistoja, joiden kautta oppi ja valistus on levinnyt laajalle kansaankin; kirjallisuus on kasvanut vuosi vuodelta, varsinkin suomenkielinen on suuresti lisääntynyt. Teollisuuden ja kaupan kautta on maan varallisuus melkoisesti lisääntynyt, ja parannettujen kulku-
neuvojen, varsinkin rautateiden kautta ovat maan eri seudut tulleet entistä läheisempään yhteyteen toistensa kanssa, jota paitsi ulkomaan kauppa on samassa vilkastunut. Maanviljelys, joka yhä vieläkin on Suomen pääelinkeino, on uusien viljelystapojen käytäntöön tultua edistynyt, samoin karjanhoito, johon etenkin suurten katovuosien jälkeen 1860-luvun lopulla alettiin kiinnittää entistä suurempaa huomiota. Suomen väkiluku v. 1910 oli noin 3,100,000.

Vuonna 1899 tuli kovien koettelemusten aika. Kun kenraali *Bobrikov* v. 1898 oli tullut Suomen kenraalikuvernööriksi, annettiin vuonna 1899 tuo kuuluisa *helmikuun manifesti*, jonka kautta Suomen säätyjen valtapiiristä erotettiin sellaiset Suomen asiat, joilla oli yleisvaltakunnallinen luonne; tämä valtakunnan laeista annettu julistuskirja, joka oli Suomen kansan koko valtiollista oikeutta vastaan kohotettu miekka, ei kuitenkaan toistaiseksi tullut käytäntöön. Mutta laitton asevelvollisuuslaki ja Suomen sotajoukkojen hajotus v. 1901, venäjänkielen julistaminen senaatin ja ylimpien hallintovirastojen virkakieleksi ja sen tekeminen koulujen pääaineeksi, tähtäsivät syvemmälle: Suomen nuoriso oli lopullisesti venäläistytettävä. Ne lukuisat väkivallanteot, joista kenraalikuvernööri Bobrikovin halli-

tus, n. s. "routavuodet" tulivat kuuluisiksi, kävivät samaan suuntaan.

Kun sitten Venäjän *suurlakko* lokakuulla 1905 sai siellä suuren muutoksen aikaan ja liikettä oli Suomessa jäljitelty, saatiin Suomessakin asiat äkillisesti kääntymään. Hallitsija suostui laillisen järjestyksen palauttamiseen, antaen lisäksi käskyn väliaikaisten valtiopäivien pitämisestä muun muassa uuden valtiopäiväjärjestyksen aikaansaamiseksi.

Viimeiset säätyvaltiopäivät, joilla tärkeimpänä keskusteluaineena oli uusi valtiopäiväjärjestys, kokoontuivat 20 p:nä joulukuuta 1905 ja päättyivät 18 p:nä syyskuuta 1906, täsmälleen 43 vuotta siitä päivästä, jolloin Aleksanteri II oli avannut valtiopäivät v. 1863. *Uusi valtiopäiväjärjestys* sai hallitsijan vahvistuksen 20 p:nä heinäkuuta 1906.

Suurlakon aikana oli jo sovittu lain tärkeimmistä perusteista: yleisillä ja yhtäläisillä vaaleilla, joihin sekä miehet että naiset saivat ottaa osaa, oli yksikamarinen eduskunta kokoonpantava. Edustajaluvuksi määrättiin 200, ja 24 vuotta täyttäneet tulivat vaalioikeutetuiksi ja vaalikelpoisiksi. Europassa ei ole toista vaalijärjestystä, joka myöntäisi kansalaisille vaalioikeuden ja vaalikelpoisuuden niin laajassa määrässä kuin Suomen nykyinen valtiopäiväjärjestys. Siksi vähän on Suomen eduskunta uuden valtiopäiväjärjestyksen nojalla saanut aikaan, ettei historia vielä voi siitä ja sen toimintakyvystä lausua paljon.

Se ankara valtiollinen pula, johon Suomi viime vuosina on joutunut kansaamme ja sen oikeuksia vastaan Venäjällä nousseen vihan tähden, on ollut yhtenä esteenä, joka suuressa määrässä selittää, miksi uusi eduskunta ei ole laisinkaan toteuttanut siihen pantuja toiveita.

Suomen kansan edistyksestä emme kuitenkaan epäile; sillä Jumala, joka jo kaukaisessa muinaisuudessa johti kansamme eri heimot tuhansien järvien maahan, johtaa vieläkin kansamme vaihteita.

V. Silmäys suomalaiseen kirjallisuuteen.

Kirjoitti J. A. KÄRKKÄINEN.

Johdanto.

Kansan kansallisen sivistyselämän kenties huomattavin ilmiö ja väline on sen omakielinen kirjallisuus. Kirjallisuutensa välityksellä kansa oppii tuntemaan itsensä, saa tietää, mitä sen omassa keskuudessa on ja tapahtuu; kirjallisuutensa kautta se saa sivistysvaikutuksia muualta maailmasta, ja kirjallisuutensa kautta se tekee itsensä muille kansoille tunnetuksi, täten astuen ihmiskunnan suuren kulttuuriperheen jäseneksi.

1. Valmistava aika.

Suomenkielisen kirjallisuuden synty on uskonpuhdistusliikkeen ansio. *Mikael Agricola*, joka *aapisellaan* (n. v. 1542), *rukouskirjallaan*, *uudella testamentillaan* (1548) ja muilla kirjoillaan pani sille alun, ryhtyi tähän työhön luterilaisen opin levittämisen innosta. Kirkon taholta sai näin suomalainen kirjallisuus alkunsa, ja papit olivat sen melkein yksinomaisia viljelijöitä koko Ruotsin vallan ajan. Siitä seurasi, että sen tämänaikaiset tuotteet olivat enimmäkseen uskonnollisia

kirjoja: virsikirjoja, saarnakirjoja y. m. V. 1642 ilmestyi koko *raamattu* suomenkielellä. Maallisen kirjallisuuden tuotteina ilmestyi muutamia tilapäisiä ja historiallisia runoja sekä "yhteisen kansan" opiksi toimitettuja kirjasia. Lisäksi on mainittava innokkaan suomalaisuuden harrastajan *Taneli Jusleniuksen* toimittama ensimmäinen suomenkielen *sanakirja* (1745). Tieteellinen kirjallisuus pukeutui latinan- tai ruotsinkieliseen asuun.

Kun sitten Suomi v. 1809 oli joutunut Venäjän yhteyteen ja tullut kansakuntien joukkoon korotetuksi, alettiin avarakatseisimpien henkilöiden taholta tajuta, ettei Suomi voisi kansakuntana säilyä muuten, kuin että kansan enemmistön kieli kehitettäisiin ja kohotettaisiin sivistys- ja virkakieleksi. Siihen suuntaan ryhdytään työtä tekemään. Suomen eri murteita ja sen sukukieliä tutkitaan, kielioppeja ja sanakirjoja kirjoitetaan, kansanrunoja kerätään, uusia "sivistyssanoja" seipitetään ja oikeinkirjoitusta parannetaan. Täten koetetaan suomenkieli muokata kelvolliseksi korkeamman sivistyksen välineeksi. Samaan aikaan toiset, kuten *Jaakko Juteini* (1781—1855) ja *Kaarle Aksel Gottlund* (1796—1875), ryhtyvät rohkeasti kirjoittamaan suomenkielellä sivistyneellekin lukijakunnalle, koettaen siihen lietsoa rakkautta suomenkieleen. Juteinin monilukuisista runoista ovat muutamat, kuten *Arvon mekin ansaitsemme* ja *Älä itke äitini*, vieläkin suosittuja kansan kesken. Gottlundin huomattavin kirjateos oli *Otava* (kaksi osaa 1831 ja 1832).

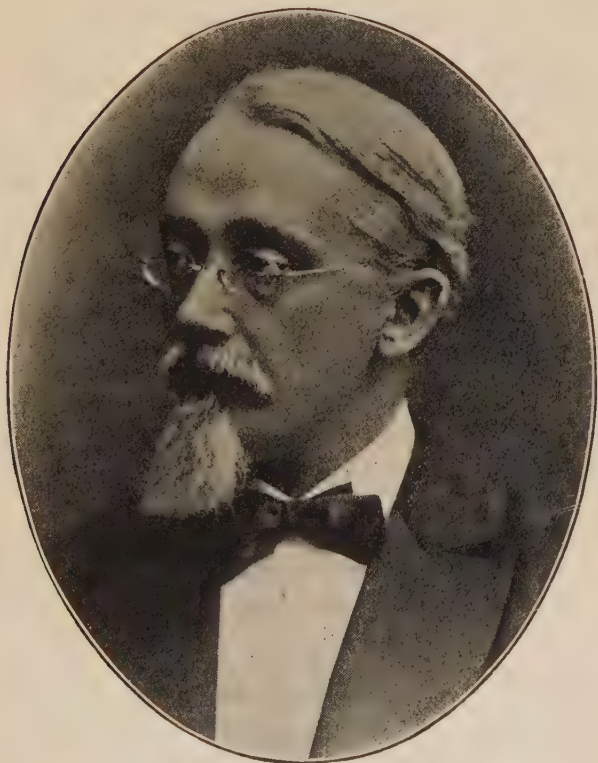
Suomenkielen ja suomalaisen kirjallisuuden

linen asetus suomenkielen kohottamisesta tasavarvoon ruotsinkielen kanssa v. 1863 julkaistiin, kun suomalaisia oppikouluja ryhdyttiin perustelemaan ja Suomen kansakoululaitos luotiin, alkoi suomalaisen kirjallisuuden virkeä kasvuaika. Nyt alkoi suomenkielellä ilmestyä tuotteita, joilla on korkeampaa, puhtaasti kirjallistakin arvoa.

Ensi aluksi oli Lönnrotin rinnalla etualalla kolme yliopistomiestä: *August Ahlqvist* (1826—1889), *Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen* (1830—1903) ja *Julius Krohn* 1835—1888). Kaikki nämä olivat eteviä tiedemiehiä. Ahlqvist jatkoi nerokkaan *Matias Aleksanteri Castrenin* (1813—1852) suurta työtä suomen ja sen monien sukulien uuttena tutkijana. Runoilijana oli hän tunnettu nimellä *A. Oksanen*. Oksasta voidaan pitää ensimmäisenä varsinaisena suomalaisena taidrunoilijana. Hänen runokokoelmissaan *Säkeniä* (vv. 1860 ja 1868) sai suomalainen laulu entistä ”korkeamman kaiun”. Oksasen runoista henkii vastaan syvä, miehekäs tunne, ja niiden taiteellinen muoto osotti, että suomenkieli voi mukautua uudenaikaisiinkin runomuotoihin.

Yrjö-Koskinen taas oli etevä historioitsija ja valtiomies. Teoksillaan *Nuijasota*, *Tiedot Suomen suvun ominaisuudesta*, *Suomen kansan historia* y. m. hän loi valoa kansansa vaiheisiin ja siten rikastutti Suomen kansalliskirjallisuutta. Valtiomiehenä (sanomalehtikirjailijana, valtiopäivämiehenä ja vihdoin senaattorina) hän jyrkästi ja horjumatta ajoi Snellmanin vaikutuksesta omaksumiansa aatteita suomenkielen ja

suomenkielisen kansan korottamisesta valtasi-
jalle Suomessa. Snellmanin jälkeen hän oli suo-
malaisuuden liikkeen tunnustettu johtaja. Yrjö-

Y. S. YRJÖ-KOSKINEN.

Koskisen kaunokirjallinen tuotanto supistui vä-
hään. Mainittakoon historiallinen novelli *Poh-
janpiltti* ynnä Pohjanmaan luonnon ja kansan

linen asetus suomenkielen kohottamisesta tasa-arvoon ruotsinkielen kanssa v. 1863 julkaistiin, kun suomalaisia oppikouluja ryhdyttiin perustelemaan ja Suomen kansakoululaitos luotiin, alkoi suomalaisen kirjallisuuden virkeä kasvuaika. Nyt alkoi suomenkielellä ilmestyä tuotteita, joilla on korkeampaa, puhtaasti kirjallistakin arvoa.

Ensi aluksi oli Lönnrotin rinnalla etualalla kolme yliopistomiestä: *August Ahlqvist* (1826—1889), *Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen* (1830—1903) ja *Julius Krohn* 1835—1888). Kaikki nämä olivat eteviä tiedemiehiä. Ahlqvist jatkoi nerokkaan *Matias Aleksanteri Castrenin* (1813—1852) suurta työtä suomen ja sen monien suokielien uutterana tutkijana. Runoilijana oli hän tunnettu nimellä *A. Oksanen*. Oksasta voidaan pitää ensimmäisenä varsinaisena suomalaisena taidrunoilijana. Hänen runokokoelmissaan *Säkeniä* (vv. 1860 ja 1868) sai suomalainen laulu entistä "korkeamman kaiun". Oksasen runoista henkii vastaan syvä, miehekäs tunne, ja niiden taiteellinen muoto osotti, että suomenkieli voi mukautua uudenaikaisiinkin runomuotoihin.

Yrjö-Koskinen taas oli etevä historioitsija ja valtiomies. Teoksillaan *Nuijasota*, *Tiedot Suomen suvun ominaisuudesta*, *Suomen kansan historia* y. m. hän loi valoa kansansa vaiheisiin ja siten rikastutti Suomen kansalliskirjallisuutta. Valtiomiehenä (sanomalehtikirjailijana, valtiopäivämiehenä ja vihdoin senaattorina) hän jyrkästi ja horjumatta ajoi Snellmanin vaikutuksesta omaksumiansa aatteita suomenkielen ja

suomenkielisen kansan korottamisesta valtasi-
jalle Suomessa. Snellmanin jälkeen hän oli suo-
malaisuuden liikkeen tunnustettu johtaja. Yrjö-

Y. S. YRJÖ-KOSKINEN.

Koskisen kaunokirjallinen tuotanto supistui vä-
hään. Mainittakoon historiallinen novelli *Poh-
janpiltti* ynnä Pohjanmaan luonnon ja kansan

kiitosta soiva runo *Milloin Pohjolan nähdä saan* sekä melkein kansanlauluksi muuttunut hilpeä, mutta samalla isänmaallisen istetietoinen *Suomeni salossa* ("Honkain keskellä").

Krohnin tieteellinen toiminta kohdistui pääasiallisesti Suomen kirjallisuuden historian ja kansanrunouden tutkimiseen, ja jälkimäisellä alalla hän on n. s. maantieteellis-historiallisen menettelytavan keksijänä hiihtänyt latuja, joita kansanrunouden tutkimuksessa on alettu muualakin maailmassa nykyään kulkea. Runoilijana nimellä *Suonio* hän Oksasen rinnalla taivutteli suomenkieltä uudenaikaisempiin, taiteellisempiin runomuotoihin. Suonion runoissa vallitsee harras tunne, lämmin, ihanteellinen ja isänmaallinen henki. Ne ovat ilmestyneet kokoelmassa *Suonion kootut Runoelmat ja Kertoelmat*, mikä sisältää myöskin kuutamohämyiset, runolliset pikku kertomukset *Kuun tarinoita* ynnä 4 pitempää novellia.

Näiltä kolmelta mainitulta suomalaisuuden työntekijältä vei tieteellinen työskentely, virkatoimet ja yhteiskunnalliset harrastukset ajan niin tarkoin, että heidän runottarien palveluksessa puuhaamisensa oli pikemmin vain joutohetkien huvi. Mutta heidän rinnalleen astuu suomalaisen kirjallisuuden vainiolle mies, jota vain harvat aikalaisensa ymmärsivät, mutta jonka jälkimaailma on tunnustanut etevimmäksi ja alkuperäisimmäksi kirjailijaneroksi, mikä koskaan on suomenkielellä kirjoittanut. Se mies oli *Aleksis Kivi* (Stenvall). Hän syntyi köyhän räätälin poikana 10 p:nä lokak. 1834 Palojoen

kylässä Nurmijärvellä, pääsi köyhyyttä ja sairautta vastaan kamppailtuaan ylioppilaaksi v. 1857 ja pitemmälle lukujaan jatkamatta vähän yli 10-vuotisen kirjailijatoiminnan jälkeen puutteen, yksinäisyyden ja arvostelujen tylyyden murtamana tuli mielipuoleksi ja kuoli vaivais-hoitolaisena 31 p:nä jouluk. 1872 veljensä luona Tuusulassa. — Kivi ei ollut mitään muuta kuin kaunokirjailija, mutta se hän olikin Jumalan armosta. Mistään vanhoista taideteorioista ei hän välittänyt, hän kirjoitti synnynnäisen luomisvaistonsa nojassa. Siten hän vapautti suomalaisen kirjallisuuden ruotsalaisten mallien orjallisuudesta seuraamisesta, laski sille omaperäisen pohjan, viittoi sille uudet urat. Kiven teoksista mainittakoon jylhä Kalevala-aiheinen murhenäytelmä *Kullervo* (1859), mestarilliset huvinäytelmät *Nummisuutarit* (1864) ja *Kihlaus* (1866), runovihkonen *Kanervalä* (1866), murhenäytelmä *Karkurit* (1867), ihana raamatunaiheinen pikku näytelmä *Lea* (1869) ja tuo verraton kansanelämä kuvaava romaani *Seitsemän veljestä* (1870), joka tuntuu yhtä tuoreelta ja mehevältä, lukipä sitä kuinka monta kertaa tahansa. Nummisuutarit ja Seitsemän veljestä ovat helmiä suomalaisessa kirjallisuudessa ja vetävät vertoja maailmankirjallisuuden merkkiteoksille. Niissä Kiven tavattoman tarkka huomiokyky, elävä mielikuvitus ja hänelle ominainen huumori esiintyvät täydessä loistossaan. Kiven vaikutus Suomen suorasanaiseen kirjallisuuteen voidaan verrata vain siihen vaikutukseen, mikä Kalevalalla on ollut sen runouteen.

Pietari Hannikaisen alkamaa suomalaisen novellin kirjoittamista jatkaa Kiven aikalainen, paljon suosittujen, kansansivistykseen suuresti vaikuttaneiden aikakauslehtien *Kyläkirjaston* ja *Kyläkirjaston Kuvalehden* perustaja ja toimittaja *Kaarle Jaakko Gummerus* (1840—1898). Hänen lukuisat puhdashenkiset, kätevästi sommitellut ja sujuvat, joskin taiteellista viimeistelyä vailla olevat novellinsa ja kertomuksensa saivat kansan kesken laajan lukijakunnan. Mainittakoon romaani *Ylhäiset ja Alhaiset*, novellikokoelmat *Alkuperäisiä suomalaisia uuteloita* I—III, *Vanhan pastorin muistelmia* ja *Haudankaivajan kertomuksia*. — Läheistä sukua Gummeruksen tuotteille ovat *Theodolinda Hahns-sonin* (synt. Limo'n 1838, toisissa naimisissa Yrjö-Koskisen kanssa) perin ihanteelliset, isänmaallishenkiset ja siveellistä opetusta tähtäävät novellit ja näytelmät. Parhaita ovat novellit *Haapakallio*, *Huutolaiset* ja *Martta*.

Miellyttävää lukemista ovat moniharrastuksisen, sujuvakielisen *Samuli S:n* eli *Kaarlo Kusta* *Samuli Suomalaisen* (1850—1907) monesti hauskaa, oikein räiskyvää huumoria sisältävät novellit ja näytelmät. Samuli S. oli myös erittäin ahkera ja etevä suorasaanaisten teosten suomentaja, kirjoitteli runoja lapsia varten ja elämänsä lopulla uskonnollisia mietelmiä sisältävän teoksen *Suljetuissa kammioissa*. — Herkän humoristisen kuvailijan ja kertoilijat lahjat omaa myöskin tarkkasilmäinen havaintojen tekijä *Pii* (Vilho Soini, synt. 1854). Hän, kuten Samuli S:kin, on ensimmäisen suomenkielisen alkeisopis-

ton (Jyväskylän) kasvatteja ja sen vuoksi kielenkäyttäjänä aikaisemmista kynämiehistä edellä. Tuotteita: kertoelmat *Suntion kosto* ja *Setän toivo*, sarja *Kirjavia kuvia pölkkyjen historiasta*, novellit *Erkki* ja *Kaarlo Tiira*.

Näiden edellä mainittujen riviin astuu Suomen kansankirjailijain (korkeampaa koulusivistystä saamattomien kirjailijain) patriarkka Ylivieskan lukkari *Pietari Päivärinta* (1827—1913), joka 50-vuotiaana jalkansa katkeamisen vuoksi jouduttuaan vuoteeseen päätti aikansa rätoksi ryhtyä kyhäämään kertomusta omasta elämästään. Kun hän tällä *Elämäni*-nimisellä kertomuksellaan sai Kansanvalistusseuran palkinnon, innostui hän jatkamaan kirjallisella uralla ja jätti jälkeensä pitkän jonon havainnollisia, vakavia, opettavaisia, usein epäkohtia vitsovia kertomuksia *Pohjanmaan kansanelämästä*. Useimmat niistä ilmestyivät sarjoissa *Elämäni havainnoita* ja *Minä ja muut*, eri kirjoina *Naimisen juoruja*, *Tintta-Jaakko*, *Torpan poika* y. m.

Aleksis Kiven perustaman huvinäytelmän jatkajista on mainittavin *Robert Kiljander* (synt. 1848). Kivi otti aiheensa maalaisten elämästä, Kiljander taas tuo näyttämölle Suomen pikku kaupunkien elämän. Niiden porvariston ja virkamiehistön piiristä hän löytää runsaasti koomillisia kohtauksia ja luonteita sekä kaikenlaisia hullunkurisuuksia. Sellaiset kappaleet kuin *Pukkisen pidot*, *Postikonttorissa*, *Pahassa pulassa*, *Amalia ystävämme*, *Mestarin nuuskarasia*, *Kumarrusmatka*, *Sanny Kortmanin koulu* y. m. ovat Suomessa iltamaohjelmien pääviehätyksiä.

Oksasen alkamaa uraa taiderunoilijana jatkoi Shakespearen teosten mestarillisena suomentajana tunnettu *Paavo Cajander* (1846—1913). Hänen miehekkäät voimakastunteiset runonsa ovat suomalaisen laulurunouden parhaita tuotteita. — Häntä paljon tuotteliaampi oli väsymätön laulaja *Juhana Henrik Erkkö* (1849—1906). Häneltä ilmestyi pitkä sarja etupäässä

J. H. ERKKÖ.

SAMULI SUOMALAINEN.

lyyrillisiä runotuotteita, joissa vallitsee puhdas, ihanteellinen ja valoisa henki. Aikaisemmat runot välittömässä luonnontuoreudessaan ovat sukua Kantelettaren lauluille. Myöhemmissä mietterunoissa, samoin kuin myös aaterunoissa, joissa Erkkö esiintyy kaikkien edistysharrastusten lipunkantajana on tuoreus ja välittömyys hiukan kärsinyt. Paitsi laulurunoilijana, esiintyi Erkkö myös näytelmäkirjoittajana sepittäen syvämielisen raamatunaiheisen näytelmärunoelman *Tie-*

täjän ja Kaleva-aiheiset runonäytelmät *Ainon*, *Kullervon* ja *Pohjolan häät*. — Unohtaa ei sovi etevän kielentutkijan ja kieliopintekijän *Arvi Jänneksen* (Genetz 1848—1915) runokokoelmaa *Muistoja ja toiveita ystäville jouluksi*, joka sisältää m. m. pontevia, kansallista intoa leimuvia isänmaallisia runoja, kuten *Herää Suomi*, *Karjala*, *Väinölän lapset* ja *Hakkapeliitta*.

Cajander, Erkki ja Jännes olivat kansallisen kevään toivorikkaita laulajia. Synkkä epätoivoinen pohjasävy on sensijaan Kiven kohtalotoverin *Kaarlo Kramsun* (1855—1895) jylhissä runoissa. Erittäin huomattavia ovat hänen runoistansa ne, joihin hän on ottanut aiheen Suomen historiasta, esim. myrkyllistä ivaa sisältävät balladit *Ilkka* ja *Jaakkima Berends* sekä *Hannu Krankka* ja *Taneli Luukkonen*, joissa iva on kätketty huumorin verhoon, ynnä perin järkyttävä *Santavuoren tappelu*.

3. Uudemman realismin aika.

Noin 1880-luvun puolivälistä alkaa ensin norjalaisen ja myöhemmin ranskalaisen kirjallisuuden vaikutuksesta suomalaisessa kirjallisuudessa päästä valtaan *realistinen* suunta, joka ottaa aiheensa ympäröivistä oloista ja pyrkii niitä esittämään sellaisenaan, kaunistelematta. Suorasanainen muoto sellaiseen esitykseen paraiten soveltuu, ja useimmat tähän aikaan uransa alkavat kirjailijat ovatkin proosan viljelijöitä. Kun ympäröivissä oloissa huomataan puutteita, johdutaan helposti tendensiin s. o. yhteiskunnallisten

epäkohtien paljastelemiseen tarkoituksessa saada ne poistetuiksi. Kirjailijain lukumäärä kasvaa tämän jälkeen niin suuresti, että tilamme sallii niistä mainita ainoastaan huomatuimmat.

Ikäänkuin siirtymäkohdan vanhasta romanttista suunnasta uuteen realistiseen, jolle tienviitojана oli Aleksis Kivi ja jota Päivärintakin tavallaan edusti, muodostaa mehevän kielitaiturin, värikylläisen luonnonkuvaajan ja tarkan kansankuvaajan *Juho Reijosen* (synt. 1855) tuotanto. Hänen monesti humoristiset novellinsa ja jutelmansa, joista useimmat sisältyvät niteeseen *Kertoelmia ja kuvauksia*, ovat tavallaan Juhani Ahon "Lastujen" edelläkävijöitä. — Huomattavamman sijan kuin Reijonen saavutti kumminkin yleisön tietoisuudessa kenties voimaperäisin suomalainen tendensikirjailija rva *Minna Canth* (s. Johnson, 1844—1897). Tendensi ei vielä ole silmiinpistävä hänen aikaisimmissa kansanelämää kuvaavissa hilpeissä ja vauhdikkaissa näytelmissään *Murtovarkaus* ja *Roinilan talossa*, mutta esiintyy perin räikeänä näytelmissä *Työmiehen vaimo* ja *Kovan onnen lapsia* ja hiukan hillitympänä näytelmissä *Papin perhe*, joka kuvailee vanhan ja nuoren sukupolven erilaisten katsantokantojen yhteentörmäystä ja sovintoa, sekä *Sylvi* ja *Anna Liisa*, joissa kuvaillaan murhatekoa ja sen erilaisia seurauksia rikoksellisen mielentilaan ja sovitukseen nähden. Räikeitä kuvauksia ovat myös novellit *Hanna*, *Köyhää kansaa*, *Salakari*, *Lain mukaan*, *Kauppa-Lopo* y. m. Jalo ihmisrakkaus ja harras myötätunto kaikkia köyhiä ja sorrettuja kohtaan lämmittää Minna Canthin

teoksia ja hälventää liiallisen tendensin häiritsevää vaikutusta.

Etevin elossa olevista ja ulkomaillakin tunnetuin suomalainen kaunokirjailija on *Juhani Aho* (synt. 1861) suuri kieli- ja tyylytaituri, verraton luonnokuvaaja ja etevä sielunelämän erittelijä, lukuisien nuorempien suorasanaisten kirjailijain esikuva ja mestari. Hänen teossarjansa on liian pitkä tässä kokonaisuudessaan luetella. Aikaisemmasta tuotannosta mainittakoon, myöhemmin miltei klassillisen arvon saanut, mehevä, humoristinen salolaiskuvaus *Rautatie*, tarkat sielunelämän kuvaukset *Papin tytär* ja *Papin rouva*, joista jälkimäinen puhtaasti taiteelliselta kannalta katsoen on yhä edelleenkin Ahon päätuotteita. Sitten tulee *Maailman murjoma* sekä *Heränneitä*, kokoelma kuvauksia heränneiden elämästä.

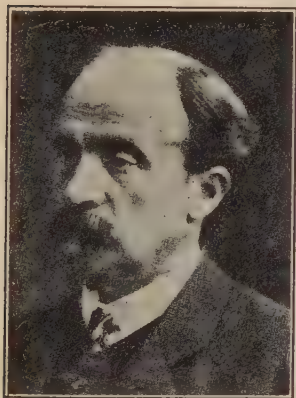
Myöhemmän kauden Ahon tuotannossa alkaa laaja romaani *Panu* (1897). Siinä hän siirtyi sielunelämää esittelevän novellin alalta sivistys-historiallisen romaanin alalle ja loihti esiin ahkeriin esitöihin perustuvan elävän, havainnollisen kuvan siitä hämärästä ajasta, jolloin kristinusko ja pakanuus suorittivat lopputaistelunsa valta-asemasta Pohjois-Karjalan salomailla. Ahon tämän suunnan toinen päätuote on edellistä vieläkin laajempi 2-osainen romaani *Kevät ja takatalvi*, joka monivuotisten esitöiden ja tutkimusten tuloksena ilmestyi v. 1906. Tapahtumien tausta on sama kuin Panussakin, mutta ajassa on siirrytty ainakin pari sataa vuotta eteenpäin 1840-luvulle, siihen murroskauteen, jolloin rahvaan

keskuudesta lähtenyt herännäisyysliike sekä Lönnrotin ja Snellmanin virittämä kansallinen herätys kuohuttivat mieliä. Esitys alkaa kansallisen ja uskonnollisen liikkeen keväisen nousun kuvauksella ja päättyy vanhoillisen virka- ja kirkkovallan näitä vastaan toimittaman vainon aiheuttamaan "takatalveen". Koko sen aikakauden elämä, sen tavat, ilmiöt, eri aatevirtaukset ja harrastukset tuodaan tässä loistavassa romaanissa mestarillisesti esiin. Myöhäisimmissä tuotteissaan on Aho taas pannut pääpainon päähenkilöiden sisäisten mielenliikkeiden kuvaamiseen. Sellaisia ovat tyyllillisesti ja kielellisesti loisteltias kertomus *Juha* sekä *Omatunto*.

Suurempien teostensa ohessa on Aho kirjoittanut useita sarjoja *Lastuja*, pieniä tunnerikkaita kuvauksia luonnosta ja ihmiselämästä. Ne ovat Aholle ominainen kirjallisuuden laji ja ovat tuottaneet hänelle paljon jäljittelijöitä. Niissä esiintyy täydessä loistossaan hänen kirjailijapersoonallisuutensa eri puolet, hänen hauska huumorinsa ja pisteliäs ivallisuutensa, hänen hienoksi herkistynyt, syvällinen luonnontajuntansa ja hänen tarkka ihmis- ja eläinsielunelämän tuntemuksensa. Monet niistä ovat ikäänkuin suorasanaisia runoja. — Tunnustukseksi kirjallisista ansioistaan sai Aho v. 1907 valtiolta elinkautisen eläkkeen ja yliopistolta kunniatohtorin arvon — yhteensä tunnustus, jota ei ole tullut kenenkään muun suomalaisen kirjailijan osaksi.

Hyvin etevä novellinkirjoittaja on myös *Teuvo Pakkala* (synt. 1862). Useimpiin teoksiinsa hän on ottanut aiheen kotikaupunkinsa Oulun laita-

kaupungin elämästä. Sellaisia ovat *Lapsuuteni muistoja*, *Vaaralla*, *Lapsia* ja *Elsa*. Lämpimällä myötätunnolla ja syvällä ymmärtämyksellä kuvaa hän laitakaupungin köyhien elämää. Lasten sielunelämän ymmärtäjänä ja esittäjänä on Pakkala suorastaan mestari. Mainittakoon vielä kertomus *Oulua soutamassa*, höystöisäkielinen kuvaus tervakansan elämästä sekä romaani *Pieni*

JUHANI AHO.

ARVID JÄRNEFELT.

elämän tarina. Pakkala on myös kirjoittanut huvinäytelmät *Tukkijoella* ja *Kauppaneuvoksen härkä*, joista edellinen on suosituin ja enimmän näytelty huvinäytelmä Suomessa.

Arvid Järnefeltin (synt. 1861) runsaasta tuotannosta lieenee kaunokirjalliselta arvolta huomattavin hänen ensimmäinen romaaninsa *Isänmaa*, jossa hän kuvailee 1880-luvun ylioppilaselämää ja varsinkin päähenkilön sielunkehitystä tyhjästä

aateintoilusta todelliseen ihmisrakkauteen. Myöhemmissä teoksissaan hän esiintyy Tolstoin aatteiden kannattajana. Tältä kaudelta ovat huomattavimmat tuotteet syvämielinen näytelmä *Tiitus*, joka näyteltynä on saanut tavatonta suosiota osakseen sekä koti- että ulkomailla, ja laaja romaani *Veneh'ojalaiset*.

Santeri Ivalo (synt. 1866) alotti myös kirjallisen uransa lyhyillä leikkillisillä kertomuksilla ja ylioppilaspiireissä liikkuvien aatevirtausten kuvauksilla, mutta siirtyi sitten historiallisen kertomuksen ja romaanin alalle ja onkin sen alan varsinainen ja samalla etevä edustaja suomalaisessa kirjallisuudessa. Sellaisia tuotteita ovat kertomukset *Juho Vesainen*, *Margareeta* ja *Tuomas piispa* sekä laajat romaanit *Anna Fleming*, *Erämaan taistelu*, *Viipurin pamaus* ja *Pietari Särkilahti*, jotka kukin antavat elävän havainnollisen kuvan Suomen elämästä siltä ajalta, jolta romaanin aihe on otettu.

Etevin elossa olevista kansankirjailijoista on *Kauppiis-Heikki* (Heikki Kauppinen, synt. 1862), joka kieli- ja tyyli- ja taiturina vetää vertoja varsinaisille taidekirjailijoille. Mehevällä kielellä, tarkkapiirteisesti ja asiantuntemuksella hän milloin vakavasti milloin humoristisesti kuvaa Savon kansan elämää. Hänen pikku kertomuksensa ovat ilmestyneet eri kokoelmissa nimellä *Tarinoita (ja tapahtumia)*. Ensimmäinen laajempi kertomus oli *Mäkijärveläiset*, jota seurasivat oivalliset naiskuvaukset *Viija*, *Kirottua työtä*, *Laara* ja *Aliina*, sitten *Uran aukaisijat* ja vihdoin *Savolainen soittaja*. — Melkein Kauppiis-

Heikin vertainen kirjailija on nuorisoseura- ja edistysmies *Santeri Alkio* (synt. 1862), Etelä-Pohjanmaan kansanelämän voimakas realistinen kuvaaja, joka teoksissansa *Aikamme kuvia I—III*, *Teerelän perhe*, *Eeva*, *Mennyt*, *Puukkojunkkarit*, *Murtavia voimia*, *Jaakko Jaakonpoika* y. m. pitää silmällä sivistysoloja ja niiden kehitystä. — Etevä kansankirjailija on myöskin vanhana alkanut Kajaanin seutujen kansanelämän meheväkielinen kuvaaja *Heikki Meriläinen* (synt. 1847). Meriläisen ehein teos lieene hänen esikoisensa, tuore ja eloisa kertomus *Korpelan Tapani*, johon hän on ottanut aiheen omasta elämästään. Sitä seurasi laaja höystöisäkielinen romaani *Pietolan tytöt*, kuvaukset *Kahleeton vanki*, *Huutolaistyttö*, *Vitsa-Matti*, *Korpelan seppä* y. m. — Mainitsemista ansaitsevat vielä *Kyöstin* (Juhani Kokko, synt. 1856) pohjolaiset kertoelmat *Kölliskö*, *Räisäspoika* ja *Kruunun metsissä*.

Realistinen suunta, kuten mainittiin, ei ollut suotuista runomuotoiselle kirjallisuudelle; se sai monet vanhat laulajat vaikenemaan, toiset epäroimään. Erkkö yksin piti laulurunouden lippua yllä, vihkien kanteleensa uusien aatteiden palvelukseen. Hänen intomieliseksi laulajatoverikseen astui myös sanomalehtimiehenä, arvostelijana ja esteetikkona tunnettu *Kasimir Leino* (synt. 1866). Kasimir Leino on julkaissut runokokoelmat *Ristiaallokossa*, *Väljemmille vesille* ja *Runoja*. Hänen runoissaan on kieli rikasta ja muoto kaunis. Parhaimmissa, varsinkin isänmaallisissa runoissa on harvinaisessa määrässä tunteen voimaa ja runollista intoa. Yksityisistä

runoista ovat paraita: "Maisterikekkerit", "En jouda, en jouda!" "Hääilta", "Kansalleni", "Kummakos, jos maamme kallis?" "Kansan lapsi" ja "Elämän laulu".

4. Uusin suomalainen kirjallisuus.

Kun sitten *uusromanttinen* virtaus 1890-luvun lopulla puhalsi yli Suomen, oli se merkinä uuden runsaslukuisen runoilijapolven esiintymiseen, samalla kuin useimmissa entisissä realistisissa kirjailijoissa huomataan suunnan muutos romantiikkaan päin. Etevin tähän aikaan laulutyöhön ryhtyneistä on helskyväkielinen, monipuolinen *Eino Leino* (synt. 1878), Kasimir Leinon veli. Hänen tuotteliaisuutensa tuotantoajan lyhyyteen katsoen on suorastaan hämmästyttävä (nelisenkymmentä teosta). Hän on kirjoittanut laulurunoja, kertomarunoja, näytelmiä, novelleja ja romaaneja, suomennanut runoteoksia, esiintynyt kirjallisuus- ja taidehistorioitsijana, sanomalehtiartikkelina j. n. e. Eino Leinon pyrkimyksenä runoilijana on ollut syventyä kalevalaiskantelettarelaiseen kauneusmaailmaan ja sen kautta sekä muodollisesti että sisällyksellisesti uudistaa suomalaista runoutta. Sen pyrkimyksen parhaana hedelmänä on runokokoelma *Helkavirsiä*. — Etevä, tuottelias ja monipuolinen runoilija on myöskin *Larin Kyösti* (Kyösti Larsson synt. 1873), joka on jo kirjoittanut kolmetakymmentä teosta: kertovia ja laulurunoja, satuja, kertomuksia ja näytelmiä. — Olevien olojen ankara vitsoja ja omien elämän suhteittensa

arastelematon paljastelija *Ilmari Kianto* (synt. 1874) on tämänlaatuisen tuotantonsa ohessa myös kirjoittanut pontevia isänmaallisia runoja ja taiteellisesti eheän hilpeällä huumorilla höystetyn kansankuvauksen *Punainen viiva*, jossa hän havainnollisesti esittää kotiseutunsa korpilahvaan suhtautumista äkisti saavutettuun yleiseen äänioikeuteen ja siihen nojautuvaan sosialistiseen kiihotukseen. Mainita sopii myös vilkas matka-kuvaus *Vienan virroilta, Karjalan kankahilta*.

Nykyisistä naiskirjailijoista on huomattavin etevänä puhujana tunnettu *Maila Talvio* (Maila Mikkola, synt. Winter 1871), joka alkoi kirjoittamalla tunnerikkaita kertomuksia ja novelleja: *Nähtyä ja tunnettua, Aili ja Kaksi rakkautta*, mutta muuttui sitten ankaraksi tendensikirjailijaksi, joka voimakkaasti vitsoo siveellisiä ja yhteiskunnallisia epäkohtia. Sellaisia syytöskirjoja ovat kertomus *Kansan seassa, Pimeän pirtin hävitys* ja *Juha Joutsia*. Talvion myöhemmissäkin teoksissa ilmenee sama harras antaumus ajettavaan asiaan ja sama ihmissuvun sisäisiin ja ulkoisiin parannuksiin tähtäävä ja uskova intomieli, mutta tendensi ei esiinny niin saarnailevassa muodossa. Näitä ovat tunnelmarikas, kaunis herraskartanoromaani *Louhilinna* ja laaja helsinkiläiskuvaus *Tähtien alla*. Onpa Maila Talvio kirjoittanut näytöskappaleitakin, esim. *Eri teitä* ja *Anna Sarkoila*.

Suurta huomiota herätti *Johannes Linnankoski* (Vihtori Peltonen 1869—1913) syvämietteisellä raamatullisella näytelmällään *Ikuinen taistelu* (1903), jolla hän kohosi nuorimman suoma-

laisen kirjailijapolven eturiviin. Hänen tätä näytelmää seuraavista tuotteistaan ovat paraat tavattoman lennokas, tunnelmarikas romaani *Laulu tulipunaisestä kukasta*, "rakkauden riemulaulu", kuten sitä on nimitetty, sekä oivallinen, taiteellisesti eheä ja keskitetty talonpoikaistarina *Pakolaiset*.

Ivalon rinnalla huomattavin historiallisen ker-

EINO LEINO.

HELMİ SETÄLÄ.

tomuksen edustaja on *Kyösti Wilkuna* (synt. 1879). Tuotteita: kertomuskokoelma *Aikakausien vaihteessa* ja kertomukset *Suomalainen linnanneiti*, josta tuli kuningatar, *Viimeiset luostariasukkaat* y. m.

*

Tämän pitemmälle ei tilamme salli meidän luetella eri kirjailijain huomattavimpiakaan teoksia. Suomessa on näet viime aikoina syntynyt uusia kirjailijoita kuin sieniä sateella. Tuskinpa min-

kään maan kirjallisuus voi osottaa niin nopeata nousua. Kaikki maailmankirjallisuudessa esiintyneet virtaukset ovat Suomessakin saaneet edustajansa. Tyydymme edellä mainittujen lisäksi luettelemaan vain muutamia nimiä, jotka ovat Suomen kirjallisissa piireissä jo huomattavan sijan saaneet.

Naiskirjailijoista ovat Maila Talvion rinnalla huomattavimmat uskonnollishenkisten runojen ja kertomusten kirjoittaja *Hilja Haahti*, naissielun sisällisten taistelujen ja ristiriitojen kuvailija *Marja Salmela*, sisarukset, monipuuhainen, puhdastyylinen kirjoittaja *Helmi Setälä* ja Viron olojen kuvailija *Aino Kallas*, ivallisten pikakuvien kirjoittaja *Aino Malmberg*, koreasanainen sekä runon että suorasanaisen sujuttelija *L. Onerva*, lämmin- ja puhdashenkisten runojen kirjoittaja *Irene Mendelin*, *Selma Anttila* y. m.

Suorasanaisista mieskirjailijoista mainittakoon Perä-Pohjolan kansan ja luonnon sangen tuottelias ja sujuva kuvaaja *Väinö Kataja* (1867—1914), Hämeen kansan kuvaaja *Kalle Kajander*, *Emil Lassinen*, näytelmien kirjoittajat *Martti Wuori* ja *Kaarle Halme*, kauneuden ja tunteen palvoja *Volter Kilpi*, näytelmien ja myöskin runojen kirjoittaja *Alpo Noponen*, kukkeakielinen Raja-Karjalan kuvaaja *Iivo Härkönen*, *Kaarle Aukusti Järvi*, monitaituri, ivailija ja humoristi *Jalmari Finne*, kauneuden palvelija *Jalmari Hahl*, savokarjalaisen alkuperäisen maalaiskansan leikillinen kuvaaja *Maiju Lassila* (salanimi), taiteilijamaailman kuvailija *Kaarlo Atra*, suhdaton kirjallinen voimamies *Irmari Rantamala*, tun-

tehikkaiden rakkaus- ja avioliittotarainain sekä seuranäytelmien tuottelias kirjoittaja *U. W. Walakorpi*, *Yrjö Koskelainen*, *Lauri Sauramo* y. m.

Miesrunoilijoista ansaitsevat tulla mainituiksi mestarillinen runojen kääntäjä ja suuri muoto-taituri *O. Manninen*, ponteva ja intomielinen *Severi Nuormaa*, vakavien miehekkäiden runojen kirjoittaja *Valter Juva*, suomalaisen taide-epiikan varsinainen alkaja *Yrjö Weijola*, sirottylinen *V. A. Koskenniemi*, uusromanttisen kiihkon tyypilliset edustajat *Aarni Kouta* ja *Joel Lehtonen*, joka viime mainittu on kirjoittanut suorasa-naistakin, isänmaallisten ja uskonnollisten runojen kirjoittajat *Niilo Mantere* ja *Niilo E. Wainio*, virsiseppä *Simo Korpela*, *Rafael Engelberg*, *Huugo Jalkanen*, *Lauri Pohjanpää*, y. m.

*

Suomenkielinen kirjallisuus on viime aikoina suuresti lisääntynyt myös käännösten kautta. Pyrkimyksenä on saada kaikki maailmankirjallisuuden huomattavimmat teokset suomenkielelle. Tieteellinen kirjallisuus on niinkään nopeasti kasvanut, ja sanomalehdistön lisääntyminen on ollut valtava.

Kaikki edellä mainittu osottaa, ettei Suomen kansa ole kuoleva, vaan että se on kohoamassa tärkeäksi sivistyksen ja valon vartijaksi. Sen ainoa turva valtiollisen sorron aikana onkin oma-kielinen sivistys. Niin kauan kuin suomenkielellä sivistystyötä tehdään, on Suomen kansakin olemassa.

VI. Suomalaisen musiikin edustajia.

Kirjoitti J. A. KÄRKKÄINEN.

Laulu on Suomen kansalle ammoisista ajoista ollut rakas, ja kanteleen sävelten ihmevaikutuksista jo Kalevalassa kerrotaan. Mutta Suomen taidemusiikki on yhtä nuori kuin sen muukin korkeampi sivistys. Vasta viime vuosikymmeninä ovat kansamme musikaaliset taipumukset päässeet omaperäiseen kukoistukseen puhkeamaan. Sitä ennen olivat suomalaisen säveltäiteen tuotteet saksalaisten mallien jäljittelyjä.

Maamme-laulun, *Suomen laulun* y. m. säveltäjä *Fredrik Pacius* (1809—1891), joka laski pohjan korkeammalle suomalaiselle musiikkisivistykselle, samoin kuin hänen innokas työtoverinsa *Richard Faltin* (synt. 1835), oli saksalainen ja senvuoksi myös säveltäjänä saksalaisten ihanteiden läpitunkema. Suomalainen sävy ei myöskään vielä ole huomattavissa Helsingin musiikkiopiston perustajan ja tarmokkaan johtajan, taitavana musiikkikirjailijana tunnetun *Martin Wege-liuksen* (1846—1906) vienoissa sävellyksissä.

Ensimmäinen puhtaasti kansallista polkua astuva suomalainen säveltäjä on Helsingin Filharmonisen seuran orkesterin perustaja ja taitava johtaja *Robert Kajanus* (synt. 1856). Mainittakoon hänen kansansävelmistä kokoonpanemansa suomalaiset *rapsodiat*, *Aino-sinfonia*, *Kullervo-surumarssi* ja voimakas, mukaansa tempaava kuorosävellys *Sotamarssi*.

Kajanuksen alkaman kansallisen suunnan kohotti korkeimpaan kukoistukseensa *Jean Sibelius*, Suomen kuuluisin säveltäjä, Suomen kansan sielunelämän valtava tulkki, joka on yleisesti

tunnustettu yhdeksi maailman suurimmista säveltäjistä.

Jean Sibelius syntyi Hämeenlinnassa v. 1865. Päästyään ylioppilaaksi opiskeli hän Helsingin musiikkiopistossa Wegeliuksen johdolla, herättäen harvinaisella omaperäisyydellään musiikin harrastajain huomiota. Sen jälkeen hän opiskeli ulkomailla kuuluisain mestarien johdolla, tullen sielläkin tunnustetuksi paljon lupaavaksi neroksi. Kun hän sitten kotiin palattuansa esitti *Kullervo-sinfoniansa*, löi hän kuulijansa hämmästyksellä. Sellaista omaperäisyyttä, joka tässä tulivuorenpurkauksen tavoin esiinsyöksyväsä, raivoisassa musiikissa tuli ilmi, ei kukaan ollut osannut uneksiakaan.

Suureen osaan tuotantoaan on Sibelius valinnut aiheen Kalevalasta. *Kullervo-sinfonian* lisäksi mainittakoon näistä: *Lemminkäinen palaa kotiansa*, *Tuonelan joutsen* ja *Pohjolan tytär*. Muusta runsaasta tuotannosta on erikoisesti mainittava *Kuningas Kristian-sviiti*, *Karjala-sviiti*, *Finlandia*, *Valse triste*, *Kevätlaulu* ja *Satu*. — Pääosa Sibeliuksen tuotteista on orkesterisävellyksiä, mutta sen lisäksi hän on säveltänyt soololauluja (joista suurin osa on myös englanninkielellä), kaikenlaatuisia kuorolauluja, sekä kaksi- että nelikätisiä pianokappaleita, viulukappaleita j. n. e.

Sibeliuksen maine on levinnyt yli maailman. Hänen kappaleensa ovat kaikkialla musiikki-maailmassa saaneet pysyvän sijan ohjelmistoissa, yksinpä Kiinassakin niitä suositaan. Häntä itseään kutsutaan vuosittain eri maiden sivistyskeskuksiin johtamaan teoksiansa. Niinpä hän täten kutsuttuna keväällä v. 1914 kävi Amerikassakin, ja kuuluisa Yalen yliopisto antoi hänelle silloin tunnustukseksi hänen musikaalisista ansioistaan kunniatohtorin arvon. Samanlaisen tunnustuksen sai hän samaan aikaan osakseen myös Helsingin yliopistolta.

Etevä, mutta Sibeliusta paljon vienompi säveltäjä on *Armas Järnefelt* (synt. 1869), joka samalla on harvinainen johtajakyky. Hänkin opiskeli ensin Helsingin musiikkiopistossa, täy^{tensi} tietojaan ja taitojaan Saksassa ja Ranskassa, toimi kapellimestarina Saksassa ja Ruotsissa ja myöhemmin kotimaassa, ensin Viipurissa, sitten Helsingissä, jossa hän samalla oli Wegeliuksen kuoleman jälkeen musiikkiopiston johtajana. Nykyään hän toimii Tukholmassa kuninkaallisen oopperan kapellimestarina. Järnefeltin laulusävellykset ovat melkein poikkeuksetta ihania helmiä, esim. *Kehtolaulu*, *Sunnuntai*, *Titania*, *Solsken* ja kuorosävellys *Wanderers Nachtlied*. Orkesterisävellyksistä lienee huomattavin suuri sinfoninen runoelma *Korsholma*.

Huomattava säveltäjä myös on taitavana urkurina ja Suomen parhaana säestäjänä tunnettu *Oskari Merikanto* (synt. 1868). Hänen helppotajuiset, viehkeät ja kansanomaiset laulujen sävellyksensä ovat tehneet hänestä varsinaisen rahvaan enimmänsä suosiman säveltäjän.

Tuotteliain suomalaisista säveltäjistä on niinkään Helsingin musiikkiopistossa ja ulkomailla opiskellut *Erkki Melartin* (synt. 1875), joka on kirjoittanut musiikkia useihin näytelmiin, kuten *Prinsessa Ruususeen*, *Hüden miekkaan* y. m., säveltänyt jousikvartettoja, sinfonioja, sinfonisia runoelmia, suuren joukon lauluja pianon säestyksellä, kuorolauluja ja uraa uurtavan musiikkidraaman nimeltä *Aino*. Hänen kappaleidensa perussävy on vieno tunteellisuus, ja niissä sekä aiheiden valinnassa että käsittelyssä ilmenee säveltäjän monipuolisesta sivistyksestä johtuva hienous.

Selim Palmgren (synt. 1878) opiskeli myös ylioppilaaksi tultuaan ensin Helsingin musiikkiopistossa, sitten ulkomailla, kehittyen samalla sekä pianistiksi että säveltäjäksi. Hänen ensimmäiset tuotteensa olivat pianosävellyksiä, mutta

myöhemmin on hän säveltänyt myös orkesterikappaleita ja kuoro- sekä soololauluja. Hänen tuotteissaan ihaillaan niiden eloisuutta, tunnerikkautta, hienoa muotojen käsittelyä ja loistavaa väritystä. Kuorosäveltäjänä hän kenties on Suomen etevin.

Mainitsemista ansaitsevat vielä laulujen *Herää Suomi! Terve Suomeni maa!* Karjala y. m. säveltäjä lehtori Emil Genetz (synt. 1852), Suomen ensimmäinen musiikkitieteilijä tohtori Ilmari Krohn (synt. 1867) sekä nuorimman säveltäjäpolven etevimmät edustajat *Toivo Kuula*, *Armas Launis*, *Leevi Madetoja* ja musiikkilehden *Sävellettären* toimittaja, *Ylioppilaskunnan laulajien* ja *Suomen laulun* johtaja maisteri *Heikki Klemetti*, joka järempänä mainitun kuoron kanssa Europan eri maihin tekemiensä konserttimatkojen kautta on hankkinut itsellensä pohjoismaiden etevimmän laulunjohtajan maineen.

Suomalaisista laulajattarista ovat huomattavimmat rouva *Aino Ackte-Renvall*, joka on niittänyt kunniaa oopperalaulajattarena Europassa ja Amerikassa, hänen sisarensa neiti *Irma Achte* (nyk. *Tervani*), rouva *Maikki Järnefelt-Palmgren*, joka on saavuttanut suurta suosiota sekä konsertti- että oopperalaulajattarena ja rouva *Ida Ekman*, jota pidetään yhtenä aikamme suurimmista konserttilaulajattarista. Mieslaulajista ansaitsevat erikoisesti tulla mainituiksi *Abraham Ojanperä* (kuoli 1916) ja *Eino Rautavaara*. Pianistit ja muiden instrumenttien soittajat tässä tilanpuutteen tähden sivuutamme.

Torvisoittokunnista, joita on kaikissa kaupungeissa ja väkirikkaimmissa kylissäkin, on huomattavin Helsingin torvisoittokunta, johtaja A. Apostol. Orkestereja on useissa Suomen kaupungeissa ja laulukuoroja kaikkialla yli maan.

Näin Suomi musiikinkin alalla kykenee puolustamaan paikkaansa sivistyskansojen joukossa.

Hinta 35 s. n. n.

P9-DBH-472

